

Viktig program - små ressurser

Evaluering av Yggdrasil mobilitetsprogram

Trude Røsdal, Siri Aanstad og Olav R. Spilling

Rapport 33/2013

Viktig program – små ressurser

Evaluering av Yggdrasil mobilitetsprogram

Trude Røsdal, Siri Aanstad og Olav R. Spilling

Rapport 33/2013

Rapport 33/2013

Utgitt av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Adresse PB 5183 Majorstuen, NO-0302 Oslo. Besøksadresse: Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Oppdragsgiver Norges Forskningsråd
Adresse Postboks 2700 St.Hanshaugen, 0131 Oslo

Trykk Eget trykkeri

ISBN 978-82-7218-945-6
ISSN 1892-2597

www.nifu.no

Forord

Yggdrasil mobilitetsprogram er en ordning for å stimulere inngående forskermobilitet til Norge og inngår som ett av flere virkemidler under Forskningsrådets Internasjonale stipend. Ordningen ble startet i 2009 og har nå eksistert i fem år, med siste utlysning våren 2013.

På oppdrag fra Norges forskningsråd har NIFU evaluert Yggdrasil mobilitetsprogram med formål å undersøke om i hvilken grad målene for ordningen blir oppfylt, og om det er behov for endringer. Evalueringen har hatt en kvalitativ tilnærming. Det er gjort en systematisk gjennomgang av Yggdrasils prosjektportefølje, og et hovedelement i studien har vært å gjennomføre noen casestudier av innvilgede stipend. I tillegg er det gjort en mindre bibliometrisk analyse.

Trude Røsdal har vært prosjektleder for evalueringen som er gjennomført i samarbeid med Siri Aanstad og Olav R. Spilling. Gunnar Sivertsen har sammenstilt dataunderlaget for den bibliometriske analysen.

Oslo, 20.09.2013

Sveinung Skule
Direktør

Susanne L. Sundnes
Forskningsleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	9
1.1 Yggdrasil Mobilitetsprogram	9
1.2 Problemstillinger i evalueringen.....	9
2 Yggdrasil mobilitetsprogram	13
2.1 Bakgrunn.....	13
2.2 Yggdrasil mobilitetsprogram	14
2.3 Øvrige mobilitetsfremmende virkemidler.....	15
2.4 Administrasjon og søknadsbehandling	17
3 Prosjektporteføljen	19
3.1 Oversikt over porteføljen	19
3.2 Fagområder og vertsinstusjoner	21
3.3 Oppsummering.....	22
4 Bibliometri-analyse	24
4.1 Metode.....	24
4.2 Stipendiater med sampubliseringer	25
4.3 Antall sampubliseringer	27
4.4 Oppsummering.....	28
5 Casestudier	29
5.1 Valg av case	29
5.2 Bakgrunnen for mobilitetsoppholdet	30
5.3 Integrasjon og faglig utbytte	31
5.4 Rammebetingelser og administrasjon.....	33
5.5 Yggdrasils rolle og innretning	35
5.6 Oppsummering.....	37
6 Status og forslag til videreutvikling av Yggdrasil	39
6.1 Yggdrasil i lys av hovedmålene	39
6.2 Innretningen av Yggdrasil.....	41
6.3 Rammebetingelser og administrasjon.....	43
Vedlegg	45
Case 1.....	45
Case 2.....	47
Case 3.....	51
Case 4.....	54
Case 5.....	56
Case 6.....	58
Case 7.....	60
Case 8.....	62

Sammendrag

Yggdrasil mobilitetsprogram ble opprettet i 2009 for å fremme inngående forskermobilitet til Norge og er ett av flere virkemidler for internasjonal forskermobilitet. Programmet gir utenlandske ph.d.-studenter og unge forskere støtte til forskeropphold ved norske forskningsinstitusjoner. De overordnede målsettingene for programmet er å bidra til internasjonalisering av norsk forskning; gjøre Norge til en attraktiv forskningsdestinasjon for høyt kvalifiserte utenlandske forskerrekrutter og unge forskere; og styrke norske forskningsmiljøer. I denne rapporten presenteres en evaluering av ordningen, og hovedkonklusjonen er at programmet ser ut til å spille en viktig rolle for å fremme inngående forskermobilitet, i og med at det er en relativt åpen ordning som gir mulighet for å finansiere mobilitet som ikke dekkes av andre ordninger. Yggdrasil har imidlertid et relativt beskjedent budsjett og innvilget i 2013 kun 45 stipend, og det fremmes derfor forslag om en betydelig opptrapping av ordningen.

Bredt nedslagsfelt

Siden programmets oppstart har det totalt blitt innvilget i overkant av 450 stipend. Porteføljen har stor geografisk spredning, rundt halvparten av stipendene har gått til gjesteforskere fra Vest-Europa, rundt en tredjedel til forskere fra Øst-Europa, og en mindre andel har gått til forskere fra tilsammen ti land i Asia, Afrika og Sør-Amerika. Det er god spredning på alle fagområder, men de største gruppene finner vi innen mat/nat, samfunnsfag og humaniora. Ordningen har også et bredt nedslagsfelt blant norske forskningsmiljøer, og ca. 100 forskningsinstitusjoner har hatt en eller flere stipendiatere finansiert gjennom Yggdrasil. Universitetene er de viktigste mottakerinstitusjonene med over to tredjedeler av stipendiatene. Også forskningsinstituttene har hatt mange stipendiatere, og det har vært en meget god spredning på ulike institutter.

Beskjeden sampublisering

Det er gjennomført en bibliometrisk analyse for å avklare i hvilken grad gjesteforskerne bidrar til sampublisering med forskere i miljøene de besøker. Undersøkelsen viser at en tid etter gjesteoppholdet er andelen stipendiatere registrert med sampublisering på rundt 30 prosent, det vil si at flertallet ikke bidrar med sampublisering. Andelen stipendiatere med sampublisering er en del høyere for post.doc.- enn for ph.d.-stipendiatene. Blant dem som publiserer, er det en del som har flere artikler. Åtte prosent av stipendiatene er registrert med tre eller flere sampubliseringer, og noen få har over ti publiseringer. Den høyeste andelen av stipendiatere med sampubliseringer finner vi innenfor mat/nat og landbruks- og fiskerifag, mens de laveste andelen forekommer innenfor humaniora og samfunnsfag. Forskjellene mellom fagområdene skyldes sannsynligvis flere faktorer, blant annet ulike publiseringstradisjoner innenfor de enkelte fagområdene.

Forsterker eksisterende nettverk

Hovedtilnærmingen i evalueringen har vært kvalitativ. Det er gjennomført casestudier for å få bedre innblikk i hvordan gjesteforskeroppholdene fungerer, og hva det faglige utbyttet har vært for stipendiaten så vel som vertsmiljøet. Casestudiene viser at gjesteforskeroppholdene i de fleste tilfellene er et resultat av allerede eksisterende nettverk. For ph.d.-stipendiatene er det generelle inntrykket at interessen for oppholdet i utgangspunktet var større hos stipendiaten og stipendiatens hjemmeinstitusjon enn hos vertsinstitusjonen. For opphold som involverte en post.doc.-stipendiat, ser det derimot ut til å være større gjensidig interesse for oppholdet. Det ser ut til å være en nokså entydig konklusjon at post.doc.-stipendiatene har større faglig betydning for vertsinstitusjonene enn ph.d.-stipendiatene.

Casestudiene viser at stipendiatene generelt blir godt integrert i det norske fagmiljøet, og stipendiatene ser gjennomgående ut til å ha stort faglig utbytte av mobilitetsoppholdet. Bildet av hva slags verdi oppholdet har hatt for vertsmiljøet, er imidlertid sammensatt. Både stipendiatens hjemland og stilling ser ut til å ha betydning for hvorvidt mobiliteten bidrar til kompetanseutvikling i de norske forskningsmiljøene. Når det gjelder nettverksbygging, tyder materialet på at gjesteforskerne bidrar til å videreutvikle eksisterende relasjoner til stipendiatens hjemmeinstitusjon, men de kan også bidra til utvikling av nye relasjoner.

Både de utenlandske gjesteforskerne og vertsmiljøene er generelt fornøyd med rammebetingelsene for Yggdrasil-oppholdet og med Forskningsrådets administrasjon og oppfølging av ordningen. Brukerne opplever imidlertid endringsbehov på visse områder. Det synes å eksistere enighet om at ordningen er viktig fordi den dekker behov som ikke imøtekommes gjennom andre virkemidler.

Anbefalinger

Evalueringens hovedkonklusjon er at Yggdrasil synes å fungere i samsvar med de overordnede målene for ordningen, men gitt at det eksisterer meget begrenset kunnskap om den samlede forsker-mobiliteten, er det vanskelig å si noe om hvilken addisjonalitet ordningen gir i forhold til øvrige virkemidler. Ordningen har dessuten en beskjeden økonomisk ramme, i 2013 på kun 6,5 millioner kroner, og det antas derfor at Yggdrasil er av relativt marginal betydning i en større mobilitetssammenheng. Gitt de store overordnede målene, foreslås derfor en betydelig opptrapping av ordningen. Det foreslås at det skaffes en bredere oversikt over omfanget av inngående og utgående mobilitet som Forskningsrådet finansierer, og at det med utgangspunkt i dette drøftes hva som kan være et rimelig nivå for ordningen.

Når det gjelder den videre utvikling av Yggdrasil bør man beholde den samme åpne innretningen som man har nå, men endre prioriteringene slik at den største andelen av stipend går til post.doc.-stipendiater. Det foreslås videre å tydeliggjøre kvalitetskravene til søknadene i utlysningen, der det særlig legges vekt på målet om at gjesteforskeroppholdet i større grad skal bidra til sampubliseringer.

Når det gjelder den praktiske organiseringen av ordningen vil to årlige søknadsfrister fungere bedre, slik at forskeroppholdene enklere kan innpasses i forskningsinstitusjonenes planer.

1 Innledning

1.1 Yggdrasil Mobilitetsprogram

Yggdrasil Mobilitetsprogram ble opprettet i 2009 for å fremme inngående forskermobilitet til Norge og er ett av flere virkemidler for internasjonal forskermobilitet. Programmet gir utenlandske ph.d.-studenter og unge forskere støtte til forskeropphold ved norske forskningsinstitusjoner. Programmet inngår som en av flere ordninger under Internasjonale stipend (IS) i Norges forskningsråd (NFR). IS er en gruppe innenfor Forskningsrådets Divisjon for vitenskap med ansvar for individuelle stipend-ordninger og andre støtteordninger for forskermobilitet og nettverksbygging mellom Norge og andre land. Ordningene er i stor grad bilaterale programmer for forskningssamarbeid og forskerutveksling. De fleste ordningene er åpne for alle fagområder og disipliner, og de retter seg i hovedsak mot forskere i ulike faser av karrieren og ph.d.-studenter.

Yggdrasil Mobilitetsprogram og de øvrige ordningene under Internasjonale stipend må sees i sammenheng med den forskningspolitiske målsettingen om internasjonalisering av norsk forskning. Internasjonalt samspill er generelt av stor betydning for at norsk forskning skal holde høy kvalitet, og å fremme internasjonal forskermobilitet er et nøkkelelement i politikken for internasjonalisering av norske forskningsmiljøer. Både utgående og inngående mobilitet er viktig i denne sammenheng, og det legges vekt på å stimulere norske forskere til å oppholde seg ved forskningsinstitusjoner i andre land i lengre eller kortere perioder så vel som å få utenlandske forskere til å komme til Norge.

Yggdrasil Mobilitetsprogram har som målsetting å

1. bidra til internasjonalisering av norsk forskning
2. gjøre Norge til en attraktiv forskningsdestinasjon for høyt kvalifiserte utenlandske forsker rekrutter og unge forskere og
3. styrke norske forskningsmiljøer.

Den årlige budsjetttrammen for Yggdrasil er nå på 6,5 millioner kroner. De første årene var rammene betydelig større, 12 millioner det første året og rundt 10 millioner de tre etterfølgende årene, men det skyldes i hovedsak overføring av ubrukte midler i Internasjonale stipend fra foregående år. Det første året ble det gitt støtte til vel 150 forskeropphold, dette har blitt gradvis redusert til 68 i 2012 og 45 i 2013. I løpet av hele perioden 2009-2013 har det blitt innvilget 459 forskeropphold.

1.2 Problemstillinger i evalueringen

Det overordnede formålet med evalueringen er å gi en systematisk gjennomgang av erfaringer med og resultater fra den type mobilitet som støttes gjennom programmet og vurdere hvordan virkemiddelet

har fungert i forhold til målsettingene. I konkurransegrunnlaget fra Forskningsrådet ble det formulert følgende to hovedpunkter:

- A. Undersøke om formålet med ordningen ser ut til å bli oppfylt iht. målsettingene:
- Å gjøre Norge til en attraktiv forskningsdestinasjon for høyt kvalifiserte utenlandske forskerrekutter og unge forskere
 - Å styrke norske forskningsmiljøer
 - Å bidra til internasjonalisering av norsk forskning
- B. Undersøke om det ut fra erfaringer så langt kan identifiseres noen endringsbehov for at ordningen skal fungere mer optimalt ut i fra:
- Rammebetingelser og administrasjon
 - Forholdet til andre eksisterende virkemidler

Konkurransegrunnlaget utdypet hovedpunktene med en rekke mer detaljerte spørsmål som er sammenstilt i tabellene nedenfor. Den første gjelder spørsmål knyttet til de tre hovedmålene for ordningen, mens den andre gjelder spørsmål knyttet til behov for endringer.

Tabell 1.1 Spørsmål i tilknytning til hovedmålene for Yggdrasil

Mål	Spørsmål i oppdragsbeskrivelsen
<i>1. Norge som en attraktiv forskningsdestinasjon for høyt kvalifiserte utenlandske forskerrekutter og unge forskere</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Er det en god faglig spredning blant stipendmottakerne? • Kommer stipendmottakerne fra faglige sterke miljøer? • Besøker stipendmottakerne faglig sterke miljøer i Norge? • Er stipendmottakerne godt kvalifiserte? • Er søknadsmassen av god kvalitet?
<i>2. Styrking av norske forskningsmiljøer</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Er stipendmottakerne som oppholder seg ved norske institusjoner et tilskudd til miljøet? • Tilfører de ny kompetanse? • Tilfører de spesialkompetanse som institusjonen har behov for? • Bidrar stipendmottakerne til faglig dialog? • Bidrar stipendmottakerne i eksisterende prosjekter ved institusjonen? • Har det norske forskningsmiljøet knyttet nye kontakter pga. mobilitetsoppholdet?
<i>3. Internasjonalisering av norsk forskning</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Har forskningsopphold under Yggdrasil ordningen ført til videre samarbeid mellom vertsinstitusjon og stipendmottaker og/eller utenlandsk institusjon? • Om ja, i hvilken form? • Har stipendmottaker opptrådt som nettverksbygger og inspirator til forskningssamarbeid mellom norsk og utenlandsk institusjon?

Tabell 1.2 Spørsmål i tilknytning til endringsbehov

Endringsbehov	Spørsmål i oppdragsbeskrivelsen
1. Rammebetingelser og administrasjon	<ul style="list-style-type: none"> • Hvordan mottas stipendmottaker av vertsinstitusjon; finnes et apparat for dette, hvordan er dette i så fall organisert? • Hvem initierer kontakt om prosjektet – norsk institusjon eller den mobile forsker? • I hvilken grad er vertsforsker aktivt med i søknads- og prosjektutformingen? • På hvilken måte er det lagt til rette for at stipendmottaker integreres til fagmiljøet ved institusjonen? • Hvordan fungerer Forskningsrådets administrasjon og oppfølging av ordningen? • Hvordan fungerer søknadsbehandling, tildeling, oppfølging og eventuelle andre sider ved Forskningsrådets administrasjon? • Har stipendmottaker lønn fra sin hjemmeinstitusjon under oppholdet?
2. Ordningen sett i forhold til andre virkemidler	<ul style="list-style-type: none"> • Er antallet stipender finansiert fra programmet passende i forhold til de norske miljøenes ønske om mobilitetssamarbeid? • Er de land som omfattes av ordningen land det er attraktivt å samarbeide med? • Hvor attraktiv er ordningen sett i forhold til andre ordninger for mobilitet som finnes? • Hva ville være mest attraktivt for forskningsinstitusjonen at det fantes virkemidler for: <ul style="list-style-type: none"> - Norske forskere som reiser ut eller utenlandske forskere som har opphold i Norge? - Mobilitet for forskerrekutter eller etablerte forskere? - Midler til å utvikle eksisterende nettverk/samarbeid eller etablere nye? • Står nødvendig ressursinnsats ved den norske forskningsinstitusjonen forbundet med stipend fra Yggdrasil Mobilitetsprogram i forhold til merverdi ved mobilitetsoppholdene?

Det understrekes videre i konkurransegrunnlaget at de opplistede problemstillingene «er ikke uttømmende» og at tilbyder kan skissere andre problemstillinger de mener er relevante.

Det er således gitt et meget omfattende og detaljert mandat for evalueringen. Før vi går nærmere inn på dette, er det imidlertid grunn til å kommentere at målene for ordningen er svært brede, og gitt den beskjedne økonomiske rammen for Yggdrasil som nå er på 6,5 mill kroner per år, er det begrenset i hvilken grad ordningen som sådan kan bidra til å nå de overordnede målene. Også om man inkluderer hele innsatsen til Internasjonale stipend (IS) med en årlig ramme på mellom 20 og 30 mill kr., er det klare begrensninger i hva man kan oppnå. Å styrke norske forskningsmiljøer og å bidra til internasjonalisering av norsk forskning, er overordnede mål for forskningspolitikken. Tilretteleggingen for internasjonalt samarbeid og mobilitet i Forskningsrådets programmer generelt og den norske strategien for deltagelse i EUs rammeprogrammer er langt viktigere enn et enkelt mobilitetsprogram.

Når Yggdrasil skal evalueres, er det derfor viktig å vurdere ordningen i lys av øvrige virkemidler, både de som eksplisitt har som mål å fremme forskermobilitet, og de som bidrar til mobilitet på andre måter. Det ideelle opplegget for evalueringen vil derfor være at vi, gitt at det eksisterer en samlet oversikt over forskermobilitet i Norge, og spesielt over inngående mobilitet, vurderer betydningen av Yggdrasil i en slik kontekst. Hovedspørsmålet er derfor om midlene til Yggdrasil representerer god addisjonalitet med hensyn til inngående forskermobilitet. Gitt at ordningen er den eneste relativt åpne ordningen for støtte til inngående mobilitet, kan den kanskje betraktes som en «sikkerhetsventil» som gir støtte til prosjekter som ikke fanges opp i Forskningsrådets øvrige programmer.

For å vurdere dette på en systematisk måte, trengs det altså en systematisk oversikt over det samlede omfanget av inngående forskermobilitet. Men som det fremgår senere i rapporten (kapittel 2.3), er det begrenset hva slags kunnskap som eksisterer på området. Det er dermed også begrenset i hvilken grad Yggdrasils rolle i det samlede forskningssystemet kan analyseres, men vi gjør i alle fall noen betraktninger rundt det. Samtidig er det et viktig poeng å utvikle et bedre kunnskapsgrunnlag om forskermobiliteten. Det bør særlig prioriteres å få frem mer presise anslag over det samlede antall inngående og utgående mobilitetsopphold som Forskningsrådet årlig gir støtte til.

Denne evalueringen er derfor relativt begrenset i sin natur. Det er også noen utfordringer knyttet til å svare på det første hovedspørsmålet knyttet til måloppnåelse – som er om Yggdrasil har bidratt til å

gjøre Norge til en «attraktiv forskningsdestinasjon», siden det er et mål som ligger klart utenfor hva ordningen har innflytelse på. Det er kvaliteten på de norske forskningsmiljøene som er det mest avgjørende for i hvilken grad Norge er en attraktiv forskningsdestinasjon. En del av underspørsmålene er det imidlertid i noen grad mulig å svare på, som om det er god faglig spredning blant Yggdrasil-stipendiatene, om de er godt kvalifisert og om søknadsmassen er av høy kvalitet. Men det er også spørsmål det, gitt evalueringens begrensede ressurser, ligger utenfor vår ramme å svare utfyllende på, eksempelvis om stipendiatene kommer fra sterke miljøer.

Når det gjelder de to andre hovedspørsmålene under del A, om Yggdrasil har bidratt til styrking av norske forskningsmiljøer og internasjonalisering av norsk forskning, kan vi i hovedsak svare på dem, men med begrenset detaljeringsgrad.

Vi har i rapporten også drøftet endringsbehov med utgangspunkt i spørsmålsstillingene under punkt B. Også her er det viktig med visse reserver – det er mange praktiske og administrative aspekter ved ordningen som kan vurderes, og det er begrenset i hvilken grad vi har kunnet gjøre det. Vi har konsentrert oss om sider ved ordningen der vi har grunnlag for å gi innspill. Andre sider, eksempelvis knyttet til skatteregler og visum, har vi ikke kommentert i analysen.

En viktig begrensning for evalueringen er føringen fra Forskningsrådet om at hovedvekten skal legges på en kvalitativ tilnærming med gjennomføring av en del casestudier. En kvalitativ tilnærming er nyttig for å få detaljert innsikt i hvordan mobilitetsoppholdene fungerer, hvilken faglig verdi oppholdene har for vertsinstitusjon og stipendiater, og i hvilken grad oppholdet bidrar til å styrke det internasjonale samarbeidet. Mange av spørsmålene i oppdraget er imidlertid av en karakter som innebærer at de kunne blitt langt bedre belyst ved å gjennomføre en spørreundersøkelse, men rammen for oppdraget ga ikke rom for dette.

Rapporten er organisert slik at kapittel 2 gir en oversikt over Yggdrasil-programmet, herunder bakgrunnen for ordningen og administrative spørsmål knyttet til den. Kapittel 3 presenterer en oversikt over den samlede porteføljen av stipendiater som har fått støtte fra programmet, hvilke land de kommer fra, hvilke vertsinstitusjoner de oppholder seg ved, fordeling på fagområder mv. Begge disse kapitlene er basert på informasjon fra Forskningsrådet, både kvantitativt materiale, dokumenter og intervjuer.

I kapittel 4 gir vi en oversikt over den bibliometriske analysen som er gjort. Her har vi identifisert alle publikasjoner som gjesteforskerne har sammen med et norsk fagmiljø, og vi bruker dette materialet som en indikasjon både på kvaliteten på de utenlandske forskerne som får finansiering gjennom Yggdrasil, og på i hvilken grad gjesteoppholdene fører til faglig samarbeid. Videre ser vi på hvordan sampubliseringen varierer med hensyn til fagområder, vertsmiljøer og gjesteforskernes nasjonalitet.

Kapittel 5 oppsummerer de åtte casestudiene som er gjennomført som ledd i evalueringen. Fra oppdragsgivers side har det blitt valgt en kvalitativ tilnærming til evalueringen, og casematerialet gir et viktig kvalitativt innblikk i hvordan Yggdrasil fungerer både med hensyn til det faglige innholdet og utbyttet av mobilitetsoppholdene og en del praktiske sider ved ordningen. I kapittel 6 trekkes linjene sammen, og vi vurderer funn og analyser opp mot hovedspørsmålene i evalueringen. Her reflekterer vi også over veien videre og kommer med anbefalinger om aktuelle fremtidige prioriteringer.

2 Yggdrasil mobilitetsprogram

2.1 Bakgrunn

Yggdrasil ble introdusert som en erstatning for de tidligere stipendprogrammene for inn- og utgående mobilitet innenfor de statlige bilaterale kulturavtalene. Kulturavtalene var samarbeidsavtaler om kultur, forskning og utdanning som Norge hadde inngått med en lang rekke land i og utenfor Europa i perioden etter 2. verdenskrig. Stipendprogrammene, som ble finansiert av Kunnskapsdepartementet (KD) og Utenriksdepartementet (UD), hadde siden 1988 blitt administrert av Forskningsrådet. Det er for øvrig enheten som ble opprettet for å administrere disse programmene, som har utviklet seg til å bli gruppen for Internasjonale stipend.

Allerede fra 1980-tallet var det politisk bevissthet om at kulturavtalene var i ferd med å miste sin betydning, og på 2000-tallet var det først og fremst utveksling av stipendiater som rettferdiggjorde en videreføring av avtalene. Basert på erfaringene med stipendprogrammene, mente imidlertid Forskningsrådet at det var behov for en gjennomgang av ordningen. I 2008 tok Forskningsrådet et initiativ overfor KD og UD, der de foreslo å avvikle stipendprogrammene og opprette en ny støtteordning for internasjonal mobilitet.

Forskningsrådet anbefalte at den nye støtteordningen ble rettet eksklusivt mot inngående mobilitet til Norge. Hovedgrunnen var at de i løpet av de siste ti årene hadde opplevd en betydelig reduksjon i antallet søknader om stipend for utgående mobilitet – noe som ble satt i sammenheng med at norske master- og ph.d.-studenter hadde fått tilgang til nye stipendordninger, som Erasmus- og Marie-Curie-programmene til EU.

Stipendene for inngående mobilitet hadde siden 2000/2001 vært samlet i en felles «pool» som alle landene Norge hadde kulturavtaler med kunne konkurrere om midler fra. Unntaket var Kina, India og Egypt, som det ble avsatt øremerkede stipendmidler til. Fra den felles poolen ble det årlig tildelt rundt 100 stipend for opphold ved en norsk vertsinstusjon i en periode på mellom én og ti måneder. Stipendmottagerne kunne være masterstudenter, ph.d.-studenter eller unge forskere, og Forskningsrådet opplevde at mange av kandidatene var høyt kvalifiserte og attraktive tilskudd til de norske vertsinstusjonene.

Konkret ble det fra Forskningsrådets side foreslått at midlene KD og UD så langt hadde avsatt til stipendpoolen – og som i 2008 utgjorde omtrent 8 millioner kroner – ble overført til et nytt program for inngående mobilitet. Siden inngående mobilitet på mastergradsnivå ble ivaretatt av Erasmus-programmet, mente Forskningsrådet programmet burde rette seg mot ph.d.-studenter og unge forskere. Videre burde det være åpent for alle fagområder, og av budsjettensyn bare omfatte landene Norge hadde hatt utvekslingssamarbeid med gjennom kulturavtalene. Forskningsrådet presiserte imidlertid at det kunne være aktuelt å utvide ordningens geografiske nedslagsfelt på sikt, og også

vurdere om Norges forskningspolitisk prioriterte samarbeidsland eventuelt burde vies spesiell oppmerksomhet.

2.2 Yggdrasil mobilitetsprogram

Yggdrasil-programmet – som har fått navn etter verdenstreet i norrøn mytologi – har eksistert som en ordning under Internasjonale stipend (IS) i Forskningsrådet siden 2009. Det er en ordning for inngående mobilitet som gir yngre, utenlandske forskere støtte til forskningsopphold i Norge. De overordnede målsettingene er å

- bidra til internasjonalisering av norsk forskning
- gjøre Norge til en attraktiv forskningsdestinasjon for høyt kvalifiserte utenlandske forskerrekutter og unge forskere, og
- styrke norske forskningsmiljøer

Yggdrasil retter seg mot forskere i etableringsfasen, og gir nærmere bestemt støtte til utenlandske

- ph.d.-studenter som er tatt opp på et organisert ph.d.-program ved en institusjon utenfor Norge
- forskere som har oppnådd ph.d.-graden for inntil seks år siden og er tilknyttet en forskningsinstitusjon i hjemlandet.

Programmet er åpent for alle fagområder og disipliner og omfatter i dag mer enn 50 land. Med unntak av de nordiske landene, er alle medlemslandene i Europa-rådet og ni ikke-europeiske land med i ordningen. Landene utenfor Europa er Argentina, Brasil, Chile, Egypt, India, Israel, Japan, Mexico og Sør-Afrika.

Støtten fra Forskningsrådet gis i form av stipend for forskningsopphold ved en norsk vertsinstitusjon. Vertsinstitusjonen må ha forskning som en viktig del av virksomheten og kan være en høyskole, et universitet, et forskningsinstitutt eller et museum. Det tildeles stipend for et sammenhengende opphold på 3 til 12 måneder. Forskningsrådet forutsetter at stipendmottageren får lønn fra hjemmeinstitusjonen sin, og stipendet skal bare dekke merkostnadene ved oppholdet. Stipendet bygger på faste månedlige satser som per i dag er på

- 14 000 kroner uten familie og
- 28 000 kroner med familie.

Stipendmottagere fra land utenfor Europa kan også søke om et engangs reisetilskudd på 10 000 kroner uten familie og 20 000 kroner med familie.

Da Yggdrasil ble startet opp i 2009, omfattet ordningen til sammen 25 land – 20 i Europa og fem i verden for øvrig. I Vest-Europa gjaldt det følgende land: Belgia, Frankrike, Hellas, Irland, Italia, Nederland, Portugal, Spania, Storbritannia, Sveits, Tyskland og Østerrike; i Øst-Europa: Bulgaria, Polen, Romania, Russland, Slovakia, Tsjekia og Ungarn; og utenfor Europa: India, Israel, Japan, Mexico og Tyrkia.

Dette var landene Norge hadde hatt utvekslingssamarbeid med innenfor kulturavtalene, med noen unntak. Kina var utelatt, ettersom det hadde blitt bestemt at den bilaterale stipendutvekslingen med Kina skulle videreføres som en egen ordning. I tillegg var Finland og Island utelatt, med den begrunnelsen at disse landene – i likhet med Sverige og Danmark, omfattes av nordiske støtteordninger.

Forskningsrådet hadde i utgangspunktet åpnet for en fremtidig utvidelse av det geografiske nedslagsfeltet til programmet, og allerede i den andre utlysningen (for 2010/2011) ble antallet land økt til de omkring 50 landene som Yggdrasil gjelder for i dag. Utvidelsen gjaldt først og fremst Europa – med unntak av de nordiske landene, ble alle medlemslandene i Europarådet inkludert. I tillegg ble

ytterligere fire ikke-europeiske land innlemmet i ordningen, nemlig Argentina, Brasil, Chile og Sør-Afrika – som alle er prioriterte samarbeidsland for norsk forskning.

I 2011 fant det sted en endring i finansieringen av Yggdrasil. Programmet ble i utgangspunktet tilført midler fra KD og UD, som var de to departementene som tidligere hadde finansiert stipendprogrammene under de statlige kulturavtalene. Imidlertid hadde UD allerede da Yggdrasil var under planlegging, signalisert at det faglige og økonomiske ansvaret i sin helhet burde overføres til KD, og det ser ut til at departementet tildelte midler til programmet under forutsetning av at de ble forbeholdt utvalgte utviklingsland. Det er uklart hvilken praktisk betydning det hadde i Forskningsrådet, men UD valgte i 2011 å avslutte sin finansielle støtte til Yggdrasil, og programmet har siden 2012 vært fullfinansiert av Kunnskapsdepartementet.

Forskningsrådet har også gjort visse endringer i oppholdets lengde og størrelsen og formen på støtten som tildeles. Oppholdets varighet, som til å begynne med var 1-10 måneder, ble i utlysningen for 2012/2013 forandret til 3-12 måneder. I de første to utlysningene var stipendsatsene for ph.d.-studenter lavere enn for unge forskere, men siden har satsene vært de samme. Frem til utlysningen for 2012/2013 ble det i tillegg til det månedlige stipendet, tildelt et engangs etableringstilskudd. I den samme utlysningen som dette tilskuddet falt bort, ble det innført familiestøtte. Begrunnelsen for disse endringene har i stor grad vært å harmonisere Yggdrasil med Forskningsrådets andre virkemidler.

I tillegg har det blitt gjort en endring i hvem som er søker. Opprinnelig var det den utenlandske forskeren som var søkeren, men fra 2012 ble det endret til å være den norske vertsinstusjonen. Begrunnelsen var å knytte de norske miljøene tettere til søknaden og bedre kvaliteten på søknaden.

2.3 Øvrige mobilitetsfremmende virkemidler

Yggdrasil er ett av flere virkemidler for å fremme internasjonal forskermobilitet. Norges forskningsråd gir støtte til inn- og utgående mobilitet både gjennom ordningene som administreres av Internasjonale stipend (IS), og gjennom sine øvrige programmer.

IS er organisert som en egen gruppe i Divisjon for vitenskap. Gruppen har ansvar for individuelle stipendordninger og andre støtteordninger for forskermobilitet og nettverksbygging mellom Norge og andre land. I 2012 administrerte IS i alt elleve støtteordninger, inkludert Yggdrasil, og det samlede årlige budsjettet har de siste årene ligget på mellom 28 og 21 millioner kroner. Det er nedsatt et felles programstyre som er ansvarlig for søknadsbehandling og tildeling innenfor flere av ordningene.

Yggdrasil er den største stipendordningen i IS. I likhet med Yggdrasil, er de fleste ordningene åpne for alle fagområder og disipliner. IS legger generelt stor vekt på å fremme mobilitet blant ph.d.-studenter og yngre forskere, som er målgruppen i Yggdrasil, men flere av de øvrige ordningene retter seg også mot etablerte forskere. I noen tilfeller gis det også støtte til lavere gradsstudenter.

Den nest største ordningen i IS er Leiv Eiriksson mobilitetsprogram som skal fremme forskerutveksling mellom Norge og Nord-Amerika. Programmet støtter både utgående mobilitet av norske forskere til USA og Canada og inngående mobilitet av nordamerikanske forskere til Norge, og er en oppfølging av Kunnskapsdepartementets *Strategi for norsk forsknings- og teknologisamarbeid med Nord-Amerika*.

Videre er det flere ordninger som bygger på samarbeidsavtaler med enkeltland. Med noen unntak er dette bilaterale programmer som omfatter både inn- og utgående mobilitet og baserer seg på samfinansiering fra Forskningsrådet og samarbeidende institusjoner i de aktuelle landene. Ordningene omfatter

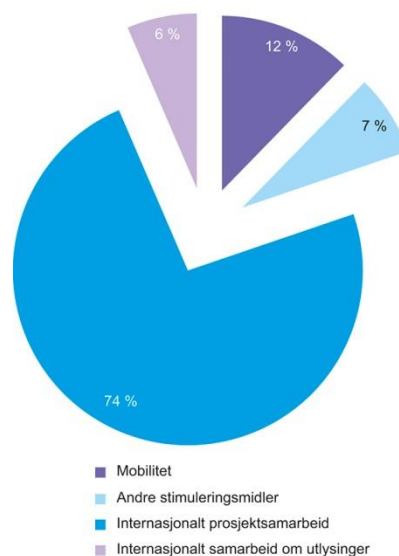
- Aurora-programmet for mobilitet til og fra Frankrike (alle fagområder)
- DAADppp-programmet for mobilitet til og fra Tyskland (alle fagområder)

- E.ON Ruhrgas-programmet for mobilitet til og fra Tyskland (økonomi, rettsvitenskap og statsvitenskap)
- RWE Dea-programmet for utgående mobilitet til Tyskland (musikk)
- JSPS-programmet for mobilitet til og fra Japan (humaniora, samfunnsvitenskap, naturvitenskap og teknologi)
- NFR-CSC-programmet for mobilitet til og fra Kina (alle fagområder)
- Natural National Science Foundation – mobilitet til og fra Kina (naturvitenskap og teknologi) og
- Graduate Research Opportunity Worldwide (GROW)– inngående mobilitet fra USA (alle fagområder).

IS administrerer også Forskningsrådets ordning for toppfinansiering av Marie Curie-stipend. Gjennom denne ordningen får norske vertsinstusjoner for stipendiater med finansiering fra EUs Marie Curie Actions støtte som skal kompensere for mellomlegget mellom Marie Curie-stipendet og den norske tariffønnen stipendiatene mottar i Norge.

Hvis vi ser bort fra toppfinansieringen av Marie Curie-stipend – som er en kompensasjonsordning og ikke et selvstendig mobilitetsprogram, er Yggdrasil den eneste ordningen i IS som er ensidig rettet mot inngående mobilitet og har et bredt internasjonalt nedslagsfelt. Det er også den ordningen som finansierer det største antallet inngående mobilitetsopphold: i 2012 var antallet inngående opphold finansiert av Yggdrasil 68, mens det totale antallet inngående opphold finansiert gjennom ordninger i IS var 176 (mot 117 utgående opphold). Det betyr at Yggdrasil finansierte over en tredjedel av alle inngående mobilitetsopphold.

Som nevnt, gis det støtte til inn- og utgående mobilitet også gjennom Forskningsrådets øvrige programmer. Både de store programmene og flere andre tematiske programmer lyser ut midler til internasjonalt samarbeid, herunder utenlands- og gjesteforskerstipend. Det lyses også ut utenlandsstipend innenfor ordningen for Fri prosjektstøtte (FRIPRO). Det mangler imidlertid en eksakt oversikt over omfanget av mobiliteten som finansieres gjennom disse programmene, men Forskningsrådet har beregnet at støtten til internasjonalt samarbeid utgjorde ca. 1,8 milliarder kroner i 2011 og at 13 prosent av disse midlene gikk til inn- og utgående mobilitet, jf figuren.¹

Figur 2.1 Fordeling av Forskningsrådets støtte til internasjonalt samarbeid 2010.

¹ Meld. St. 18 (2012-13) *Lange linjer – kunnskap gir muligheter.*

Disse anslagene innebærer at det årlig brukes rundt 230 millioner kroner til å stimulere forskermobilitet. Med andre ord står IS – med et årlig budsjett på under 30 millioner kroner – for en relativt liten andel, i størrelsesorden 10 prosent, og Yggdrasil altså enda mindre. I forbindelse med evalueringen har vi prøvd å få en oversikt over det samlede omfanget av inngående og utgående forskermobilitet som Forskningsrådet støtter, men det har ikke vært mulig å få frem en oversikt over dette innenfor den tidsrammen vi hadde til disposisjon da dette ble tatt opp i sluttfasen av prosjektet.

Forskningsrådet legger også til rette for at Norge skal dra nytte av virkemidler for forskermobilitet innenfor EU-systemet, blant annet Marie Curie Actions som er den viktigste mobilitetsordningen i EUs rammeprogram for forskning. Ordningen støtter internasjonal mobilitet av ph.d.-studenter og forskere gjennom flere ulike tiltak (actions), og er relevant både for utgående mobilitet av norske forskere og inngående mobilitet av utenlandske forskere til Norge. På bakgrunn av Forskningsrådets toppfinansieringsordning, kan omfanget av utenlandske forskere som har kommet til Norge på Marie Curie-stipend anslås til rundt 70 i perioden fra 2007 til og med første halvdel av 2013.

Forskningsrådet drifter dessuten portalen til EURAXESS Norge som gir praktisk informasjon til mobile forskere og institusjoner som er vertskap for mobile forskere. EURAXESS er et EU-initiativ som har som formål å fremme forskermobilitet i det europeiske forskningsområdet, ERA.

Støtte til forskermobilitet på nordisk nivå gis innenfor rammen av samarbeidsnemdene for de nordiske forskningsrådene og NordForsk. Det eksisterer imidlertid ikke noen nordiske programmer som retter seg spesifikt mot forskermobilitet.

Fulbright-programmet, som har som formål å fremme student- og forskermobilitet mellom USA og Norge, bør også nevnes. Programmet drives av en norsk-amerikansk stiftelse, og gir norske studenter og forskere stipend for studie-, forsknings- og undervisningsopphold ved amerikanske institusjoner og amerikanske studenter og forskere stipend for tilsvarende opphold i Norge. I det akademiske året 2011-2012, finansierte Fulbright mobilitetsopphold i Norge for 13 forskere fra USA, og mobilitetsopphold i USA for 11 ph.d.-studenter og 12 forskere fra Norge. I 2011-2012 ble ingen ph.d.-studenter fra USA finansiert gjennom Fulbright².

Videre har Norge-Amerika Foreningen (NORAM), som arbeider for å styrke samarbeidet mellom Norge og Nord-Amerika innenfor høyere utdanning, ordninger for utveksling av ph.d.-studenter og forskere.

2.4 Administrasjon og søknadsbehandling

Forvaltningen av Yggdrasil Mobilitetsprogram er lagt til Gruppen for internasjonale stipend (IS) som har et eget programstyre. Søknadsbehandlingen har til nå foregått ved at sekretariatet gjennomgår alle søknader og siler bort de som ikke oppfyller de formelle kravene, og videre fordeler søknadene til medlemmene av programstyret etter fagområde. Den enkelte fagansvarlige gir «sine» søknader karakterer og rangerer dem etter det. Siden ulike fagområder har ulike tradisjoner, kan dette medføre visse forskjeller med hensyn til hvordan kvalitetskrav stilles. Innvilgelse av søknader har til nå i stor grad skjedd ut fra prinsippet om en «proporsjonal» fordeling på de enkelte fagområder ut fra hvor mange søknader man har fått inn.

I tildelingsbeslutningen er det stipendiatens faglige kvalifikasjoner, kvalitet på søknaden samt hvilken betydning gjesteforskeroppholdet vil ha for vertsmiljøet som teller mest. Et bevisst ønske om samarbeid fra vertsinstitusjonen, og/eller allerede etablerte relasjoner blir ofte brukt som en kvalitetsindikator.

Administrativt vurderes Yggdrasil som en ressurskrevende ordning. Det er mange søknader og relativt mye administrativt arbeid både i forbindelse med søknadsbehandlingen og i forbindelse med oppfølgingen av de innvilgede søknadene. En viktig faktor er det store antall søknader i seg selv, som

² Opplysninger fra Fulbright-administrasjonen.

de fleste årene har ligget opp mot 300 (men som siste året har falt til det halve). For tiden er den administrative behandlingen av søknadene under omlegging. Søknadsmassen vil i større grad bli håndtert administrativt ved at sekretariatet også vurderer den faglige kvaliteten på søknadene, ikke bare den rent formelle kvaliteten. Begrunnelsen for dette er dels å bringe praksis i IS mer i samsvar med praksis for øvrig i Forskningsrådet. Dette vil også medføre at programstyret vil få mindre arbeid med den konkrete søknadsbehandlingen, og i større grad kan fokusere på prinsipielle forhold. Men samtidig vil ikke omleggingen medføre mindre administrativt arbeid, og et viktig spørsmål for utviklingen av ordningen fremover, er om det kan utvikles et mer kostnadseffektivt opplegg for forvaltning av ordningen.

Det er også flere utfordringer knyttet til oppfølging av de innvilgede stipendene. En utfordring er knyttet til selve utbetalingen av stipendet, som skjer ved utsendelse av sjekk til vertsinstusjonen. Dette skyldes i hovedsak at det for Forskningsrådets økonomiavdeling har vært mest praktisk å utbetale stipendet kun til norske bankkontoer. Fra gjesteforskernes ståsted oppleves imidlertid dette systemet som lite brukervennlig.

Den største administrative utfordringen er imidlertid knyttet til skattereglene for denne type stipend. Stipendet er skattefritt så lenge det kun brukes til såkalte merkostnader – først og fremst bolig og mat. Dersom stipendiaten ønsker å bruke pengene på noe som ikke er direkte knyttet til forskeroppholdet, vil dette være skattepliktig. Fra skattemyndighetenes side finnes det ingen klare retningslinjer for hva som er og hva som ikke er skattepliktig. Forskningsrådet bruker mye ressurser på å vurdere hvorvidt en utgift er skattepliktig eller ikke, samtidig som dette skaper mye usikkerhet for vertsinstusjonen og stipendmottageren. Forskningsrådet har reist spørsmål om lovendring, men har fått signaler om at dette ikke er aktuelt.

Forskningsrådet informerer om Yggdrasil og internasjonale stipend i hovedsak gjennom IS sine nettsider, som er blant Forskningsrådets mest besøkte. I tillegg brukes ressurser på å informere de norske instusjonene ved å besøke dem og gjennom å delta på den årlige Stipenddagen. Likevel kan det virke som kunnskapen om ordningen er begrenset kjent i de norske vertsmiljøene (jf. kapittel 5), og det ser ut til å være vanlig at det er de utenlandske gjesteforskerne som gjør vertsinstusjonene oppmerksomme på Yggdrasil. Men gitt at man allerede har et stort antall søkere, kan det fra Forskningsrådets side være en vurdering at informasjonsvirksomheten er tilstrekkelig.

3 Prosjektporteføljen

3.1 Oversikt over porteføljen

Det første året (2009) ble det bevilget stipend med en samlet ramme på 12 millioner kroner, De tre etterfølgende år har bevilgningene blitt redusert og har ligget på rundt 10 millioner kroner, og fra 2013 har bevilgningen blitt redusert ytterligere til 6,5 millioner kroner, og dette er det nivået man nå tar sikte på å holde fremover.

I perioden 2009–2013 har Forskningsrådet mottatt tilsammen 1193 søknader til Yggdrasil (tabell 3.1). Av disse har 459 blitt innvilget. Antallet søknader har ligget på mellom 200 og 300 hvert år de fire første årene, mens den i 2013 ble halvert. Det første året ble det innvilget et forholdsvis høyt antall søknader med 155, noe som ga en innvilgelsesprosent på 56. De to påfølgende årene var innvilgelsesprosenten fallende, mens den så har variert rundt 30 prosent.

Tabell 3.1 Antall og innvilgede søknader etter år.

	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
<i>Alle søknader</i>						
Antall	279	211	308	262	133	1 193
Innvilget	155	97	94	68	45	459
Innvilgelsesprosent	56	46	31	26	34	38
<i>Ph.d.</i>						
Antall	176	134	180	170	83	743
Innvilget	96	55	44	39	30	264
Innvilgelsesprosent	55	41	24	23	36	36
<i>Post.doc.</i>						
Antall	102	77	127	91	50	447
Innvilget	59	42	50	28	15	194
Innvilgelsesprosent	58	55	39	31	30	43

Som omtalt tidligere ble det gjennomført en endring i ordningen fra 2012; mens det tidligere var stipendiatene selv som søkte, er det fra 2012 vertsinstitusjonen i Norge som skal være søker. Dette ble begrunnet både med å sikre bedre kvalitet på søknadene, og å få redusert antall søknader som har vært relativt høyt i forhold til de midlene man har hatt til disposisjon. Som det fremgår av oversikten, fikk man imidlertid ikke noen vesentlig reduksjon i søkermassen i 2012, mens man derimot fikk en sterk reduksjon i 2013, da antall søknader ble halvert i forhold til året før. Det kan være naturlig å se denne reduksjonen i sammenheng med denne omleggingen, og også i Forskningsrådet regner

man med at endringen ikke hadde full effekt før året etter. Det er grunn til å tro at det at vertsinstitusjonen skal være søker, skaper en noe høyere terskel for å søke, og at det er dette man etter hvert ser resultater av.

Det er også grunn til å merke seg utviklingen i antall innvilgede søknader som har falt fra 155 i 2009 og er helt nede på 45 i 2013. Denne tilbakegangen må primært sees i sammenheng med de reduserte budsjetttrammene. I tillegg skyldes noe av reduksjonen at det nye programstyret, etter føringer fra Forskningsrådet, i større grad fullfinansierer stipendiatopphold, mens det forrige programstyret reduserte oppholdenes lengde for å kunne innvilge flere stipend.

Det er to kategorier av gjesteforskere, nemlig ph.d.-kandidater og yngre forskere (post.doc.). Ph.d.-kandidatene skal være tilknyttet et ph.d.-program ved sin hjeminstitusjon. Også de yngre forskerne skal være knyttet til en institusjon i eget land, og for deres vedkommende skal ph.d.-løpet være relativt nylig avsluttet, for inntil seks år siden. I tabell 3.1 er det også gitt en oversikt over fordelingen på de to kategoriene. Det største antall søkere har alle år vært ph.d.-kandidater, disse utgjør over 60 prosent, og det kan også være verdt å merke seg at innvilgelsesprosenten har vært høyest for post.doc.-prosjektene med 43 prosent, mot 36 prosent for ph.d.-søknadene.

Ordningen har et bredt geografisk nedslagsfelt, og det er innvilget stipend til søkere fra de fleste europeiske landene (jf. tabell 3.2.) bortsett fra de nordiske landene som ikke er inkludert i ordningen. I tillegg er det innvilget stipend knyttet til forskere hjemmehørende i land utenfor Europa, dette gjelder fire land i Sør-Amerika (Argentina, Brasil, Chile og Mexico), to land i Afrika (Egypt og Sør-Afrika) og fire land i Asia (India, Israel, Japan og Tyrkia).

Som det fremgår av tabell 3.2, er programmet sterkt dominert av Vest-Europa med over 40 prosent av søknadene og over 50 prosent av innvilgede søknader. Øst-Europa har 34 prosent av søknadene, men bare 33 prosent av innvilgede søknader. Land utenfor Europa har til sammen 21 prosent av søknadene, men kun 15 prosent av de innvilgede søknadene.

Tabell 3.2 Oversikt over søknader etter land. *)

Land	Ant. søknader	Innvilget	Andel av innvilgede (%)	Innvilgelsesprosent
<i>Vest-Europa</i>				
Belgia	13	6	1	46
Frankrike	57	29	6	51
Hellas	13	2	0	15
Irland	10	7	2	70
Italia	90	43	9	48
Nederland	34	13	3	38
Portugal	17	10	2	59
Spania	93	28	6	30
Storbritannia	89	54	12	61
Sveits	20	6	1	30
Tyskland	71	35	8	49
Østerrike	9	4	1	44
Sum Vest-Europa	516	237	52	46
<i>Øst-Europa</i>				
Bulgaria	18	6	1	33
Polen	91	39	9	43
Romania	27	6	1	22
Russland	101	36	8	36
Serbia	13	5	1	38
Slovakia	19	5	1	26
Tsjekkia	54	28	6	52

Ukraina	17	3	1	18
Ungarn	36	12	3	33
Andre Øst-Europa**)	33	9	2	27
Sum Øst-Europa	409	149	33	36
<i>Andre land:</i>				
Argentina	11	4	1	36
Brasil	26	10	2	38
Chile	5	2	0	40
Mexico	11	2	0	18
Egypt	67	10	2	15
Sør-Afrika	19	8	2	42
India	65	18	4	28
Israel	8	0	0	0
Japan	11	6	1	55
Tyrkia	26	8	2	31
Sum andre land	249	68	15	27
Sum alle	1 174	454	100	39

*) Opplysninger om land mangler for 16 søknader.

**) Gjelder Estland, Hviterussland, Kroatia, Latvia, Litauen, Moldova, Montenegro og Slovenia som alle hadde få søknader.

I datamaterialet har vi ikke informasjon om kjønn på forskerne, men basert på en klassifisering ut fra navn på søkerne, vil vi anslå at ca. to tredeler av de innvilgede søknadene gjelder mannlige forskere.

Yggdrasil gir støtte til opphold på opp til og med 12 måneder, og som det fremgår av tabellen, er det en ganske stor spredning på de innvilgede forskeroppholdene – 26 prosent er i gruppen 1-3 måneder, 44 prosent 4-9 måneder og 29 prosent 10-12 måneder. Denne fordelingen er nokså lik for ph.d- og post.doc.-stipendiatene.

Tabell 3.3 Innvilgede stipender etter varighet på oppholdet.

Stipend	1-3 mnd.	4-9 mnd.	10-12 mnd.	Totalt
Ph.d.	63	127	75	265
Post.doc.	58	79	57	194
Sum	121	206	132	459
Andel (%)	26	45	29	100

3.2 Fagområder og vertsinstitusjoner

Stipendiatene er spredt på alle fagområder (tabell 3.4); men matematikk og naturvitenskap er det viktigste med rundt 35 prosent av alle innvilgede søknader. Humaniora og samfunnsfag er de nest største områdene med 21-22 prosent av innvilgede søknader. Det minste fagområdet er landbruks- og fiskerifag med fem prosent. Som det fremgår av tabellen, er det en del variasjoner i innvilgelsesratene, humaniora har den høyeste andelen innvilget, mens landbruks- og fiskerifag har den laveste andelen.

I Norge har vi ca. 180 forskningsutførende institusjoner når vi teller opp alle universitet og høyskoler, forskningsinstitutter, sykehusene og noen andre institusjoner. Mellom 140 og 150 av disse har vært oppgitt som ønskede vertsinstitusjoner i den totale søkermassen, og så langt har ca. 100 forskningsinstitusjoner i Norge vært verter for en eller flere gjesteforskere. Alle kategorier forskningsinstitusjoner er representert; universiteter, høyskoler, forskningsinstitutter og sykehus. Det er også god geografisk spredning på vertsinstitusjonene, alle landsdeler er representert, og vertsinstitusjonene er lokalisert både i mindre og større byer.

Tabell 3.4 Søknader og innvilgede stipend etter fagområde.

Fagområde	Antall søknader		Innvilgede søknader		Innvilgelsesprosent
		%		%	
Humaniora	213	18	97	21	46
Landbruks- og fiskerifag og vet.medisin	73	6	22	5	30
Matematikk og naturvitenskap	430	36	163	36	38
Medisinske fag	78	7	28	6	36
Samfunnsvitenskap	250	21	100	22	40
Teknologi	149	12	49	11	33
Totalt	1193	100	459	100	38

Det er universitetene som dominerer som vertsinstusjoner, 316 stipendiater, i overkant av to tredjedeler, har vært ved ett av disse (jf tabell 3.5). Vi må anta at blant norske forskningsinstusjoner så er det de eldste og største universitetene som er best kjent i utlandet, og at det dermed er naturlig at disse som tiltrekker seg flest Yggdrasil-stipendiater; Universitetet i Oslo har hatt flest med 91 stipendiater, deretter følger Universitetet i Bergen og NTNU med henholdsvis 72 og 61. Ved forskningsinstituttene har det vært til sammen 102 stipendiater, og på disse har det vært meget god spredning idet hele 59 institutter har hatt besøk av en eller flere forskere. De fleste har hatt 1-2 forskere, bare åtte har hatt fire eller fler, og av disse har NUPI og Nofima hatt flest med henholdsvis 8 og 6. Det har også vært noen stipendiater ved høyskoler, universitetssykehus og andre instusjoner, men dette dreier seg om et relativt lite antall.

Som det fremgår av tabell 3.5, er fordelingen av stipendiater på fagområder nært relatert til hvor man har store fagmiljøer. En betydelig andel av stipendiatene i mat/nat og teknologifag går til NTNU, en del av mat/nat-stipendiatene har også gått til universitetene i Oslo, Bergen og Tromsø. Det er også de tre sistnevnte som har tatt imot tyngden av stipendiater innen humaniora og samfunnsvitenskap. Når det gjelder forskningsinstituttene, har disse særlig stipendiater innen mat/nat og samfunnsfag.

Tabell 3.5 Innvilgede søknader etter vertsinstusjon og fagområde.

Instusjon	Humani- nora	Landbruks- /fiskerifag	Mat/nat	Medisin	Samf.- vitensk.	Tekno- logi	Sum	%
	UiO	27	-	32	7	23		
UiB	29	2	22	5	12	2	72	16
NTNU	6	-	25	4	7	19	61	13
UiT	13	-	13	3	11	5	45	10
UiS	6	5	6	-	3	-	20	4
UMB	-	2	9	1	6	1	19	4
UiA	4	-	-	-	-	1	5	1
UiN	-	2	1	-	-	-	3	1
Sum universitetene	85	11	108	20	62	30	316	69
Forskningsinstitutter	2	9	46	2	30	13	102	22
Høyskoler	8	2	7	1	8	2	28	6
Universitetssykehus	-	-	2	5	-	4	11	2
Andre	2	-	-	-	-	-	2	0
Total	97	22	163	28	100	49	459	100

3.3 Oppsummering

Yggdrasil er en åpen ordning som skal favne bredt, og porteføljen av prosjekter er i godt samsvar med dette. Det er stor geografisk spredning på hvilke land stipendiatene kommer fra. Hovedtyngden er på vesteuropeiske land, en betydelig del er også fra østeuropeiske land, mens en mindre andel er spredt

på ti ulike land i Asia, Afrika og Syd-Amerika. Innvilgelsesraten er høyest for de vesteuropeiske landene, og lavest for de ikke-europeiske landene, noe som tyder på at den faglige kvaliteten på søknaden er best for søknadene som gjelder vesteuropeiske stipendiater.

Den største gruppen av stipendiater har man innenfor mat/nat med 35 prosent, og sammen med teknologi utgjør disse fagområdene til sammen nesten halvparten av alle stipendiatene. Det er meget stor spredning av stipendiater på norske forskningsinstitusjoner, til sammen er rundt hundre institusjoner registrert med en eller flere stipendiater. Universitetene dominerer blant vertskapsinstitusjonene med over to tredjedeler av alle forskeroppholdene. Også forskningsinstituttene er viktige vertskapsinstitusjoner.

4 Bibliometri-analyse

I dette kapitlet presenterer vi resultatene av en bibliometrisk analyse der vi har samlet informasjon om alle artikler som gjesteforskere finansiert gjennom Yggdrasil, har publisert i samarbeid med norske forskere.

4.1 Metode

I analysen har vi kun tatt for oss artikler publisert av stipendiatene hvor en norsk adresse er oppgitt i artikkelens adressefelt, og som dermed kan regnes som en sampublisering med en norsk forsker. Vi ser altså ikke på det totale antall artikler stipendiatene har publisert, men kun på artikler der det er oppført en norsk adresse. Tanken bak denne fremgangsmåten har vært at vi gjennom disse artiklene vil få en indikasjon på hvorvidt Yggdrasil-oppholdet har bidratt til faglig samarbeid i form av sampublikasjoner. Omfanget av sampublikasjoner kan vi betrakte som en indikator for i hvilken grad gjesteoppholdet har ført til et faglig samarbeid. Materialet vil også kunne gi en viss indikasjon på hvorvidt Yggdrasil-oppholdet har bidratt til internasjonalisering av norsk forskning ved at norske forskere og forskningsmiljøer synliggjøres i internasjonale tidsskrifter.

Undersøkelsen er gjort ved at vi har søkt i artikkeldatabasen Web of Knowledge basert på det aktuelle forfatternavnet (stipendiaten) og identifisert alle artikler der det forekommer en norsk forfatteradresse. Gjennom dette får vi en oversikt over alle artikler som stipendmottaker har publisert i samarbeid med en «norsk» forfatter, det vil si med norsk forfatteradresse. Det er imidlertid viktig å presisere at et slikt søk også kan resultere i artikler publisert av stipendiaten alene, hvor stipendiaten oppgir norsk adresse. I vårt datamateriale gjelder dette for svært få artikler. Vi har i det videre derfor valgt å definere disse artiklene som sampublikasjoner.

En viktig begrensning i Web of Knowledge er at databasen ikke dekker de samfunnsvitenskapelige og humanistiske fagområdene i tilstrekkelig grad, og det er sannsynlig at Yggdrasil-stipendiatene har flere publikasjoner innenfor disse fagområdene enn hva vår analyse viser.

Informasjonen om artiklene er lagt inn i en database der dataene er koplet til den informasjonen om stipendiatene som vi har hatt tilgjengelig gjennom prosjektporteføljen. Databasen inneholder i alt informasjon om 483 artikler publisert av 115 Yggdrasil-stipendiater.

Når det gjelder tolkningen av dataene, er det viktig å understreke at den registrerte sampubliseringsaktiviteten ikke bør oppfattes som et direkte resultat av gjesteforskeroppholdet i seg selv. Det vil være mer dekkende å oppfatte det som et resultat av den generelle kontakten som eksisterer mellom gjesteforskeren og vertsinstitusjonen, og som gjesteforskeroppholdet er en del av. Som det fremgår av casestudiene, er det i mange av tilfellene slik at det har vært kontakt mellom gjesteforskeren og/eller

vedkommendes hjemmeinstitusjon og vertsinstitusjonen i Norge forut for gjesteoppholdet i Norge. Det er vel derfor også riktiger å oppfatte sampubliseringen som et uttrykk for styrken i relasjonen mellom gjesteforsker og vertsmiljøet. Et viktig poeng ved vurderingen av tallmaterialet, er også at publisering tar tid, og at relasjoner som er etablert i den senere tid dermed ikke kan forventes å ha det samme omfang av publikasjoner som relasjoner som har eksistert over lenger tid. Dette kommenteres nedenfor.

Det kan ellers bemerkes at vi ikke har sjekket om de registrerte sampubliseringene har skjedd med forskere ved den institusjonen som stipendiaten faktisk har hatt sitt forskeropphold ved. Prinsipielt kan det jo tenkes at en gjesteforsker kan ha relasjoner til flere norske miljøer, men vi vil anta at dette kun vil gjelde i svært få tilfeller, om noen.

4.2 Stipendiater med sampubliseringer

Vi i alt registrert 483 artikler som er publisert av 115 stipendiater. Gitt at det totalt i perioden vi undersøker har blitt gitt stipend til 414³ stipendiater, betyr dette at det kun er en mindre andel av stipendiatene som har publisert. Og blant dem som har publisert, er det noen som har ganske mange publiseringer. I tabell 4.1. er det gitt en nærmere oversikt over stipendiatene og hvor mange sampubliseringer de enkelte har bidratt til. Som det fremgår, er det 72 prosent av samtlige stipendiater som så langt ikke er registrert med publiseringer, det vil si at det kun er 28 prosent som har publisert. Andelen er naturlig nok noe høyere blant post.doc.- enn ph.d.-stipendiatene, henholdsvis 37 og 21 prosent. Det fremgår ellers av tabellen at det blant dem som har publisert, er det en del som har publisert flere artikler. Åtte prosent har publisert 3-4 artikler, en tilsvarende andel har publisert 5-9 artikler, mens en liten gruppe på ti stipendiater (2 prosent) er registrert med ti eller flere publikasjoner.

Tabell 4.1 Stipendiater med registrerte sampubliseringer.

Antall Artikler	Ph.d.		Post.doc.		Totalt	
	antall	%	antall	%	antall	%
0	186	79	113	63	299	72
1	12	5	13	7	25	6
2	4	2	12	7	16	4
3-4	14	6	18	10	32	8
5-9	17	7	15	8	32	8
10-	2	1	8	4	10	2
Totalt	235	100	179	100	414	100

At post.doc.-stipendiatene publiserer mer enn ph.d.-stipendiatene, er naturlig siden disse har vært lenger i et forskningsløp enn ph.d.-stipendiatene. Fra case-studiene har vi også informasjon om at det i noen tilfeller har vært kontakt og samarbeid mellom stipendiat og det norske forskermiljøet forut for forskeroppholdet. Samtidig kan det være grunn til å kommentere at forskjellen mellom ph.d. og post.doc. ikke er dramatisk stor, og spesielt synes det bemerkelsesverdig at såpass mange ph.d.-kandidater er registrert med et så stort antall publiseringer – 17 med 5-9 publiseringer og to med mer enn ti publiseringer. Et stort antall artikler registrert på enkelte stipendiater kan ha flere forklaringer. Innenfor fagområdet Matematikk og naturvitenskap, og kanskje spesielt innenfor fysikk er det vanlig med mange forfattere per artikkel, og også gruppeforfatterskap. Denne form for sampublisering kan gjerne ha over 100 forfattere, noe som igjen medfører at enkelte forfattere kan knyttes til veldig mange artikler, uten at det reelle bidraget til publiseringen nødvendigvis har vært særlig omfattende.

³ Vi gjør oppmerksom på at bliometrianalysen kun tar for seg stipendiatene fra de fire første utlysningene. Dermed er det totale antall innvilgede søknader/stipendiater lavere her (414) enn for porteføljeanalysen, hvor alle utlysningene er inkludert, noe som totalt gir 459 innvilgede søknader.

Som vi har kommentert foran, vil det være en sammenheng mellom hvor lenge en relasjon har eksistert, og omfanget av sampublikasjoner. Vi har derfor i tabell 4.2 sett på sammenhengen mellom antall publikasjoner og tidspunktet for oppholdet. Som det fremgår her, er andelen registrert med publiseringer omtrent på samme nivå (rundt 30 prosent) de tre første årene, mens andelen er betydelig lavere (7 prosent) blant dem som fikk stipend i 2012 og var her i 2012-13. Grovt sagt kan det derfor se ut til at andelen som deltar i sampublisering, i gjennomsnitt ender opp på rundt 30 – 35 prosent i de ulike årskullene av stipendiater.

Tabell 4.2 Stipendiater med registrerte sampubliseringer etter år for tildeling av stipend.

Antall Artikler	2009		2010		2011		2012	
	antall	%	antall	%	antall	%	antall	%
0	105	68	64	66	67	71	63	93
1	6	4	9	9	7	7	3	4
2	8	5	5	5	3	3	0	0
3-4	15	10	8	8	9	10	0	0
5-9	16	10	7	7	7	7	2	3
10-	5	3	4	4	1	1	0	0
Totalt	155	100	97	100	94	100	68	100

Tabell 4.3 Stipendiater med publiseringer etter fagområde.

Antall artikler	Humaniora		Landbruks/ fiskerifag		Mat/Nat		Medisinske fag		Samfunnsfag		Teknologi		Totalt	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
0	89	97	9	47	70	48	21	84	81	91	29	66	299	72
1	2	2	3	16	13	9	0	0	1	1	6	14	25	6
2	0	0	1	5	10	7	0	0	2	2	3	7	16	4
3-4	1	1	4	21	20	14	3	12	4	4	0	0	32	8
5-9	0	0	2	11	24	17	1	4	0	0	5	11	32	8
10-	0	0	0	0	8	6	0	0	1	1	1	2	10	2
Totalt	92	100	19	100	145	100	25	100	89	100	44	100	414	100

I tabell 4.3 er det oversikt over det totale antall stipendiater fordelt på fagområdene og etter antall sampubliseringer stipendiatene har bidratt til. Som tabellen viser, er det fagområdene landbruks- og fiskerifag og matematikk og naturvitenskap som kommer best ut med hensyn til andelen registrert med sampubliseringer, for begge grupper er det noe over halvparten. Det er også innenfor disse to fagområdene at man har en relativt stor andel med mange publikasjoner. Dernest følger fagområdet teknologi der rundt en tredjedel er registrert med sampubliseringer. I medisinske fag er det 16 prosent som har publisert, mens andelen for samfunnsfag og humaniora er meget små med henholdsvis ni og tre prosent som er registrert med publikasjoner. Disse store variasjonene skyldes trolig først og fremst at artikkeldatabasen vi har brukt, Web of Knowledge, ikke dekker de samfunnsvitenskapelige og humanistiske fagområder like godt som de andre fagområdene. Samtidig må vi også ta høyde for at det er ulike tradisjoner med hensyn til publisering på ulike fagområder når vi vurderer tallene. Sampublisering er for eksempel ikke spesielt vanlig innenfor de humanistiske fagene.

Tabell 4.4 Stipendiater med publiseringer etter landområder*).

Antall Artikler	Vest-Europa		Øst-Europa		Andre land		Totalt	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
0	149	70	104	77	41	68	294	72
1	12	6	8	6	5	8	25	6
2	10	5	5	4	1	2	16	4
3-4	15	7	12	9	5	8	32	8
5-9	19	9	5	4	8	13	32	8
10 -	9	4	1	1	0	0	10	2
Total	214	100	135	100	60	100	409	100

*) Opplysninger mangler for 5 stipendiater.

Tabell 4.4 viser det totale antall Yggdrasil-stipendiater fordelt etter hjemland (region) og etter antall artikler stipendiatene har bidratt til. Kanskje noe overraskende viser tabellen at det ikke er store forskjeller mellom regionene med hensyn til andelen stipendiater som er registrert med sampubliseringer. Vest-Europa og «andre land», dvs. land utenfor Europa, har omtrent samme andel uten publiseringer, mens stipendiatene fra Øst-Europa har en noe høyere andel. Dette kan være en indikasjon på at det ved behandling av søknader til programmet brukes ensartede kvalitetskriterier uavhengig av geografi, slik at tilbøyeligheten til publisering er den samme for de ulike grupper av stipendiater.

Når vi undersøker materialet nærmere, fremkommer det store variasjoner mellom de enkelte landene, og dette er trolig igjen knyttet til bestemte fagmiljøer og/eller enkeltpersoner. Siden de fleste stipendiatene kommer fra Vest-Europa, er det også her vi finner flest stipendiater med mange publikasjoner; flest kommer fra Storbritannia, Tyskland, Spania og Italia. Men vi finner også at det er stipendiater fra Russland, Tsjekkia, Sør-Afrika og Brasil som har flere publikasjoner, eksempelvis har to stipendiater fra Brasil til sammen 12 publikasjoner, og fire fra Sør-Afrika har 17.

4.3 Antall sampubliseringer

I det følgende ser vi på *antallet artikler* som er registrert som sampublikasjoner, og hvordan stipendiatene og artiklene fordeler seg med hensyn til stillingskategori, fagområde og type vertsinstusjon. Antall stipendiater som er ført opp i de etterfølgende tabellene, gjelder således de stipendiatene som er registrert med sampublikasjoner.

Tabell 4.5 Stipendiater med sampublikasjoner og antall artikler fordelt på fagområder og stillingskategori.

Stilling	Humaniora		Landbruks/ fiskerifag		Mat/Nat		Medisinske fag		Samfunns- fag		Teknologi		Totalt	
	Stip	Art	Stip	Art	Stip	Art	Stip	Art	Stip	Art	Stip	Art	Stip	Art
Post.doc.	1	1	5	18	42	206	2	6	8	32	8	30	66	293
Ph.d.	2	5	5	13	33	139	2	8	0	0	7	25	49	190
Total	3	6	10	31	75	345	4	14	8	32	15	55	115	483
Andel (%)	3	1	9	6	65	71	3	3	7	7	13	11	100	100

Tabell 4.5 gir en oversikt over hvordan de publiserende stipendiatene og publikasjonene fordeles på stillingskategori og fagområder. Som vi har kommentert tidligere, har post.doc.-stipendiatene en høyere publiseringsaktivitet enn ph.d.-kandidatene. Når det gjelder fagområder, er det i særklasse mat/nat som har flest publikasjoner – 75 av de publiserende stipendiatene er på dette fagområdet, og

de har publisert til sammen 345 artikler, noe som utgjør over 70 prosent av det samlede antall. De resterende snau 30 prosent av artiklene fordeles på de øvrige områdene, og av disse er det humaniora som har den minste andelen (1 %) og samfunnsfag (3 %).

Den neste tabellen (4.6) viser en oversikt over hvordan publikasjonene fordeles på institusjonstype. Her får vi samme mønster som tidligere vedrørende fordeling av stipendiater – rundt to tredjedeler av alle sampublikasjoner kan knyttes til universitetssektoren, mens 23 prosent er knyttet til instituttene. Høgskolene og andre institusjoner har kun mindre andeler.

Tabell 4.6 Stipendiater med sampublikasjoner og antall artikler fordelt på fagområder og institusjonstype.

Institusjon	Humaniora		Landbruks/ fiskerifag		Mat/Nat		Medisinske fag		Samfunns- fag		Teknologi		Totalt	
	Stip	Art	Stip	Art	Stip	Art	Stip	Art	Stip	Art	Stip	Art	Stip	Art
Universitet	3	6	7	23	52	238	3	11	3	8	7	19	75	305
Forskningsinst.	-	-	2	7	19	97	-	-	2	5	6	17	29	126
Høgskole	-	-	1	1	2	8	-	-	3	19	-	-	6	28
Andre	-	-	-	-	2	2	1	3	-	-	2	19	5	24
Total	3	6	10	31	75	345	4	14	8	32	15	55	115	483

4.4 Oppsummering

Gjennomgangen foran viser at sampubliseringer mellom gjesteforskere finansiert over Yggdrasil og forskere ved norske vertsmiljøer har et visst omfang, i gjennomsnitt er det rundt 30-35 prosent av gjesteforskerne som bidrar til dette. Det dreier seg om en noe høyere andel av post.doc.-stipendiater, og en noe lavere andel av ph.d.-stipendiatene.

Sampublisering må imidlertid oppfattes som en relativt smal indikator for verdien av det faglige samarbeidet som gjesteforskeroppholdet inngår i. Som vi kommer tilbake til i neste kapittel, kan verdien av det faglige samarbeidet vurderes langs en rekke andre dimensjoner, som utvikling av internasjonalt nettverk, deltakelse i forskningsprosjekter, stipendiatenes deltakelse i undervisning, seminarvirksomhet og andre faglige aktiviteter. Men samtidig er omfanget av sampublisering en viktig indikator for «styrken» i det faglige samarbeidet. Gitt at publisering er den viktigste måten et faglig arbeid kommer til uttrykk på, er det naturlig å tillegge denne indikatoren stor vekt.

På denne bakgrunn kan det være grunn til å reflektere nærmere over at det er en relativ liten andel av gjesteforskerne som deltar i sampublisering sammen med vertsforskermiljøet, i gjennomsnitt rundt 30 prosent. Og som vi har sett foran, er det betydelige variasjoner mellom fagområder, og det er også forskjeller mellom ph.d. og post.doc. Disse forskjellene er det gitt noen mulige forklaringer på. Imidlertid, gitt at det i forskningspolitikken er en økende vektlegging av kvalitet i forskningen, og publisering er den viktigste indikatoren for dette, er det grunn til å reise spørsmål om man i det videre arbeidet med Yggdrasil i større grad bør legge vekt på dette ved prioritering av prosjekter. Vi følger opp dette i avslutningskapitlet.

5 Casestudier

5.1 Valg av case

For å utvikle en kvalitativ forståelse av hvordan Yggdrasil fungerer, er det gjennomført casestudier av åtte mobilitetsopphold som er finansiert gjennom ordningen. Formålet har vært å få en dypere innsikt i hvilke erfaringer stipendiatene og de norske vertsinstisusjonene har med oppholdene og med programmet mer generelt. Casene er valgt ut skjønnsmessig med sikte på å fange opp variasjon med hensyn til stipendiatens stilling (ph.d.-student eller yngre forsker med avlagt ph.d.-grad), hjemland, fagområde, vertsinstisusjon, lengde på oppholdet og utlysingsrunde. En oversikt over casene er gitt i tabell 5.1.

De åtte stipendiatene kommer fra Øst- og Vest-Europa, Asia og Sør-Amerika. Alle fagområder er representert. Halvparten av stipendiatene var ph.d.-studenter på det tidspunkt de var på gjesteopphold i Norge, de øvrige hadde post.doc.-stillinger. Alle stipendiatene var på besøkstidspunktet rundt 30 år, og tilknyttet et universitet i hjemlandet. Utvalget besto av to kvinner og seks menn.

Gjennomgangen av prosjektporteføljen i kapittel 3 viste at det kommer flest søknader om støtte til mobilitet fra Vest-Europa og at Vest-Europa også har den høyeste innvilgelsesprosenten, noe som indikerer bedre kvalitet på søknadene knyttet til denne regionen enn til de øvrige landene. Imidlertid har vi i vårt utvalg her kun ett case som representerer Vest-Europa. Det at denne geografiske gruppen er underrepresentert i utvalget vårt, kan ha betydning for funnene i casestudiene, kanskje særlig i forhold til forventninger om faglig utbytte for vertsinstisusjonen.

Casestudiene er basert på intervjuer og dokumentstudier. Siden Yggdrasil primært skal fremme norsk forskning, er det gjennom intervjuene lagt størst vekt på å kartlegge erfaringene til de norske vertsinstisusjonene. Vertsforskeren, som har det faglige ansvaret for stipendiaten under oppholdet, er intervjuet i alle casene. I to caser omfatter intervjuene også administrativt ansvarlige ved vertsinstisusjonen. Samtidig er de utenlandske gjesteforskernes erfaringer relevante for den samlede vurderingen av hvordan Yggdrasil fungerer, og i to av casestudiene er det gjennomført intervjuer med stipendiatene. Begge stipendiatene oppholdt seg i Norge da intervjuene fant sted – den ene fordi mobilitetsoppholdet ennå ikke var avsluttet, og den andre fordi oppholdet hadde dannet grunnlag for et nytt og mer langvarig forskningsopphold ved vertsinstisusjonen.

Tabell 5.1 Oversikt over casene.

	Stilling	Hjemland	Hjemme- institusjon	Fagområde	Verts- institusjon	Varighet	Utlysning
Case 1	Ph.d.-student	Brasil	Universitet	Teknologi	Universitet	12 mnd	2012/2013 (nr. 4)
Case 2	Ph.d.-student	Tsjekkia	Universitet	Mat/nat	Forsknings- institutt	10 mnd	2009/2010 (nr. 1)
Case 3	Post.doc.	Polen	Universitet	Humaniora	Universitet	1 mnd	2011/2012 (nr. 3)
Case 4	Ph.d.-student	Russland	Universitet	Samfunns- vitenskap	Forsknings- institutt	8 mnd	2009/2010 (nr. 1)
Case 5	Post.doc.	Tyskland	Universitet	Mat/nat	Universitet	6 mnd	2009/2010 (nr. 1)
Case 6	Ph.d.-student	Portugal	Universitet	Medisinske fag	Universitets- -sykehus	6 mnd	2010/2011 (nr. 2)
Case 7	Ph.d.-student	Tsjekkia	Universitet	Humaniora	Høyskole	6 mnd	2012/2013 (nr. 4)
Case 8	Post.doc.	Japan	Universitet	Landbruks- og fiskerifag	Universitet	8 mnd	2011/2012 (nr. 3)

Dokumentene som er gjennomgått i casestudiene, er søknadene til Yggdrasil-programmet og stipendiatenes sluttrapporter der de foreligger. Det er, ifølge Forskningsrådet, ikke alle stipendiatene som leverer sluttrapport, selv etter purring. Utover casestudien av mobilitetsoppholdet som ennå ikke var avsluttet, manglet det slike rapporter for tre av de utvalgte casene.

Casestudiene er presentert i sin helhet i vedlegg. I det følgende gis det en oppsummering av hovedfunnene.

5.2 Bakgrunnen for mobilitetsoppholdet

Et sentralt funn er at mobilitetsoppholdene i all hovedsak bygger på eksisterende internasjonale relasjoner. I syv av de åtte casene kom oppholdet i stand på bakgrunn av en mer eller mindre etablert relasjon mellom stipendiaten eller stipendiatens fagmiljø ved hjemmeinstitusjonen og vertsmiljøet i Norge. Det er imidlertid stor variasjon i hva slags type relasjon det er snakk om – casestudiene viser et spenn fra felles tilknytning til uformelle faglige nettverk uten noen form for direkte personlig kontakt i den ene enden, til formelt nettverks- og mobilitetssamarbeid i den andre.

For ph.d.-studentene er hovedbildet at det opprinnelig var en relasjon mellom stipendiatens veileder eller andre forskere ved hjemmeinstitusjonen og vertsmiljøet. Hvordan relasjonen har oppstått, varierer, men utgangspunktet er felles faglige interesser. I ett tilfelle deltok stipendiatens veileder og den norske vertsforskeren i et relativt nytt, EU-finansiert internasjonalt nettverkssamarbeid, og i et annet hadde vertsmiljøet allerede hatt gjesteforskere fra fagmiljøet stipendiaten tilhørte i hjemlandet. Det er imidlertid også et eksempel på at relasjonen var indirekte i den forstand at stipendiatens veileder var del av det samme uformelle internasjonale nettverket som forskere ved vertsinstitusjonen, men uten at det var noen etablert samarbeidsrelasjon mellom partene.

To av casene avviker fra dette bildet. I den ene hadde ph.d.-studenten en personlig, direkte forbindelse til vertsinstitusjonen forut for Yggdrasil-oppholdet. Hun hadde hatt studieopphold ved vertsinstitusjonen tidligere – først som masterstudent og deretter i ti måneder som ph.d.-student. Disse oppholdene var finansiert gjennom ERASMUS-programmet, og Yggdrasil-oppholdet kom således i stand på bakgrunn av institusjonelt forankret utvekslingssamarbeid innenfor EU. I den andre casen eksisterte det ingen relasjon mellom ph.d.-studentens hjemmeinstitusjon og vertsinstitusjonen på

forhånd. Studenten hadde imidlertid meget god kunnskap om det aktuelle norske forskningsmiljøet ettersom det var veldig relevant for doktorgradsarbeidet hans.

Blant ph.d.-studentene lå initiativet til mobilitetsoppholdet i hovedsak hos stipendiaten selv, eller hos stipendiatens veileder ved hjemmeinstitusjonen. Generelt er inntrykket at interessen for oppholdet i utgangspunktet var større hos stipendiaten og stipendiatens hjemmeinstitusjon enn hos vertsinstitusjonen. I én av casene gir vertsmiljøet eksplisitt uttrykk for at de ikke forventet at oppholdet ville ha noen faglig verdi for dem. Samtidig er det flere eksempler på at vertsinstitusjonen mente mobilitetsoppholdet ville ha faglig nytteverdi også for dem, både fordi ph.d.-studentens forskning og/eller kompetanse ble ansett som relevant, og fordi oppholdet ville danne grunnlag for å styrke eksisterende og utvikle nye internasjonale nettverk.

I casene hvor Yggdrasil-stipendiaten var en yngre forsker (post.doc.), bygget oppholdet i større grad på en etablert, direkte faglig relasjon mellom stipendiaten og vertsforskeren. I to av de tre aktuelle casene kjente partene hverandre fra før – gjennom tilknytning til samme forskernettverk, felles deltagelse på konferanser og seminarer og/eller publikasjonssamarbeid.

Det ser ellers ut til at det var større gjensidig interesse for et mobilitetsopphold i disse casene. Det kan for det første gjenspeile at vertsmiljøet i to av tilfellene kjente stipendiaten på forhånd og dermed visste hva vedkommende ville kunne tilføre dem. I casestudien der Yggdrasil-stipendiaten hadde oppholdt seg ved vertsinstitusjonen som ERASMUS-student tidligere, understreket vertsforskeren nettopp betydningen av at de kjente stipendiaten og kvaliteten på arbeidet hennes fra før. For det andre kan det tas som en indikasjon på at norske forskningsmiljøer generelt anser inngående mobilitet på post.doc.-nivå som mer faglig interessant enn inngående mobilitet på ph.d.-nivå. Dette er en problemstilling vi kommer tilbake til.

Casestudiene viser at det ofte er stipendiaten eller stipendiatens hjemmeinstitusjon som har funnet frem til Yggdrasil-programmet som en kilde til finansiering. I de tilfellene har det blitt lett aktivt etter finansieringsmuligheter, blant annet på hjemmesidene til Norges forskningsråd. Flere av de norske vertsinstitusjonene kjente i utgangspunktet ikke til Yggdrasil. Etter at de først ble klar over ordningen, har imidlertid noen av miljøene brukt programmet strategisk for å tiltrekke seg utenlandske gjesteforskere. Dersom det er ønskelig, vil derfor en mer proaktiv informasjonsvirksomhet overfor norske forskningsmiljøer fra Forskningsrådets side kunne utløse flere søknader.

Det er i hovedsak stipendiaten som har hatt ansvaret for å utforme søknaden, med varierende grad av bistand fra vertsinstitusjonen. Det er også tilfellet etter at Forskningsrådet fra 2012 endret ordningen slik at det er vertsinstitusjonen som formelt er søker. Stipendiatens hovedansvar for søknaden synes å gjenspeile at prosjektet det søkes om støtte til i regelen er stipendiatens eget ph.d.- eller post.doc.-prosjekt. Med andre ord blir det etter casestudiene å dømme i liten grad utviklet felles prosjekter mellom stipendiaten og vertsmiljøet, noe som kan antas å ha implikasjoner for hvor stort faglig utbytte vertsmiljøene har av mobilitetsoppholdene.

5.3 Integrasjon og faglig utbytte

Casestudiene viser at Yggdrasil-stipendiatene generelt blir godt integrert i det norske fagmiljøet under oppholdet. Vertsinstitusjonene legger bevisst til rette for at stipendiaten skal bli inkludert i den interne faglige dialogen gjennom deltagelse i fast møte- og seminarvirksomhet, epostkorrespondanse osv. Stipendiaten har videre gjort arbeidet sitt kjent for en bredere del av vertsmiljøet gjennom foredrag eller presentasjoner på interne seminarer. Med et par unntak har det også vært tett interaksjon mellom stipendiaten og vertsforskeren i form av hyppige – i noen tilfeller daglige – møter, veiledning og løpende faglig dialog. Der det ikke har vært tett kontakt, skyldtes det i én av casene at vertsforskeren hadde lite tid til rådighet på grunn av stort arbeidspress samt at han skiftet avdelingstilknytning i løpet av oppholdet. Den andre casen utmerker seg ved at vertsmiljøet hverken hadde noen relasjon til

stipendiaten eller stipendiatens hjemmeinstitusjon i forkant, og det hadde heller ikke store forventninger til at oppholdet ville ha noen faglig betydning for dem. Vertsforskeren sa også at timingen ikke var ideell, og at oppholdet ville hatt større faglig verdi hvis det hadde kommet på et tidligere tidspunkt.

Som nevnt over, har Yggdrasil-søknadene i hovedsak vært knyttet til stipendiatens eget prosjekt. Det gjelder for alle de fem ph.d.-studentene, og én av de tre stipendiatene som var post.doc. For de to andre post.doc.-stipendiatene var formålet med oppholdet å jobbe på felles prosjekter med forskere ved vertsinstitusjonen. Også i praksis har flertallet av stipendiatene primært jobbet på sitt eget prosjekt mens de var i Norge. Det betyr imidlertid ikke at de ikke har blitt trukket inn i forskningsvirksomheten ved vertsinstitusjonen – i alt fire av de fem ph.d.-studentene var involvert i pågående prosjekter i vertsmiljøet i løpet av oppholdet.

Yggdrasil-stipendiatene ser gjennomgående ut til å ha stort faglig utbytte av mobilitetsoppholdet. De rapporterer om at de har hatt progresjon i arbeidet sitt, tilegnet seg ny kunnskap og kompetanse, og dratt nytte av norsk forskningsinfrastruktur. Mange av stipendiatene har jobbet med publikasjoner under oppholdet, noen i samarbeid med forskere ved den norske vertsinstitusjonen.

De aller fleste stipendiatene har knyttet nye kontakter til forskere både ved og utenfor vertsinstitusjonen mens de var i Norge, og mobiliteten har helt klart vært viktig for utviklingen av deres personlige faglige nettverk. Flere av ph.d.-studentene legger også vekt på den generelle verdien internasjonal erfaring har for karrieren deres. For to av dem har oppholdet ført til nye karrieremuligheter. Den ene har blitt tatt opp på et doktorgradsprogram ved et norsk universitet og returnert til forskningsinstituttet hun besøkte som Yggdrasil-stipendiat for å gjennomføre et fullstendig doktorgradsstudium i Norge. Hun håper å få jobb ved forskningsinstituttet etter at hun har disputert. Den andre ph.d.-studenten fikk i løpet av Yggdrasil-oppholdet tilbud om ansettelse som vitenskapelig assistent ved et norsk universitet. Assistentstillingen var imidlertid ikke innenfor stipendiatens eget forskningsområde, men knyttet til et fagmiljø der morsmålskunnskapene hans var nyttige.

I alle casene har de norske vertsinstitusjonene et positivt inntrykk av Yggdrasil-stipendiatene. Flere omtales som høyt kvalifiserte, arbeidsomme og initiativrike. Vertsmiljøene har også overveiende positive erfaringer med oppholdet som med ett unntak beskrives som verdifullt for det norske fagmiljøet. Unntaket er caset som det har blitt referert til tidligere og som skiller seg ut ved at oppholdet ikke bygget på noen forutgående relasjon mellom vertsinstitusjonen og stipendiaten, og at relasjonen dessuten forble svak gjennom hele oppholdet.

Bildet av hva slags verdi oppholdet har hatt for vertsmiljøet, er imidlertid sammensatt. Mens det i flertallet av casene blir gitt uttrykk for at stipendiaten har tilført det norske fagmiljøet kompetanse, er tre vertsforskere eksplisitte på at oppholdet ikke har bidratt til noen form for kompetanseheving ved vertsinstitusjonen. Både stipendiatens hjemland og stilling ser ut til å ha betydning her.

I to av de tre casene der vertsmiljøet ikke har blitt tilført kompetanse, er vertsforskerne klare på at stipendiaten kommer fra et land der nivået på forskningen innenfor det aktuelle området er lavere enn i Norge. Det er snakk om land i henholdsvis Latin-Amerika og Øst-Europa. Videre er stipendiatene i alle casene ph.d.-studenter, noe vertsforskerne også trekker frem som en forklaring. Siden stipendiatene er inne i et tidsbegrenset doktorgradsløp, er det naturlig at de er mest fokusert på sitt eget ph.d.-prosjekt og ikke har kapasitet til å involvere seg aktivt i den faglige virksomheten til vertsmiljøet. Samtidig peker vertsforskerne på at ph.d.-studentene er «junior-forskere» som ikke har opparbeidet seg høy faglig og forskningsmessig kompetanse ennå, og at de i den grad de har vært involvert i vertsmiljøets prosjekter, først og fremst har bidratt med arbeidsinnsats og ikke med ny kunnskap.

Vertsforskere for stipendiatere på post.doc.-nivå legger på sin side vekt på at nettopp forskningserfaringen stipendiatene har fått gjennom å ha avlagt ph.d.-graden, har vært viktig for at de har blitt godt integrert i den faglige virksomheten og tilført det norske miljøet kompetanse.

Det skal likevel bemerkes at det i casestudiene våre også er eksempler på at ph.d.-studenter har bidratt til kompetanseutvikling i vertsmiljøet. I én av de to casene der det er tilfelle, understreker vertsforskeren at stipendiatens doktorgradsarbeid har gitt vertsinstitusjonen – som er et anvendt orientert forskningsinstitutt – verdifull tilgang på grunnforskning. Siden det er noe de ikke har anledning til å drive med selv, har det stor betydning for instituttet å knytte til seg ph.d.-studenter som arbeider med grunnforskningsrelaterte problemstillinger.

For de aller fleste vertsinstitusjonene har Yggdrasil-oppholdene hatt verdi gjennom å bidra til internasjonal nettverksbygging. Det er bare i den tidligere omtalte casen der stipendiaten generelt har vært svakt knyttet opp til det norske vertsmiljøet, at oppholdet ikke har resultert i mer varige internasjonale relasjoner, hverken til stipendiaten, stipendiatens hjemmeinstitusjon eller andre utenlandske aktører.

Kontakten mellom vertsmiljøet og stipendiaten har i mange – men ikke alle – casene blitt videreført etter oppholdet. Selv om bildet ikke er entydig, ser det også i denne sammenheng ut til å spille en rolle om stipendiaten er ph.d.-student eller post.doc. Generelt har vertsmiljøene opprettholdt en tett, direkte relasjon til post.doc.-stipendiatene etter at de har reist hjem. Relasjonen spenner fra bruk av stipendiaten i sensur-arbeid til publikasjonssamarbeid og utvikling av felles prosjektsøknader. Det er tidligere påpekt at Yggdrasil- stipendiatene på post.doc.-nivå typisk har en direkte faglig forbindelse til vertsforskeren forut for mobilitetsoppholdet i Norge, og det er derfor grunn til å si at oppholdet har bidratt til å videreutvikle og styrke eksisterende, personlige samarbeidsrelasjoner.

I to av de fem casene der stipendiaten er ph.d.-student, har det ikke vært noen kontakt mellom stipendiaten og vertsmiljøet i etterkant av oppholdet. Det betyr ikke nødvendigvis at oppholdet ikke har hatt betydning for utviklingen av internasjonale kontakter. I en av casene fikk stipendiaten, som nevnt tidligere, tilbud om en vitenskapelig assistent-stilling ved et annet norsk forskningsinstitusjon enn vertsinstitusjonen. Samtidig bidro Yggdrasil-oppholdet til at vertsinstitusjonen styrket sitt kontaktnett med aktører i stipendiatens hjemland.

Casestudiene viser at det store flertallet av de norske vertsmiljøene har videreutviklet eksisterende relasjoner til stipendiatens hjemmeinstitusjon eller etablert nye internasjonale kontakter gjennom Yggdrasil-oppholdene. Mens kontakten mellom verts- og hjemmeinstitusjonen har blitt styrket i mange av casene, er det eksempler på at hjemmeinstitusjonen ikke har hatt noen forskningsmessig interesse for vertsmiljøet, men at stipendiatens personlige nettverk har vært en kilde til kontakt med nye utenlandske forskere og forskningsmiljøer. De internasjonale forbindelsene tar flere former, og omfatter institusjonelt samarbeid om sommerskoler og utveksling innenfor ERASMUS-programmet, samt samarbeid om prosjektsøknader og publikasjoner på enkeltforsker- og forskergruppenivå. Vertsinstitusjonene forventer i mange tilfeller at forbindelsene vil bli varige, og opplever generelt at Yggdrasil-programmet har hatt en nettverksbyggende funksjon – iblant i kombinasjon med andre virkemidler.

Det er allerede påpekt at flere Yggdrasil-stipendiater knyttet kontakter til norske forskere utenfor vertsinstitusjonen i løpet av oppholdet, og mobiliteten ser derfor ut til å ha hatt en viss betydning for internasjonal nettverksbygging også i andre norske forskningsmiljøer enn vertsmiljøene.

5.4 Rammebetingelser og administrasjon

Både de utenlandske gjesteforskerne og vertsmiljøene er generelt fornøyd med rammebetingelsene for Yggdrasil- oppholdet og med Forskningsrådets administrasjon og oppfølging av ordningen. Det fremgår likevel at det er noen utfordringer knyttet til oppholdet, og brukerne opplever endringsbehov på visse områder.

Praktisk informasjon

Casestudiene viser at det forekommer usikkerhet rundt en del praktiske aspekter ved stipendiatens Norgesopphold, og det etterlyses mer praktisk informasjon fra Forskningsrådet om hvordan det norske systemet fungerer for utenlandske gjesteforskere. Det gjelder spesielt forhold som skatt, sykeforsikring

og banktjenester. I en av casene opplevde stipendiaten uklarheter knyttet til fremgangsmåten for å få oppholdstillatelse, og endte opp med å måtte utsette og korte ned på oppholdet på grunn av behandlingstiden i Utlendingsdirektoratet. Både stipendiaten og vertsinstitusjonen ønsket seg ideelt sett et enklere og mer fleksibelt regelverk for utenlandske gjesteforskere, men mente at det uansett burde informeres bedre om regelverket og søknadsprosedyrene for å få oppholdstillatelse i Norge innenfor Yggdrasil-programmet.

Bolig

I noen caser rapporteres det om vanskeligheter med å skaffe stipendiaten bolig. Forskningsrådet forutsetter at vertsinstitusjonen hjelper Yggdrasil-stipendiaten med å finne et sted å bo under oppholdet, og flere av institusjonene har tilgang på faste gjesteboliger som de har benyttet seg av. Der det ikke er tilfelle, har det imidlertid blitt opplevd som krevende å finne en passende bolig gitt presset og prisnivået i boligmarkedet i mange norske byer, samt fordommer mot å leie ut til personer med fremmedklingende navn. Det er også eksempler på at vertsinstitusjonen har overlatt ansvaret til stipendiaten selv.

Økonomisk støtte

Yggdrasil-programmet forutsetter at de utenlandske gjesteforskerne mottar lønn fra hjemlandet sitt under oppholdet, og støtten fra Forskningsrådet skal bare dekke etablerings- og merutgifter i Norge. Noen ph.d.-studenter har imidlertid hatt svært lav lønn, ikke minst i forhold til prisnivået i Norge, og én student fra Latin-Amerika har ikke mottatt lønn overhodet. Selv om støtten fra Forskningsrådet har vært tilstrekkelig til å dekke faste bo- og levekostnader, har stipendiatene opplevd å ha stram økonomi under oppholdet og måttet bruke av egne private midler for å dekke utgifter til klær, fritidsaktiviteter og reiser. Det blir også påpekt at støtten fra Forskningsrådet ikke tar høyde for større engangsutgifter, som depositum til bolig.

Videre er reglene og rutine for utbetalingen av støtte fra Forskningsrådet kompliserte. Det skyldes dels det norske skattesystemet. All støtte som ikke går til etablerings- og merkostnader er skattepliktig, og stipendiatene må derfor dokumentere alle utgiftene sine og melde fra om et eventuelt overskytende støttebeløp. Dessuten utbetaler Forskningsrådet støtten per postanvisning, noe som oppleves som tungvint i tilfeller der stipendiaten har norsk bankkonto.

I fire av casene gir vertsmiljøene uttrykk for at oppfølgingen av stipendiatene er ressurskrevende, og det reises spørsmål om Forskningsrådet kan gi økonomisk støtte også til vertsinstitusjonene for å dekke kostnadene oppholdet påfører dem.

Oppholdets lengde

Både stipendiatene og vertsforskerne er generelt fornøyd med lengden på oppholdet det gis støtte til - som i dag er tre til tolv måneder, men det uttrykkes behov for visse justeringer. Behovene ser ut til å variere noe ut fra om stipendiaten er ph.d.-student eller post.doc.

For ph.d.-studenter synes det å være enighet om at oppholdet normalt ikke bør være kortere enn ett år, og noen mener det med fordel kan utvides til inntil halvannet år. Begrunnelsen er at det tar tid å integrere en relativt uerfaren forsker i et nytt forskningsmiljø. En vertsforsker uttalte i denne sammenheng at det er ressurskrevende å ta i mot en ph.d.-student, og at oppholdet må ha en viss lengde for at vertsinstitusjonen skal få noe igjen for innsatsen. Flere ga også uttrykk for et ønske om å kunne søke om støtte til et forlenget opphold, dersom det viste seg å være gode faglige grunner til det underveis.

Når det gjelder stipendiatene på post.doc.-nivå, er det ulike vurderinger av hva som er optimal lengde på oppholdet. I en av casene ga vertsforskeren uttrykk for at oppholdet burde kunne utvides til to eller tre år. I de to andre casene ble det derimot understreket at forskere i post.doc.-stillinger typisk har forpliktelser ved hjemmeinstitusjonen og, i større grad enn ph.d.-studenter, familie som gjør at de ikke har mulighet til lengre utenlandsopphold. Her ble mobilitetsopphold på to til fire uker ansett som hensiktsmessig, samt muligheten til å splitte opp et lengre opphold i to eller flere perioder slik at

stipendiaten kan veksle mellom å være ved hjemmeinstitusjonen og vertsinstitusjonen. Kortere opphold ble ikke oppfattet å gå utover faglig utbytte – i en av casene, der Yggdrasil-stipendiaten ikke var i Norge lenger enn én måned, beskrev det norske vertsmiljøet oppholdet som svært faglig verdifullt både for dem selv og for stipendiaten.

Utlysninger

Det går klart frem av casestudiene at det oppleves som upraktisk at Yggdrasil-programmet bare lyser ut midler én gang i året. Det store flertallet av vertsinstitusjonene mener det gir lite fleksibilitet, og at programmet burde ha utlysninger minst to ganger hvert år - og fortrinnsvis løpende utlysninger. Det vil gi vertsmiljøet større mulighet til å bruke Yggdrasil strategisk og legge oppholdet til tidspunkter som passer inn i institusjonens virksomhet.

5.5 Yggdrasils rolle og innretning

Gjennomgående for alle casene våre, er oppfatningen av at Yggdrasil er et verdifullt virkemiddel. Det er et virkemiddel som imøtekommer et behov, som ikke imøtekommes på samme eksplisitte måte gjennom andre ordninger. Som allerede påpekt i innledningen, så må, på et overordnet nivå Yggdrasil Mobilitetsprogram sees i sammenheng med målet om internasjonalisering av norsk forskning generelt. På et mer underordnet nivå, er den generelle mening blant vertsmiljøene at forskermobilitet er viktig og nødvendig, at det er spesielt viktig for den individuelle forsker, og da kanskje særlig de yngste. Et utenlandsopphold vil på det individuelle plan kunne gi kompetanseheving/utvikling, samt et utvidet nettverk og selvfølgelig mange verdifulle erfaringer både på et faglig og personlig plan. I våre case er dette «gevinst»-faktorer som blir påpekt av både stipendiatene og av vertsforskerne. Men samtidig er det nettopp de yngste forskerne som strever med å skaffe finansiering for eventuelle utenlandsopphold. Gjennom intervju med programstyreleder kom det frem at dette er noe man har et spesielt fokus på i programstyret for Internasjonale Stipend.

Ett av våre spørsmål til vertsinstitusjonene var om hvordan de for øvrig finansierte mobilitet ved egen institusjon – utover finansiering gjennom Yggdrasil. Leiv Eiriksson (som finansierer mobilitet til og fra USA og Canada) og Marie Curie-ordningene er de som stort sett nevnes av vertsforskerne.

Som nevnt tidligere i rapporten, hadde man i 2012 tilgjengelig følgende ordninger:

- Leiv Eiriksson – mobilitet til og fra USA og Canada
- E.ON Ruhrgas – mobilitet til og fra Tyskland
- Marie Curie Toppfinans – toppfinansiering av Marie Curie stipend
- JSPS – Japan – mobilitet til og fra Japan
- Natural National Science Foundation – mobilitet til og fra Kina
- NFR-CSC – statsstipend til og fra Kina
- RWE Dea -musikkstipend til Tyskland
- Graduate Research Opportunity Worldwode (GROW) – mobilitet fra USA til Norge
- Aurora – mobilitet til og fra Frankrike
- DAADppp – mobilitet til og fra Tyskland

Bortsett fra Leiv Eiriksson og Marie Curie er det ingen av de andre mobilitetsvirkemidlene som nevnes under noen av intervjuene. Imidlertid er det flere av vertsforskerne som søker støtte gjennom Forskningsrådets FRIPRO og bruker av disse midlene til å finansiere både utgående og inngående mobilitet. Også egne prosjektmidler brukes til å finansiere mobilitet. Det er forøvrig generell enighet blant de vertsforskerne vi snakket med om at behovet for mobilitet – både innkommende og utgående, på langt nær dekkes av de eksisterende ordninger.

Av alle de virkemidlene som retter seg eksplisitt mot forskermobilitet, er Yggdrasil det eneste som ensidig er rettet mot inngående mobilitet. Det er også det eneste virkemiddelet som kun retter seg mot

ph.d.-stipendiater og yngre forskere. Nettopp dette gjør Yggdrasil viktig, siden finansiering av mobilitet for yngre forskere ofte er vanskeligere å få til enn for de mer etablerte forskerne. De etablerte forskerne har flere finansieringsmuligheter, samt at flere av de før nevnte, andre mobilitetsvirkemidlene ofte stiller strenge krav til søkeren i form av f.eks. publikasjoner. Den bibliometriske analysen vi gjorde på Yggdrasil-stipendiatene, viste for deres del at når det gjelder sampublikasjoner med norske forskere, er det en del av stipendiatene som har publisert mye, men dette gjelder likevel bare en veldig liten andel av hele stipendmassen.

På et overordnet politisk nivå er selvfølgelig både utgående og inngående mobilitet viktig for internasjonalisering av norsk forskning, og det legges vekt på å stimulere norske forskere til å oppholde seg ved forskningsinstitusjoner i andre land i lengre eller kortere perioder så vel som å få utenlandske forskere til å komme til Norge. Yggdrasil er ment å bidra til internasjonaliseringen av norsk forskning, ved å finansiere yngre, utenlandske gjesteforskeres opphold i Norge.

Som det fremgår av tidligere, gjelder alle de andre mobilitets-ordningene bilaterale forhold, og de gjelder både inngående og utgående mobilitet. Oppfatningen hos vertsmiljøene er at det er flere muligheter til å få dekket utgående forskermobilitet enn inngående mobilitet.

Hva gjelder ph.d.-stipendiater generelt er nok fokuset hos norske forskningsmiljøer størst på å få sine egne stipendiater til å reise ut. Et utenlandsopphold for en ph.d.-stipendiat vil være av stor betydning for stipendiaten. Som det ble påpekt i ett av casene våre, vil ph.d.-stipendiater som reiser ut for å gjøre nye erfaringer og styrke kompetansen sin, for så å komme tilbake til Norge, også være meget verdifulle for institusjonen. Oppfatningen var at denne form for mobilitet sannsynligvis er mer verdifull enn utenlandske ph.d.-stipendiater som er på gjesteopphold ved en norsk vertsinstitusjon og så reiser tilbake til hjemlandet etter en avgrenset periode.

Gjennom casestudiene får vi inntrykk av at vertsforskerne mener det kan være mer ressurskrevende å ha en ph.d.-stipendiat på gjesteopphold enn hva gjelder en post.doc.-stipendiat. Post.doc.-stipendiaten trenger ikke samme grad av oppfølging som ph.d.-stipendiaten, og de kan derfor bidra raskere i det generelle forskningsarbeidet ved vertsinstitusjonen. At en postdoktor er enklere å følge opp kan igjen relateres til at de yngre forskerne (postdoktorene) i større grad har en definert retning på sin egen forskning, noe som gjør at de er mer selvgående og at det er enklere å se hvor det har størst verdi at stipendiaten bidrar hos vertsinstitusjonen. I et par av casene var post.doc.-stipendiaten tiltenkt en rolle i et pågående prosjekt ved vertsinstitusjonen. Ofte vil postdoktoren ha et større, og mer interessant nettverk enn ph.d.-stipendiatene. I ett av casene var intensjonen ved gjesteoppholdet at vertsmiljøet og vertsforskeren ønsket å utvide sitt faglige nettverk ved hjelp av stipendiatens store nettverk.

Som det allerede er beskrevet tidligere i kapittelet, kan ph.d.-stipendiaten være en kilde til effektiv arbeidskraft med høy kompetanse for vertsinstitusjonen. Tre av våre ph.d.-stipendiater drev med laboratoriearbeid, og det var spesielt for disse oppholdene tilgang på arbeidskraft ble nevnt. De to andre ph.d.-stipendiatene i vårt utvalg hadde sitt utgangspunkt innenfor humanistiske og samfunnsvitenskapelige, hvor laboratoriearbeid ikke er så vanlig.

Yggdrasil-ordningen finansierer inngående mobilitet av ph.d.-stipendiater og yngre forskere med ph.d.-grad. Man er i vertsmiljøene opptatt av hvorvidt et gjesteopphold av en ph.d.-stipendiat er like verdifullt som et opphold av en post.doc.-stipendiat. Det er ganske entydig hos vertsforskerne ved de norske miljøene at et post.doc.-opphold er mer faglig interessant enn gjesteopphold av en ph.d.-stipendiat. I ett av intervjuene ble det sagt at «unge forskere (postdoktorer) er en viktigere målgruppe for de norske forskningsmiljøene, de er viktigere for varige relasjoner og de har større strategisk betydning». Denne oppfatningen synes å være representativ for alle vertsmiljøene vi snakket med, også i de casene hvor «vår» stipendiat var en ph.d.-stipendiat. I ett av vertsmiljøene ble det videre ytret ønske om å øremerke mobilitetsmidler for post.doc.-stipendiater.

Gjennom casestudiene våre kom det frem at Yggdrasil til en viss grad assosieres med mobilitet på ph.d.-nivå. Det er mulig det bør gjøres bedre kjent at ordningen også gjelder for yngre forskere med doktorgrad.

5.6 Oppsummering

Det ble gjennomført casestudier av åtte mobilitetsopphold finansiert gjennom Yggdrasil. Formålet med casestudiene har vært å få en dypere innsikt i hvilke erfaringer stipendiatene og kanskje i første rekke de norske vertsinstitusjonene har med oppholdene og med programmet mer generelt. Casestudiene er basert på intervjuer og dokumentstudier.

Et sentralt funn er at mobilitetsoppholdene i all hovedsak bygger på eksisterende internasjonale relasjoner. Det er imidlertid stor variasjon i hva slags type relasjon det er snakk om – fra felles tilknytning til uformelle faglige nettverk uten noen form for direkte personlig kontakt i den ene enden til formelt nettverks- og mobilitetssamarbeid i den andre. I forlengelsen av dette kom det frem at det ofte er stipendiaten eller stipendiatens hjemmeinstitusjon som har funnet frem til Yggdrasil-programmet som en kilde til finansiering, og at flere av de norske vertsinstitusjonene i utgangspunktet ikke kjente til Yggdrasil. Man kan derfor se for seg at en mer proaktiv informasjonsvirksomhet overfor norske forskningsmiljøer fra Forskningsrådets side kunne utløse flere søknader. Hvorvidt dette er ønskelig er imidlertid noe som må vurderes utfra hvilken søknadsmengde som er håndterbart, rent administrativt.

Det har vært et ønske fra Forskningsrådet side å bedre kvaliteten på søknadene. Før utlysningen for 2012/2013 ble ordningen derfor endret slik at det nå er vertsinstitusjonen som formelt søker, ikke stipendiaten. Likevel viser casestudiene at det i hovedsak er stipendiaten som har hatt ansvaret for å utforme søknaden, også etter endringen i 2012. Konsekvensen virker å være at det er stipendiatens eget prosjekt det søkes om støtte til, ikke et felles prosjekt mellom stipendiat og vertsmiljø – som igjen kan antas å ha implikasjoner for hvor stort faglig utbytte vertsmiljøene har av mobilitetsoppholdene.

Casestudiene har vist at Yggdrasil-stipendiatene generelt blir godt integrert i det norske fagmiljøet under oppholdet. Stipendiatene har også blitt trukket inn i selve forskningsaktiviteten ved vertsinstitusjonen, selv om flertallet av stipendiatene primært jobbet på sitt eget prosjekt mens de var i Norge. Det ser også ut til at Yggdrasil-stipendiatene har hatt stort faglig utbytte av mobilitetsoppholdet, og for nettverksbygging har mobiliteten helt klart vært av stor betydning for stipendiatene.

I alle casestudiene har de norske vertsinstitusjonene hatt et positivt inntrykk av stipendiatene. Vertsmiljøene har også overveiende positive erfaringer med oppholdet

Bildet av hva slags verdi oppholdet har hatt for vertsmiljøet, er imidlertid sammensatt. Det ser ut som om hvorvidt vertsmiljøet gir uttrykk for at stipendiaten har tilført det norske fagmiljøet kompetanse eller ikke, kan relateres både stipendiatens hjemland og til stilling. Det at stipendiaten kommer fra et land hvor nivået på forskningen innenfor det aktuelle fagområdet ligger lavere enn i Norge, blir av vertsforskerne oppgitt som en forklaring på at lite eller ingen ny kompetanse er tilført institusjonen. Videre blir stillingskategori også trukket frem som en forklaring på hva vertsinstitusjonen sitter igjen med av verdi. Både i forhold til å tilføre ny kompetanse til vertsinstitusjonen, i forhold til nettverksbygging og i forhold til å videreutvikle og styrke personlige samarbeidsrelasjoner, trekkes post.doc.-stipendiaten frem som den mest verdifulle for vertsinstitusjonen.

Casestudiene viser imidlertid at på et mer overordnet plan, og uavhengig av stillingskategori, har flertallet av de norske vertsmiljøene videreutviklet eksisterende relasjoner til stipendiatens hjemmeinstitusjon eller etablert nye, internasjonale kontakter gjennom Yggdrasil-oppholdet.

Både de utenlandske gjesteforskerne og vertsmiljøene er generelt fornøyd med rammebetingelsene for Yggdrasil-oppholdet og med Forskningsrådets administrasjon og oppfølging av ordningen. Det

fremgår likevel at det er noen utfordringer knyttet til oppholdet, hva gjelder praktisk informasjon, bolig og økonomisk støtte.

Både stipendiatene og vertsforskerne er generelt tilfreds med lengden på oppholdet det gis støtte til, men spesielt for post.doc.-stipendiatene ble det gitt uttrykk for behov for flere variasjonsmuligheter, ved at man kunne ha muligheten til søke om å forlengelse, eller også muligheten til å dele oppholdet opp i kortere bolker.

Det går klart frem av casestudiene at det oppleves som upraktisk med utlysning kun én gang i året. Dette gir lite fleksibilitet og begrenset mulighet til å bruke ordningen strategisk. Minst to ganger i året, fortrinnsvis løpende utlysninger er ønsket fra vertsmiljøene.

Yggdrasil er et viktig virkemiddel, det er den gjennomgående oppfatningen for alle casene våre. Dette fordi det er det eneste mobilitetsvirkemiddelet som kun retter seg mot inngående mobilitet og som kun retter seg mot ph.d.-stipendiater og yngre forskere.

En av vertsforskerne sier at «Det viktigste med Yggdrasil er pengene, som gir mulighet til inngående mobilitet. Dessuten tror jeg at Yggdrasil har en funksjon i forhold til eksport av norsk forskning, og kunnskap om Norge generelt til andre land».

6 Status og forslag til videreutvikling av Yggdrasil

Gjennomgangen i de foregående kapitlene viser at Yggdrasil ser ut til å ha en viktig funksjon, siden det er en relativt åpen ordning som dekker behov som ikke fanges opp gjennom andre ordninger. Indikasjonene på at stipendiatene gjennomgående holder god kvalitet og at oppholdene ser ut til å ha stor verdi for vertsinstusjonene, styrker argumentet for at ordningen bør videreføres. Samtidig er det flere viktige spørsmål som Forskningsrådet må forholde seg til, både med hensyn til dimensjoneringen av ordningen, fokuseringen av den og noen praktiske og administrative forhold.

6.1 Yggdrasil i lys av hovedmålene

Som vi har kommentert innledningsvis, er Yggdrasil en ordning som er knyttet opp til store overordnede målsettinger:

- Å gjøre Norge til en attraktiv forskningsdestinasjon for høyt kvalifiserte utenlandske forskerrekutter og unge forskere
- Å styrke norske forskningsmiljøer
- Å bidra til internasjonalisering av norsk forskning

Vi har understreket at det ikke er rimelig å evaluere Yggdrasil ut fra programmets evne til å oppfylle disse målsettingene på egenhånd; dette er mål som den samlede forskningspolitikken må vurderes ut fra, og så kan vi si noe om hvordan Yggdrasil bidrar til det samlede bildet. Det innebærer at for å si noe velbegrunnet om Yggdrasils rolle, er det viktig å ha god kjennskap til konteksten programmet inngår i. Som beskrevet i kapittel 2, er Yggdrasil en av flere ordninger i gruppen for Internasjonale stipend (IS). I kapittelet er det også gitt en oversikt over de øvrige ordninger, og blant disse har Yggdrasil en viktig rolle og står for den største andel av stipendene som gis til inngående mobilitet. Når det gjelder det store bildet av hvilket omfang forskermobilitet har i Norge, eksisterer det en meget begrenset oversikt. Det finnes ikke sikker informasjon hverken om omfanget av forskeropphold som finansieres gjennom Forskningsrådets ulike programmer, ei heller hva som finansieres gjennom andre kanaler. For å skaffe et bedre grunnlag for å utvikle politikken på dette området, trengs det derfor en betydelig forbedring og oppdatering av kunnskapsgrunnlaget.

Til tross for at det ikke eksisterer tilstrekkelig informasjon om konteksten Yggdrasil inngår i, er det vårt inntrykk at Yggdrasil har en viktig rolle i forhold til å sikre inngående mobilitet til Norge, og således gir et bidrag til å nå de overordnede målene. Ordningen er det eneste åpne programmet rettet mot inngående mobilitet alene – det er åpent for alle fagområder og tilgjengelig for forskere fra over 50 land over hele verden. Den relativt store søkningen til programmet, og det at andelen innvilgede stipend utgjør en stor andel av det samlede antallet inngående stipend innvilget av IS, er en indikasjon på at ordningen er viktig. Videre må det kunne betraktes som en styrke ved ordningen at det er meget

god faglig spredning på stipendene, og at den også har et meget bredt nedslagsfelt, selv om prosjektporteføljen viste at relativt mange av stipendene går til forskere fra vesteuropeiske land.

Vi har også mange indikasjoner på at forskeroppholdene er faglig verdifulle for så vel stipendiatene som vertsmiljøene, selv om det er en del nyanser i dette bildet slik som beskrevet i oppsummeringen av casene. Et gjennomgående trekk er at de fleste oppholdene springer ut av eksisterende samarbeidsrelasjoner, og dermed bidrar til å videreutvikle disse. I de fleste tilfellene er det stipendiatenes egne prosjekter som står sentralt, og det faglige utbyttet er dermed kanskje størst for stipendiatene selv og deres hjemmeinstitusjon. I flertallet av casene uttrykker imidlertid vertsinstitusjonene at oppholdet også er av faglig verdi for dem, blant annet ved at stipendiaten tilfører dem kompetanse både gjennom sitt eget prosjekt og gjennom deltakelse i ulike aktiviteter i vertsmiljøet. Samtidig kan lavt faglig nivå i stipendiatens hjemland sammenliknet med det norske vertsmiljøet representere en utfordring, og i to av casene blir dette pekt på som en årsak til at det faglige utbyttet var begrenset fra vertsinstitusjonens side.

I noen av tilfellene er stipendiatene involvert i sampubliseringer med personer i vertsmiljøet, jf. oversikten i kapittel 3. I gjennomsnitt ser det ut til at rundt 30 prosent av stipendiatene er involvert i dette; en høyere andel for post.doc.ene og en lavere for ph.d.ene. Det kan være grunn til å reflektere rundt om denne andelen er noe lav. På den annen side er det åpenbart at faglig utbytte har mange andre aspekter ved seg enn publisering. Dette er likevel et punkt som bør vies oppmerksomhet i den videre utvikling av ordningen.

Ett av spørsmålene for evalueringen er om stipendmottakerne besøker faglig sterke miljøer i Norge. Til dette er å si at tyngden av stipendiatene går til de norske universitetene, rundt to tredjedeler, og særlig de fire eldste universitetene har hatt store andeler av den totale mengden Yggdrasil-prosjekter. I tillegg er det stor spredning på andre institusjoner, særlig et meget stort antall stipendiatere som har vært på gjesteopphold ved forskningsinstitutter. Siden alle disse er veletablerte og velfungerende institusjoner, og de selv finner det verdifullt å involveres i Yggdrasil, synes vi dette gir et tilstrekkelig godt uttrykk for at ordningen når frem til og tilfører verdi til sentrale norske fagmiljøer.

Når det gjelder spørsmålet om stipendiatene kommer fra faglig sterke miljøer, ligger det utenfor evalueringens rammer å undersøke dette på en systematisk måte. Men gjennom casestudiene har vi indikasjoner på at det faglige nivået på hjemmeinstitusjonen kan være noe variabel. De fleste vertsinstitusjonene er riktignok fornøyd med stipendiatens faglige nivå, men i to case ble det oppgitt at stipendiatens hjemmemiljø var for svakt til at oppholdet kunne bidra til kompetanseheving i vertsmiljøet. Imidlertid må det være vertsinstitusjonens ansvar å vurdere dette i forkant. Samtidig må man i alle ordninger av denne typen regne med varierende grad av treffsikkerhet; det vil alltid være tilfeller der alle de ønskede resultatene ikke oppnås fullt ut.

Det er videre spurt om søkermassen holder god kvalitet. Tilslagsprosentene indikerer at det er variasjon knyttet til geografi (se tabell 3.2) – de vesteuropeiske landene har den høyeste tilslagsprosenten på 47, Øst-Europa ligger på et mellomnivå på 36, mens land utenfor Europa ligger på 27. Dette avspeiler trolig at man har best tilgang på dyktige gjesteforskere i Vest-Europa, og at det særlig er søknadene som gjelder stipendopphold for ikke-europeiske forskere som kan representere kvalitetsproblemer. På den annen side har man tydeligvis fått nok søknader av god kvalitet til å kunne utnytte ordningens budsjettmessige ramme fullt ut, og i den forstand er kvaliteten på søkermassen tilfredsstillende. Den bibliometriske analysen indikerer at andelen av Yggdrasil-stipendiatere som er involvert i sampublisering med norske miljøer, er uavhengig av geografi, hvilket gir grunn til å tro at kvalitet sikres gjennom tildelingen av støtte, men at det generelt er færre gode søknader for stipendiatere fra Øst-Europa og resten av verden enn for stipendiatere fra Vest-Europa.

Uansett er det et viktig poeng at Yggdrasil-programmet har mekanismer for å sikre at søkermassen holder god kvalitet, og at det ikke brukes mye ressurser på å sile ut søknader med dårlig kvalitet. Omleggingen av ordningen til at vertsinstitusjonen står som søker, er et viktig tiltak i denne sammenheng. Ved å ansvarliggjøre institusjonene, har omleggingen trolig bidratt til å forebygge at det leveres

mange søknader av dårlig kvalitet. Vi er tilbøyelige til å tolke den kraftige nedgangen i søkertall i 2013, som et uttrykk for at endringen har virket i en slik retning. Samtidig kan mekanismene for å sikre god kvalitet på søknadene styrkes ytterligere ved en klarere formulering av kvalitetskriterier i utlysningene, noe vi kommer tilbake til senere.

Ut fra dette er det vår vurdering at ordningen ser ut til å fungere i samsvar med de overordnede målene, men et sentralt spørsmål er hvilken rolle Yggdrasil spiller i forhold til andre relevante virkemidler, samt hvilken addisjonalitet Yggdrasil bidrar med. Dette kan vi ikke gi noe godt svar på, men gitt at ordningen i utgangspunktet har en økonomisk ramme på kun seks millioner kroner, at antall innvilgede søknader har gått jevnt ned og at det i inneværende år kun har blitt innvilget 45 stipend, er det rimelig å konkludere med at ordningen er av relativt marginal betydning.

Den relativt beskjedne økonomiske rammen står i kontrast til verdien Yggdrasil ser ut til å ha for de norske forskningsmiljøene som deltar i ordningen. På denne bakgrunn er det naturlig å reise spørsmål om det ikke bør skje en sterk utvidelse av ordningen slik at det gis mulighet for å støtte et betydelig høyere antall mobilitetsopphold. De to første årene var det hhv. 155 og 97 innvilgede søknader, og det er nærliggende å tenke seg at man minst bør opp på dette nivået igjen for at det skal monne – det vil si opp til minst 100 mobilitetsopphold per år. Dette må imidlertid ikke tas som mer enn en forsiktig antydning. Et bedre anslag for hva som er en rimelig dimensjonering av Yggdrasil, krever et bedre kunnskapsgrunnlag. Vårt hovedforslag er derfor at Forskningsrådet skaffer en bedre oversikt over omfanget av støtten som gis til inngående og utgående mobilitet, og med det som utgangspunkt, drøfter hva som bør være et rimelig nivå for ordningen gitt de overordnede målene.

6.2 Innretningen av Yggdrasil

Som gjennomgått i kapittel 2 inngår Yggdrasil i en portefølje av virkemidler for å styrke forskermobiliteten i Norge, og ordningen må sees i lys av dette.

Yggdrasil utmerker seg ved å være den eneste ordningen som retter seg mot inngående mobilitet alene, og et av spørsmålene som er stilt i oppdraget er hvordan norske forskningsinstitusjoner oppfatter behovet for støtte til inngående versus utgående mobilitet. Det fremgår av casestudiene at det er viktig med støtteordninger for begge typer mobilitet, men at forskningsmiljøene opplever at det er relativt flere finansieringsmuligheter for utgående mobilitet og at Yggdrasil derfor spiller en viktig rolle når det gjelder å ivareta behovet for inngående mobilitet. Generelt sett forutsetter internasjonalisering av norsk forskning at det er mobilitet begge veier, og det bør være en rimelig balanse mellom de to. Vi har ikke grunnlag for å bedømme dagens situasjon, men på bakgrunn av tilbakemeldingen fra forskningsmiljøene i casestudiene og det forhold at det brukes såpass beskjedne midler på inngående mobilitet, synes det å være viktig at Yggdrasil videreføres som en egen støtteordning for inngående mobilitet.

Et annet sentralt aspekt ved Yggdrasil er at det er en ordning som kombinerer åpenhet mht. til fagområder og hvilke land stipendiatene kommer fra. Siden man ikke har andre ordninger som ivaretar denne kombinasjonen, synes det på den ene siden viktig at Yggdrasil føres videre på denne måten. På den andre siden er det grunn til å reise spørsmålet om en spissing med hensyn til fagområder, eventuelt tematiske områder, og/eller geografi vil bidra til å gjøre ordningen mer slagkraftig. Det vil derfor være naturlig å se Yggdrasil i sammenheng med de overordnede faglige prioriteringene i norsk forskningspolitikk og de prioriterte samarbeidslandene i Forskningsrådets satsing på internasjonalisering.

Når det gjelder geografi, kunne ordningen blitt enklere å administrere ved f.eks. å avgrense til kun Europa, eller også bare Vest-Europa. Dersom man først og fremst går etter kvalitet, ville det sistnevnte trolig være det beste, i og med at det er fra Vest-Europa man hittil har fått de beste søknadene og har høyest innvilgelsesprosent. Samtidig viser erfaringene at det også kommer kvalifiserte søknader fra

både Øst-Europa og de øvrige landene. Og det synes rimelig at Norge skal ha en ordning som åpner for inngående mobilitet også for disse landene, selv om det, som påpekt over, administrativt vil være mer krevende. Spørsmålet om hvorvidt Yggdrasil bør spisses eller ikke, må til syvende og sist bevares ut fra hva man ønsker at ordningen primært skal bidra til.

Et annet spørsmål vedrørende innretningen av Yggdrasil gjelder målgruppen, nemlig ph.d.-studenter og yngre forskere. Tilbakemeldingen fra de norske vertsmiljøene er at det er viktig med en ordning som retter seg mot unge forskere, siden inngående mobilitet av forskere i en tidlig fase av karrieren danner et viktig grunnlag for utviklingen av langsiktige internasjonale relasjoner. Samtidig er vertsinstitusjonene relativt entydige på at norske forskningsmiljøer har større faglig utbytte av gjesteforskere på post.doc.-nivå enn på ph.d.-nivå. De førstnevnte har naturlig nok helt andre forutsetninger for å bidra i den faglige virksomheten ved vertsinstitusjonen, eksempelvis ved å inngå i prosjekter og på andre måter delta i aktiviteter som har betydning for den faglige utviklingen. Casestudiene tyder også på at kontakten med gjesteforskeren og vedkommendes hjemmeinstitusjon i større grad videreføres for post.doc.-stipendiater enn for ph.d.-stipendiater. Som det fremgår av bibliometrianalysen, bidrar post.doc.-gruppen dessuten i betydelig større grad til sampublikasjoner.

Så langt har 58 prosent av alle Yggdrasil-stipendene blitt innvilget til ph.d.-studenter og 42 prosent til unge forskere. I 2013 ble to tredjedeler av stipendene tildelt ph.d.-studenter. Gitt de entydige signalene om at post.doc.-stipendiaterne er mer verdifulle for vertsinstitusjonene enn ph.d.-stipendiaterne, synes det naturlig å gi større prioritet til unge forskere med avlagt ph.d.-grad.

Yggdrasil-ordningen gjelder nå for opphold med 3-12 måneders varighet, mens den de første årene gjaldt opphold av 1-10 måneders varighet. Bakgrunnen for endringen var et ønske om å bringe Yggdrasil i samsvar med det som ellers er praksis i Forskningsrådet. I fagmiljøene ser det ut til å være en generell holdning at ph.d.-oppholdene som hovedregel bør vare opp mot 12 måneder. Begrunnelsen er at det som regel vil ta tid for stipendiater å bli integrert i vertsmiljøet og komme i gang med arbeidet sitt. Når det gjelder post.doc.-stipendiaterne, har det kommet til uttrykk at både korte og lengre opphold kan være av verdi. Generelt vil det være opp til søkerinstitusjonene/vertsinstitusjonene å begrunne hva som er fornuftig varighet på forskeroppholdet.

Fra noen av vertsmiljøene har det blitt ytret ønske om mulighet for opphold av lengre varighet enn 12 måneder. Siden nåværende ordning med 3-12 måneder innebærer en harmonisering med praksis for øvrig i Forskningsrådet, synes det lite rimelig at den generelle rammen skal utvides. En utvidelse vil også gå på bekostning av antall stipend som kan tildeles. Det kan imidlertid være hensiktsmessig å åpne for muligheten til å søke om forlengelse av oppholdet når det er tungtveiende faglige grunner til det, ihvertfall dersom det blir iverksatt en betydelig utvidelse av ordningen.

Enkelte vertsinstitusjoner har gitt uttrykk for at det også bør gis øremerket støtte til vertsmiljøet, siden mobilitetsoppholdet krever oppfølging fra deres side og beslaglegger både administrative og faglige ressurser. Innføringen av slik støtte vil medføre betydelige merkostnader knyttet til hvert stipend, og det er Forskningsrådets vurdering at vertsinstitusjonene bør være villige til å påta seg disse kostnadene når de anser oppholdet som faglig verdifullt. Vi er enige i denne vurderingen.

Et viktig spørsmål i forbindelse med videreføringen av Yggdrasil, er hvordan ordningen sikrer at mobilitetsoppholdene gir gode faglige resultater. Evalueringen har vist at det er en forholdsvis liten andel av mobilitetsoppholdene som fører til sampublisering. Siden vitenskapelig publisering er det viktigste målet på faglig kvalitet vil det være rimelig at ordningen har klarere føringer når det gjelder forventninger til sampublisering. I dag er utlysningene lite tydelige på krav til publisering. Som vurderingskriterier brukes formuleringer som «forventet faglig utbytte av oppholdet» og «merverdien ved å gjøre forskningen ved vertsinstitusjonen», og det spørres ikke eksplisitt om det kan forventes sampubliseringer.

Vi foreslår derfor at det i utlysningsteksten presiseres at publisering er et sentralt mål for all forskning, og at det stilles krav til å redegjøre for publikasjonsplaner i søknaden. Det burde for øvrig være nokså

naturlig og ligge godt til rette for å stille et slikt krav. Det sentrale innholdet både i et ph.d.- og i post.doc.-prosjekt er å publisere artikler. Og et viktig kriterium for at man utvikler vellykkede samarbeidsrelasjoner, er nettopp at man publiserer sammen. Det betyr ikke at prosjekter som ikke legger opp til sampublisering skal være ekskludert fra å få støtte, men det synes rimelig at prosjekter med publiseringsplaner gis høyere prioritet.

6.3 Rammebetingelser og administrasjon

I evalueringsoppdraget er det reist en del spørsmål knyttet til rammebetingelsene for mobilitetsoppholdene og administrasjonen av ordningen. En del av spørsmålene er belyst i oppsummeringen av casene, og i de enkelte casestudiene i vedlegget gis det flere detaljer. Vi vil her avgrense oss til å komme med innspill på noen få, men sentrale punkter.

Et viktig punkt er hvor ofte det lyses ut midler. Dagens ordning med kun en utlysning per år gir lite fleksibilitet for søkerne, og kan gjøre det vanskelig å innpasse mobilitetsoppholdet i relevant faglig aktivitet ved vertsinstitusjonen. Vi vil derfor foreslå at man går over til å fordele det årlige budsjettet på to utlysninger. Gitt at det ikke fører til flere søknader, skulle det ikke innebære vesentlig merarbeid for Forskningsrådet.

Et annet viktig spørsmål er mengden av og kvaliteten på søknadene. Målet er å få et passe antall søknader med tilstrekkelig god kvalitet slik at man kan få anvendt de avsatte midlene. Som vi har sett har søknadsmengden vært relativt stor, og kvaliteten har vært noe varierende. Samtidig har vi indikasjoner på at det nye grepet som er gjort ved at vertsinstitusjonen står som søker, øker terskelen for å utforme en søknad, og at det sikrer at kvalitetskrav blir bedre ivaretatt. Men dette kan utvikles videre. Som kommentert foran, er utlysningene relativt vage i å definere kvalitetskriterier, og det er derfor et potensial for å gjøre utlysningen tydeligere med hensyn til hva som forventes å komme ut av oppholdene, herunder er vi særlig opptatt av at man må ha et tydeligere fokus på forventninger om publisering. Dette må for øvrig også være et eksplisitt rapporteringspunkt.

En tydeligere formulering av kvalitetskravene kan føre til færre søknader, men så lenge man får nok søknader til å bruke avsatte midler på kvalitetsmessige gode prosjekter, er ikke dette noe problem. Gitt vårt forslag om å trappe opp ordningen, kan det være behov for økt informasjonsvirksomhet rundt ordningen. Som det fremgår av casestudiene, hadde flere av vertsinstitusjonene ikke kjennskap til ordningen i forkant, og styrking av informasjonen rundt ordningen kan derfor bidra til at flere institusjoner vil interessere seg for den, og få et mer strategisk perspektiv på hvordan den kan utnyttes.

I casene kommer det også frem at det er noe varierende hvor godt institusjonene tilrettelegger for gjesteforskeroppholdet, spesielt når det gjelder bolig. Noen har et apparat for dette, mens andre ikke har så godt utviklede rutiner, og vi har ett eksempel der det ble overlatt til stipendiaten selv å ordne opp. I de første utlysningene het det at stipendiatene selv skulle finne bolig, mens det fra 2012 forutsettes at vertsinstitusjonen er behjelpelig med å skaffe bolig. Dette er et krav som muligens bør forsterkes til at vertsinstitusjonene gjøres ansvarlig for å skaffe bolig.

Det er også i flere av casene reist problemstillinger knyttet til visum, skatteregler og stipendsatsene. Når det gjelder de to første, ser vi ikke noen grunn til å gå nærmere inn på dette, Forskningsrådet er klar over problemene og gjør det som er mulig for å påvirke systemer. Når det gjelder stipendsatsene, registrerer vi at disse er basert på at gjesteforskeren skal ha lønn fra hjemmeinstitusjonen og at stipendet kun er ment å dekke tilleggsutgifter ved oppholdet i Norge. Samtidig er det et problem at stipendiater som normalt vil være på et relativt beskjedent lønnsnivå, naturlig nok vil møte noen spesielle utfordringer når dette skal møte et norsk kostnadsnivå. Vi har ikke mulighet for å gå inn i denne problematikken, men anbefaler at det gjøres en vurdering av stipendsatsene, og at man ser på mulighet for justeringer for stipendiater som kommer fra land som vil gi dem spesielt store utfordringer i møte med det norske kostnadsnivået.

Vedlegg

Case 1

Bakgrunnsinformasjon

<i>Yggdrasil-stipendiat:</i>	Ph.d.-student	<i>Utlysning:</i>	for 2012/13 (nr. 4)
<i>Hjemland:</i>	Brasil	<i>Stipendperiode:</i>	01.09.12-31.08.13 (12 mnd)
<i>Hjemmeinstitusjon:</i>	Universitet	<i>Vertsinstitusjon:</i>	Universitet
<i>Fagområde:</i>	Teknologi	<i>Kilder:</i>	Søknad Intervju med Yggdrasil- stipendiaten, vertsforskeren og nestlederen ved vertsinstituttet

Om Yggdrasil-stipendiaten

Yggdrasil-stipendiaten er ph.d.-student ved et brasiliansk universitet. Han begynte doktorgrads-studiene i mars 2011, etter å ha studert ved et universitet i hjemlandet Colombia i perioden 2002-2010.

Stipendiaten var forskningsassistent ved universitetet han studerte ved i Colombia i perioden 2008-2010, og hadde i 2007/2008 et halvt års opphold som praktikant ved hans nåværende universitet i Brasil.

I anbefalingsbrevet i søknaden til Forskningsrådet, skrevet av professoren som er stipendiatens veileder i Brasil, omtales stipendiaten som en «fremragende student» med «over gjennomsnittlige prestasjoner».

Bakgrunnen for mobilitetsoppholdet

Kontakten mellom Yggdrasil-stipendiaten og vertsmiljøet oppstod på bakgrunn av en etablert faglig relasjon mellom stipendiatens hjemmeinstitusjon og den norske vertsinstitusjonen. Partene deltok i perioden 2010-2012 i et internasjonalt nettverkssamarbeid finansiert gjennom EULANEST, et EU-initiativ rettet inn mot naturvitenskapelig og teknologisk forskningssamarbeid mellom Europa og Latin-Amerika. Innenfor rammen av dette samarbeidet hadde forskere i det norske vertsmiljøet og stipendiatens veileder møtt hverandre flere ganger og snakket om mulighetene for å styrke den faglige kontakten gjennom forskerutveksling.

For Yggdrasil-stipendiaten var et forskningsopphold i Norge interessant både ut fra et generelt ønske om et utenlandsopphold av karrierehensyn, og muligheten til å trekke på kompetansen og forskningen ved vertsinstitusjonen i doktorgradsarbeidet sitt. Oppholdet var også interessant for stipendiatens hjemmeinstitusjon som ønsket å styrke forskningen på det aktuelle området. I anbefalingsbrevet fra stipendiatens veileder heter det at oppholdet vil styrke hjemmeinstitusjonens arbeid innenfor utvikling og anvendelse av nye materialer «ved å gi en av studentene anledning til å lære og overføre vitenskapelig og teknologisk kunnskap til forskningsgruppen vår».

Fra det norske vertsmiljøets side ble det understreket at de var positive til å ta i mot stipendiaten, men at de oppfattet at oppholdet ville ha større faglig betydning for stipendiaten og hans brasilianske hjemmeinstitusjon enn for dem selv. Samtidig understreket vertsforskeren at Brasil kommer til å være en sentral aktør innenfor det aktuelle forskningsområdet fremover, og at det generelt er verdifullt for vertsmiljøet å utvikle nettverk og samarbeidsrelasjoner i landet.

Det var stipendiatens veileder i Brasil som fant frem til Yggdrasil-programmet som en mulig finansieringskilde og initierte søknaden til Forskningsrådet. Vertsmiljøet i Norge kjente ikke til Yggdrasil på forhånd.

Søknaden til Forskningsrådet ble utviklet i samarbeid mellom stipendiaten, hans veileder og forskere i det norske vertsmiljøet.

Om mobilitetsoppholdet

Det praktiske og faglige ansvaret for mobilitetsoppholdet ved vertsinstitusjonen lå først og fremst hos vertsforskeren. Det ble bevisst lagt til rette for at stipendiaten skulle integreres både faglig og sosialt, blant annet gjennom deltagelse på ukentlige fellesmøter på instituttet, hvor han bl.a. presenterte arbeidet sitt, og gjennom regelmessige møter med vertsforskeren.

Vertsmiljøet forsøkte å skaffe stipendiaten bolig gjennom universitetets sentrale støtteapparat for utenlandske gjester, men det var i praksis stipendiaten selv som fant et sted å bo. Både stipendiaten og vertsforskeren påpekte at det var noen utfordringer knyttet til dette aspektet ved oppholdet.

De største praktiske utfordringene var ifølge vertsinstitusjonen knyttet til kostnader. For det første, fikk ikke stipendiaten lønn eller økonomisk støtte fra hjemlandet sitt under oppholdet, slik det forutsettes i programmet. Stipendiaten selv opplevde at støtten fra Forskningsrådet var tilstrekkelig til at han klarte seg økonomisk, men han påpekte at stipendsatsene ikke tar høyde for visse typer større utgifter, som for eksempel depositum for bolig.

Det ble for det andre understreket at oppholdet medførte kostnader for vertsinstitusjonen i form av tiden som måtte settes av til å ta i mot, integrere og følge opp stipendiaten. I denne sammenheng ble det vist til at de er et institutt med en stor portefølje av eksternt finansierte prosjekter som gjorde det mulig å dekke kostnadene, men både vertsforskeren og representanten for instituttledelsen var klare på at rollen som vertskap var ressurskrevende og at det hadde vært ønskelig med økonomisk støtte fra Forskningsrådet også til vertsinstitusjonen.

Det var ingen store faglige utfordringer knyttet til språk, ettersom både Yggdrasil-stipendiaten og vertsmiljøet behersker engelsk. Stipendiaten kommenterte likevel at et tilbud om å lære seg norsk gjennom et språkkurs ville ha hevet verdien av oppholdet på generelt grunnlag.

Stipendiaten ble godt integrert i fagmiljøet ved vertsinstitusjonen. I tillegg til å være med på fellesmøter og ha regelmessig kontakt med vertsforskeren, deltok han i prosjekter ved instituttet. Bidraget hans i prosjektene ble av vertsforskeren omtalt som veldig verdifullt, først og fremst på grunn av stipendiatens store arbeidsinnsats. Imidlertid tilførte ikke stipendiaten prosjektene eller vertsmiljøet ny kompetanse, noe som ifølge vertsforskeren gjenspeiler at nivået på forskningen og det vitenskapelige utstyret på området er høyere i Norge enn i Brasil.

Det ble i løpet av mobilitetsoppholdet startet opp artikkelsamarbeid mellom stipendiaten og forskere ved vertsmiljøet, som forventes å resultere i sampublikasjoner. Videre ble det utviklet nye prosjektsøknader i samarbeid mellom forskere ved den norske vertsinstitusjonen og universitetet stipendiaten tilhører i Brasil. Noen prosjekter har fått finansiering, og vertsforskeren sa at han forventer - og håper på - fortsatt samarbeid og nettverksbygging med det brasilianske forskningsmiljøet i tiden fremover. Yggdrasil-oppholdet har, slik vertsforskeren ser det, vært viktig for utviklingen av samarbeidet i kombinasjon med EULANEST-prosjektet.

Stipendiaten hadde ingen direkte tilknytning til norske forskningsmiljøer utenfor vertsinstitusjonen under oppholdet. Han knyttet likevel kontakter til forskere ved andre norske forskningsinstitusjoner - bl.a. gjennom deltagelse på internasjonale konferanser, og oppholdet bidro på den måten til at han utviklet et bredere nettverk innenfor norsk forskning.

Yggdrasil-oppholdet har ifølge stipendiaten hatt stor betydning for doktorgradsarbeidet hans. Også vertsmiljøet ga uttrykk for at de er godt fornøyd med utbyttet av oppholdet. Det var ifølge vertsforskeren «veldig positivt» å ha stipendiaten på besøk, selv om verdien primært lå i den store arbeidsinnsatsen han la ned.

Synspunkter på virkemiddelapparatet for internasjonal forskermobilitet og Yggdrasils rolle

Vertsinstitusjonen har en sterk internasjonal profil og tar imot mange utenlandske gjestestudenter og -forskere. Vertsforskeren påpekte at slike gjesteopphold finner sted også uten finansiering gjennom støtteordninger for internasjonal mobilitet.

Virkemiddelapparatet for internasjonal forskermobilitet assosierer vertsmiljøet først og fremst med støtteordninger for utgående mobilitet. Selv om miljøet har en stor grad av eksternfinansiering og kjenner virkemiddelapparatet godt, hadde de som nevnt ikke hørt om Yggdrasil før det ble initiert en søknad til programmet fra brasiliansk hold. Nestlederen ved vertsinstituttet mente det generelt er lav institusjonell bevissthet om programmet, og sa at Leiv Eiriksson-ordningen og andre bilaterale mobilitetsordninger er bedre kjent.

Yggdrasil har ifølge vertsinstitusjonen en viktig funksjon som støtteordning for inngående mobilitet. Det ble fremhevet som verdifullt at ordningen retter seg mot unge forskere siden de er mer avhengige av øremerket støtte til mobilitet enn etablerte forskere.

Både Yggdrasil-stipendiaten og vertsinstitusjonen var tydelige på at mobilitetsoppholdets lengde burde være opp til 12 måneder. I denne sammenheng ble det uttrykt ønske om at programmet åpnet for at støtteperioden kunne utvides underveis - også utover 12 måneder, i tilfelle det i løpet av oppholdet viste seg å være faglig gode grunner til å forlenge forskningssamarbeidet.

Stipendiaten opplevde som vi har sett at størrelsen på støttebeløpet fra Forskningsrådet var tilstrekkelig til dekke månedlige bo- og leveutgifter, samtidig som han påpekte at støtten ikke tar høyde for eventuelle større engangsutgifter som f.eks. depositum for bolig. Vi har også sett at det ble etterlyst støtte til å dekke kostnader vertsinstitusjonen har i forbindelse med oppholdet.

Praksisen med årlige utlysninger i programmet gir ifølge vertsinstitusjonen lite fleksibilitet, og det ble anbefalt at det lyses ut midler i hvert fall to ganger i året.

Case 2

Bakgrunnsinformasjon			
<i>Yggdrasil-stipendiat:</i>	Ph.d.-student	<i>Utlysning:</i>	for 2009/2010 (nr. 1)
<i>Hjemland:</i>	Tsjekkia	<i>Stipendperiode:</i>	01.09.09-30.06.10 (10 mnd)
<i>Hjemmeinstitusjon:</i>	Universitet	<i>Vertsinstitusjon:</i>	Forskningsinstitutt
<i>Fagområde:</i>	Teknologi	<i>Kilder:</i>	Søknad Sluttrapport Intervju med Yggdrasil-stipendiaten og vertsforskeren

Om Yggdrasil-stipendiaten

Yggdrasil-stipendiaten ble tatt opp på et doktorgradsprogram ved et tsjekkisk universitet i 2008 etter oppnådd mastergrad ved samme institusjon.

Under arbeidet med masteroppgaven sin, var stipendiaten i Norge som ERASMUS-student for å utføre laboratoriearbeid ved forskningsinstituttet hun senere søkte seg til gjennom Yggdrasil og et tilknyttet norsk universitet. Etter at hun begynte ph.d.-studiene sine, hadde stipendiaten et nytt opphold ved det samme norske forskningsinstituttet gjennom ERASMUS-programmet. Dette oppholdet strakte seg over 10 måneder, fra september 2008 til juni 2009.

Yggdrasil-oppholdet fant sted det følgende akademiske året, fra september 2009 til juni 2010.

Da oppholdet var slutt, ønsket stipendiaten å fortsette studiene sine ved forskningsinstituttet - dels fordi hun hadde fått seg kjæreste i Norge. Hun valgte derfor å slutte på doktorgradsprogrammet ved universitetet i Tsjekkia, og søkte opptak som ph.d.-student ved det norske universitetet hun tidligere hadde vært tilknyttet som ERASMUS-student og som forskningsinstituttet formelt samarbeider om doktorgradsutdanning med. Etter omkring et halvt år, fikk hun ph.d.-stipend fra universitetet og returnerte til Norge for å gjenoppta arbeidet med det opprinnelige doktorgradsprosjektet sitt. Arbeidet pågår fremdeles, og stipendiaten forventer å disputere høsten 2013.

Bakgrunnen for mobilitetsoppholdet

Yggdrasil-oppholdet var direkte foranlediget av de tidligere studieoppholdene stipendiaten hadde hatt ved vertsinstitusjonen og et tilknyttet norsk universitetsmiljø, og mer generelt utvekslingsavtalene mellom disse to institusjonene og stipendiatens tsjekkiske hjemme-universitet innenfor EUs ERASMUS-program.

Initiativet til oppholdet kom fra stipendiaten. På bakgrunn av hennes uttalte ønske om å komme tilbake til Norge, undersøkte forskningssjefen ved vertsinstitusjonene mulighetene for å skaffe finansiering til et nytt opphold og fant frem til Yggdrasil-programmet.

Det var i hovedsak stipendiaten som utviklet søknaden til Forskningsrådet. Vertsinstitusjonen bisto i noen grad, men det var ifølge vertsforskeren noe de ikke hadde kapasitet til å bruke mye ressurser på.

Stipendiaten leste seg opp på Yggdrasil på Forskningsrådets nettsider, og opplevde at sidene ga tilstrekkelig og oversiktlig informasjon om programmet og søknadsprosedyrene.

Som ERASMUS-student opplevde stipendiaten det norske forskningsinstituttet som faglig interessant for studiene sine. Instituttet hadde blant annet utviklet en laboratoriebaseret metode som hun ønsket å bruke i ph.d.-arbeidet sitt, og en viktig motivasjon for Yggdrasil-oppholdet var å lære denne metoden gjennom veiledning og forskning. Stipendiaten var også opptatt av at oppholdet ville gi henne ytterligere erfaring med å jobbe i et internasjonalt, flerspråklig forskningsmiljø.

Vertsinstitusjonen ønsket å ta i mot Yggdrasil-stipendiaten fordi de kjente henne og arbeidet hennes fra før og visste at hun var en dyktig student. Ph.d.-prosjektet hennes var faglig relevant og ville gi instituttet, som driver med anvendt orientert forskning, tilgang til grunnforskning. Det var også av betydning at oppholdet ville styrke relasjonen til stipendiatens hjemme-universitet i Tsjekkia, som forskningsinstituttet allerede samarbeidet med gjennom ERASMUS. I søknaden ble det påpekt at oppholdet «vil åpne for overføring av informasjon, kunnskap og ekspertise mellom vår institusjon [vertsinstitusjonen] og studentens hjemmeinstitusjon (...)», noe som igjen ble antatt å kunne skape muligheter for fremtidig industrirettet forskningssamarbeid og etableringen av nye kontakter mellom norsk og tsjekkisk næringsliv.

Om mobilitetsoppholdet

Vertsforskeren hadde både det administrative og faglige hovedansvaret for oppholdet til Yggdrasil-stipendiaten. Vertsinstitusjonen, som generelt har mange besøkende studenter og forskere, har imidlertid et etablert støtteapparat for utenlandske gjester som det kunne trekkes på. Gjennom dette apparatet fikk stipendiaten bolig og tilbud om norskkurs.

For at stipendiaten skulle integreres i den faglige virksomheten, ble hun tilknyttet en av forskergruppene ved instituttet og invitert til å delta i den faste møtevirksomheten.

De største utfordringene var knyttet til økonomiske rammevilkår og praktiske aspekter ved oppholdet.

Selv om stipendiaten mottok lønn fra hjemmeinstitusjonen sin under oppholdet, var det snakk om svært lite penger i norsk sammenheng. Støtten fra Forskningsrådet var ifølge stipendiaten tilstrekkelig til å dekke faste bo- og leveutgifter, men likevel ikke større enn at hun, som hun skriver i

sluttrapporten, «måtte snu på hver krone.» Hun påpekte at det norske prisnivået for utleieboliger kunne vært en utfordring dersom hun ikke hadde fått bolig gjennom vertsinstitusjonen, og at hun måtte bruke av sine egne private midler til å dekke utgifter til reiser til og fra hjemlandet, nødvendige klesinnkjøp og fritidsaktiviteter.

Verstforskeren uttrykte på sin side at det var behov for økonomisk støtte også til vertsinstitusjonen. Han fortalte at flere personer var involvert i arbeidet med å ta imot, integrere, veilede og følge opp stipendiaten, og at instituttet måtte bruke av sine eksterne prosjektmidler for å finansiere innsatsen. Fordi virksomheten til forskningsinstitutter i så stor grad bygger på eksternt finansierte oppdrag, har de – slik vertsforskeren ser det – et spesielt stort behov for øremerkede midler for å kunne påta seg rollen som vertsinstitusjon innenfor et program som Yggdrasil.

Videre sa både stipendiaten og vertsforskeren at de var usikre på en del praktiske aspekter ved oppholdet, for eksempel med hensyn til banktjenester, sykeforsikring og skatt, og at Forskningsrådet med fordel kunne ha bidratt med informasjon om hvordan sentrale deler av det norske systemet fungerer i forhold til utenlandske gjesteforskere.

Stipendiaten hadde også et par andre kommentarer til Forskningsrådets administrative praksis. Hun syntes for det første at det var tungvint å få støtten utbetalt per postanvisning, til tross for at hun hadde norsk bankkonto; og for det andre, at Forskningsrådet burde informert bedre om kravet til sluttrapportering. Stipendiaten var ikke klar over at dette kravet før hun fikk en påminnelse om å levere sluttrapport lenge etter at oppholdet var avsluttet.

En annen ting som ble trukket frem av stipendiaten, ikke som en direkte utfordring men som en erfaring hun hadde gjort seg, var at det krever en innsats å bli godt kjent med nordmenn. Hun mente det i den sammenheng var viktig å kunne språket, og sa det hadde stor betydning at hun fikk anledning til å ta et norskkurs i regi av vertsinstitusjonen. Selv om den faglige kommunikasjonen ved vertsinstitusjonen foregikk på engelsk, opplevde hun at norskkunnskaper var viktig for å bli integrert – og for å få et best mulig utbytte av oppholdet, også faglig sett. Også vertsinstitusjonen la vekt på betydningen av at stipendiaten lærte seg norsk, blant annet fordi det – som det ble påpekt i søknaden – «kan komme til anvendelse i fremtidig samarbeid mellom Norge og Tsjekkia.»

Gjennom møtedeltagelse og tilknytning til en av forskergruppene ved instituttet, ble stipendiaten godt integrert i det faglige miljøet. Hun bidro også med laboratoriearbeid i noen av de pågående prosjektene ved vertsinstitusjonen.

Stipendiaten arbeidet imidlertid først og fremst med ph.d.-prosjektet sitt. Dette er et grunnforskningsprosjekt, og arbeidet var ikke knyttet opp til noen av prosjektene ved vertsinstitusjonen som gjennomgående er av anvendt karakter. Det fant likevel sted gjensidig kunnskapsutveksling på bakgrunn av ph.d.-prosjektet. Stipendiaten utviklet kompetanse i praktisk eksperimentelt arbeid og tolkning av forskningsresultater gjennom veiledning, diskusjoner og brainstorming-møter med både vertsforskeren og enkelte andre forskere ved instituttet. Samtidig var vertsforskeren tydelig på at ph.d.-prosjektet tilførte ham og vertsmiljøet ny grunnforskningsbasert kunnskap, og at stipendiaten på denne måten bidro til at det fant sted kompetanseutvikling også ved vertsinstitusjonen.

Oppholdet ga også resultater i form av sampublikasjoner mellom stipendiaten og forskere ved vertsinstitusjonen.

Vertsinstitusjonen har, som allerede nevnt, nære forbindelser til et forskningsmiljø ved et norsk universitet, og stipendiaten var tilknyttet begge institusjonene da hun var i Norge som ERASMUS-student. Kontakten med universitetsmiljøet fortsatte under Yggdrasil-oppholdet. I tillegg til å følge kurs på universitet som gjestestudent, hadde stipendiaten faglig kontakt med en professor hun kjente fra tidligere. Professoren var tilknyttet vertsinstitusjonen som rådgiver, og bidro i veiledningen av stipendiaten.

Gjennom å delta på internasjonale konferanser under oppholdet, kom stipendiaten også i kontakt med andre norske forskere. Forskningsområdet hun arbeider innenfor er stort i Norge, og stipendiaten understreket at Yggdrasil-oppholdet bidro til at hun utviklet et bredere faglig nettverk.

ERASMUS-samarbeidet mellom vertsinstitusjonen og stipendiatens hjemmeinstitusjon i Tsjekkia er videreført, men det har ikke vært noe forskningssamarbeid mellom institusjonene i kjølvannet av Yggdrasil-oppholdet. Vertsforskeren kommenterte i den sammenheng at det tsjekkiske universitetet ikke er veldig faglig interessant for det norske forskningsinstituttet. Det har heller ikke blitt utviklet forbindelser mellom norsk og tsjekkisk matindustri, slik det ble åpnet for i søknaden.

Stipendiatens faglige nettverk har imidlertid vært viktig, ifølge vertsforskeren, og bidratt til at vertsinstitusjonen har kommet i kontakt med nye forskningsmiljøer.

Den samlede vurderingen av verdien mobiliteten gjennom Yggdrasil-programmet har hatt, er fra stipendiatens side veldig positiv. Hun ga uttrykk for at oppholdet har hatt stor betydning for hennes del, både karrieremessig og personlig. Som hun skrev i sluttrapporten, oppnådde hun alle de faglige målsettingene hun hadde for oppholdet. Det dannet dessuten grunnlag for at hun i dag bor i Norge sammen med kjæresten sin, og fortsetter doktorgradsarbeidet sitt ved vertsinstitusjonen. Stipendiaten sa at hun ønsker seg en forskerkarriere her i landet, og at hun håper å få jobb ved vertsinstitusjonen etter oppnådd ph.d.-grad.

Oppholdet var også verdifullt for vertsinstitusjonen, ifølge vertsforskeren, selv om det var ressurskrevende. Han oppsummerte med å si at «gode folk betaler seg», og at det var viktig for forskningsinstituttet at de kjente stipendiaten fra før og visste hva hun stod for faglig sett.

Synspunkter på virkemiddelapparatet for internasjonal forskermobilitet og Yggdrasils rolle

Vertsforskeren understreket at hverken han eller instituttet hans har en fullstendig oversikt over virkemiddelapparatet for internasjonal forskermobilitet. De har ikke kapasitet til å holde seg løpende oppdatert på alle eksisterende støtteordninger, men orienterer seg i virkemiddelapparatet i forbindelse med konkrete behov for finansiering. Han var likevel av den oppfatning at norske forskningsmiljøers behov for støtte til internasjonal mobilitet ikke dekkes av dagens ordninger.

Vertsinstitusjonen ble kjent med Yggdrasil-programmet på bakgrunn av aktiv leting etter muligheter for å finansiere et forskningsopphold for den tsjekkiske doktorgradsstudenten.

Selv om det ble opplevd som verdifullt å ha doktorgradsstudenten på besøk, ga vertsforskeren uttrykk for at det er viktigere med inngående mobilitet av unge forskere på post.doc.-nivå enn doktorgradsstudenter. De har lenger forskererfaring og større akademisk modenhet, og kan derfor tilføre vertsinstitusjonen mer. Når det gjelder mobilitet på ph.d.-nivå, mente han det hadde større faglig betydning for norske forskningsmiljøer at deres egne studenter reiste ut og oppholdt seg i utlandet en periode, enn at utenlandske studenter kommer til Norge.

Både vertsforskeren og stipendiaten syntes generelt det er positivt at Yggdrasil-programmet har et bredt geografisk nedslagsfelt. Vertsforskeren kommenterte imidlertid at han synes det er uklart om geografi spiller noen rolle i tildelingsbeslutningen, eller om søknadene utelukkende vurderes på grunnlag av faglige kriterier.

Det ble også ansett som positivt at programmet dekker alle fagområder. Selv om vertsforskeren trodde det hadde vært mulig å skaffe midler til et tilsvarende mobilitetsopphold gjennom Forskningsrådets tematiske programmer, mente han sjansen vært like stor som innenfor Yggdrasil-programmet.

Lengden på oppholdet det gis støtte til, som i første utlysning var opp til ti måneder, ble oppfattet som for kort. Stipendiaten sa at oppholdet hennes på ti måneder ikke var langt nok til å gi optimalt utbytte, ettersom hun brukte tid på å komme inn i ting, både faglig og sosialt. Vertsforskeren delte denne oppfatningen; han viste til at det er ressurskrevende å ta i mot en gjesteforsker, og understreket at det er en forutsetning av mobilitetsoppholdet er av en viss lengde – fortrinnsvis ett og et halvt år – for at

ressursinnsatsen skal betale seg. Samtidig var han opptatt av at oppholdet ikke burde være så langvarig at det går på bekostning av gjesteforskerens faglige tilknytning til hjemmeinstitusjonen.

Begge partene syntes det hadde vært bra om Forskningsrådet informerte om muligheter for å finansiere en forlengelse av oppholdet dersom det viste seg å være ønskelig.

Som allerede nevnt, ga stipendiaten uttrykk for at støtten fra Forskningsrådet var tilstrekkelig til at hun klarte seg, men at hun var avhengig av egne midler for å ha råd til andre ting enn bolig og mat, som for eksempel vinterklær og besøk til hjemlandet. Hun la vekt på betydningen av å kunne reise hjem på besøk i løpet av oppholdet – i hvert fall når oppholdet er langvarig, og sa det hadde vært fint å få støtte til det.

Vertsforskeren etterlyste, som vi har sett, økonomisk støtte til å dekke utgiftene vertsinstitusjonen har i forbindelse med mobilitetsoppholdet.

Programmet burde ifølge vertsforskeren utlyse midler løpende, og om det ikke er praktisk mulig, i hvert fall to ganger i året. Siden gjesteforskeropphold ofte er knyttet til tidsavgrensede prosjekter ved vertsinstitusjonen, er fleksibiliteten relativt hyppige utlysninger gir svært viktig.

Case 3

Bakgrunnsinformasjon

<i>Yggdrasil-stipendiat:</i>	Ph.d.-student	<i>Utlysning:</i>	For 2009/2010 (nr. 1)
<i>Hjemland:</i>	Russland	<i>Stipendperiode:</i>	10.12.09-31.08.10 (8,5 mnd.)
<i>Hjemmeinstitusjon:</i>	Universitet	<i>Vertsinstitusjon:</i>	Forskningsinstitutt
<i>Fagområde:</i>	Samfunnsvitenskap	<i>Kilder:</i>	Søknad Sluttrapport Intervju med vertsforskeren Intervju med prosjekt- administratoren

Om Yggdrasil-stipendiaten

Stipendiaten begynte som doktorgradsstudent ved et russisk universitet i 2008. Ved siden av universitetsstudiene var han politisk aktiv og hadde sentrale verv i et politisk parti i Russland.

Bakgrunnen for mobilitetsoppholdet

Det var stipendiaten som tok kontakt med vertsinstitusjonen med forespørsel om muligheten for et gjesteforskeropphold. Forespørselen ble støttet av en professor ved stipendiatens russiske universitet. Professoren – som er en internasjonal autoritet innenfor sitt forskningsområde – var del av det samme internasjonale nettverket som forskere ved vertsinstitusjonen, men det var ikke noen etablert samarbeidsrelasjon mellom partene. Vertsinstitusjonen samarbeidet imidlertid med et annet fagmiljø ved det russiske universitetet, blant annet gjennom et stort Forskningsrådsfinansiert samarbeidsprosjekt.

Utgangspunktet for at stipendiaten var interessert i et forskningsopphold ved den norske vertsinstitusjonen, var at instituttet forsker på Russland og var faglig interessant for hans doktorgradsprosjekt om forholdet mellom sivile organisasjoner og politiske partier i hjemlandet. Det var også viktig at oppholdet ville gi ham erfaring med å jobbe i et internasjonalt orientert miljø, og skape muligheter for å knytte kontakter med forskere både i og utenfor Norge.

Vertsinstitusjonen ønsket å ta i mot stipendiaten fordi instituttet generelt er opptatt av å utvikle relasjoner til Russland og russiske forskere, og fordi doktorgradsprosjektet hans ble oppfattet som faglig interessant – spesielt for vertsforskerens arbeidsfelt. Det var også av betydning at stipendiaten hadde høye kvalifikasjoner og ble anbefalt av en internasjonalt anerkjent professor ved hjemmeuniversitetet sitt. Mobiliteten ble antatt å kunne bidra til nærere kontakt med denne professoren, og mer generelt til å styrke samarbeidsrelasjonen og de institusjonelle båndene til det russiske universitetet som er blant de ledende i landet.

Det ser ut til å ha vært stipendiaten som fant frem til Yggdrasil som finansieringsmulighet. Han hadde også hovedansvaret for å skrive søknaden til Forskningsrådet, men vertsinstitusjonen bisto med veiledning og redigeringshjelp.

Om mobilitetsoppholdet

Vertsinstitusjonen er et internasjonalt orientert institutt som har et etablert apparat for å ta imot utenlandske studenter og forskere. Prosjektadministratoren hadde hovedansvaret for den praktiske tilretteleggingen for oppholdet, men avdelingen Yggdrasil-stipendiaten ble tilknyttet hadde et felles ansvar for å følge ham opp og «plugge ham inn i arbeidsrutinene» ved instituttet. Det viktigste tiltaket for å integrere stipendiaten i fagmiljøet, var å invitere ham til å delta og presentere arbeidet sitt på interne seminarer.

Vertsforskeren hadde av flere årsaker ikke mulighet til å følge opp stipendiaten så tett som han hadde ønsket. I tillegg til at han hadde et lengre besøk ved et amerikansk universitet i begynnelsen av Yggdrasil-oppholdet, var han assisterende direktør for forskningsinstituttet frem til våren 2010 og svært travel. Dertil kom at han i løpet av oppholdet flyttet over til en annen forskningsavdeling ved instituttet, og dermed ikke hadde daglig, direkte kontakt med stipendiaten.

Den største praktiske utfordringen ved oppholdet var tiden det tok stipendiaten å få oppholdstillatelse. Han ventet nesten tre måneder før søknaden ble innvilget og måtte av den grunn utsette avreisen til Norge og korte ned oppholdet fra ti til åtte og en halv måned. I sluttrapporten skrev han at det hadde vært ønskelig at Forskningsrådet samarbeidet med Utlendingsdirektoratet om å innføre enklere immigrasjonsregler for utenlandske mobile forskere, og at Yggdrasil-programmet uansett burde informere bedre om regelverket og søknadsprosedyrene for å få oppholdstillatelse i Norge. Prosjektadministratoren sa seg enig og påpekte at systemet for å få oppholdstillatelse for gjesteforskere oppleves som veldig tungvint.

Stipendiaten opplevde også problemer med å skaffe seg bolig. Vertsinstitusjonen ønsket i utgangspunktet at stipendiaten ordnet det selv før han kom til Norge. Det viste seg å være vanskelig å søke etter bolig fra Russland, og stipendiaten endte opp med å bo to uker hjemme hos prosjektadministratoren før han fant sitt eget sted. Prosjektadministratoren påpekte at utenlandske gjesteforskere ofte stiller svakt på det norske leiemarkedet, både på grunn av det høye prisnivået og skepsisen til leietagere med «eksotiske» navn. Han mente derfor, i likhet med hva stipendiaten ga uttrykk for i sluttrapporten, at det hadde vært fordelaktig om Forskningsrådet bisto med å skaffe rimelige boliger til Yggdrasil-stipendiatene.

Utover utfordringene knyttet til oppholdstillatelse og bolig, syntes stipendiaten de praktiske sidene ved oppholdet fungerte bra. Støtten fra Forskningsrådet var tilstrekkelig og ble utbetalt når den skulle. Språk var ikke noe problem - stipendiaten opplevde at det var enkelt å kommunisere med nordmenn på engelsk, men lærte seg likevel norsk i løpet av oppholdet.

Vertsinstitusjonen opplevde stipendiaten som høyt kvalifisert, arbeidsom og initiativrik, og enkel å integrere i den faglige virksomheten. Han deltok på interne seminarer, hvor han blant annet la frem forskningen sin, og ble også involvert i noen av de pågående prosjektene ved instituttet. Verdien av bidraget hans i disse prosjektene, lå ifølge prosjektadministratoren først og fremst i arbeidsinnsatsen.

Stipendiaten jobbet i hovedsak med sitt eget doktorgradsprosjekt under oppholdet. Selv om vertsinstitusjonen i utgangpunktet oppfattet prosjektet som faglig relevant, viste det seg i praksis å ha begrenset interesse og det bidro ikke til noen form for kompetanseutvikling ved instituttet. Det skyldtes i følge vertsforskeren at prosjektet hadde svak teoretisk forankring og bar preg av stipendiatens rolle som politisk entreprenør. Prosjektadministratoren la vekt på at det var et ph.d.-prosjekt og dermed forskning på «juniornivå», og at kompetansen innenfor samfunnsvitenskapelig forskning generelt er relativt svak i Russland.

Stipendiaten opplyste i sluttrapporten at han skrev og publiserte tre artikler i russiske vitenskapelige tidsskrifter i løpet av Yggdrasil-oppholdet. Det kom imidlertid ikke i stand noe publiserings samarbeid mellom stipendiaten og forskere ved vertsinstitusjonen.

Mobilitetsoppholdet bidro til nettverksbygging både for stipendiaten og for vertsinstitusjonen. Mens stipendiaten var i Norge, ble det arrangert en sommerskole i samarbeid mellom stipendiatens hjemmeinstitusjon, vertsinstitusjonen og andre norske forskningsinstitusjoner. Flere professorer og studenter fra stipendiatens russiske hjemme-universitet deltok på sommerskolen, og de ble i den anledning invitert på besøk til vertsinstitusjonen.

Stipendiaten samarbeidet også med et norsk universitetsmiljø under oppholdet. Det var imidlertid ikke et miljø innenfor hans eget eller vertsinstitusjonens forskningsområde, men et språkmiljø som var interessert i stipendiatens språklige kompetanse. Samarbeidet førte til at universitetsmiljøet tilbød ham jobb som vitenskapelig assistent etter at Yggdrasil-oppholdet var ferdig.

Det ble videre utviklet nye kontakter mellom enkeltforskere ved vertsinstitusjonen og stipendiatens hjemmeinstitusjon. Prosjektadministratoren ble gjennom stipendiaten introdusert for en forsker ved det russiske universitetet, som han siden har holdt kontakten med. De har blant annet samarbeidet om en prosjektsøknad til Forskningsrådet, og prosjektadministratoren forventer fortsatt samarbeid i fremtiden.

Stipendiaten hadde stort utbytte av Yggdrasil-oppholdet. Han skrev i sluttrapporten til Forskningsrådet at han oppnådde alle de faglige målsettingene han hadde for oppholdet i Norge, etablerte nye norske kontakter og opparbeidet seg verdifull internasjonal erfaring.

Vertsinstitusjonen opplevde mobilitetsoppholdet som positivt, selv om stipendiaten ikke bidro til noen form for kompetanseheving i det norske miljøet. Det har heller ikke vært noen kontakt mellom vertsmiljøet og stipendiaten etter at Yggdrasil-oppholdet var over. Ifølge prosjektadministratoren var det faglige utbyttet for dem først og fremst knyttet til at stipendiaten er en politisk aktør i Russland og på den måten «vandrende empiri». Det ble også fremhevet som verdifullt at han bidro til nettverksbygging med hjemmeinstitusjonen, og – på et mer generelt plan – gjorde vertsinstitusjonen kjent med Yggdrasil-programmet. Forskningsinstituttet har siden har brukt programmet strategisk for å tiltrekke seg utenlandske forskere og hatt flere Yggdrasil-stipendiater på gjesteopphold.

Synspunkter på virkemiddelapparatet for internasjonal forskermobilitet og Yggdrasils rolle

Vertsinstitusjonen, som er et internasjonalt orientert institutt, synes finansieringssituasjonen for internasjonal forskermobilitet er «grei». Instituttet har benyttet seg av flere andre støtteordninger, blant annet Fulbright og Leiv Eriksson mobilitetsprogram. De oppfatter Yggdrasil som en attraktiv ordning som gir norske forskningsmiljøer mulighet til å knytte nye kontakter og utvikle internasjonale nettverk.

Prosjektadministratoren ga uttrykk for at det er viktig med både ut- og inngående mobilitet, og sa at Yggdrasil gjerne kunne støtte begge former for mobilitetsopphold. Han understreket videre at det er verdifullt med en egen mobilitetsordning for unge forskere – det skyldes både at kontakt og samarbeid med forskere som er i en tidlig fase av karrieren skaper grunnlag for langvarige forbindelser, og at unge forskere generelt har færre muligheter for å finansiere utenlandsopphold enn etablerte forskere.

Det er en klar oppfatning ved vertsinstitusjonen at inngående mobilitet av forskere med doktorgrad har større faglig verdi enn inngående mobilitet av ph.d.-studenter. Alle Yggdrasil-stipendiatene instituttet

har hatt har vært ph.d.-studenter, og prosjektadministratoren understreket at de naturlig nok har vært veldig fokuserte på sitt eget doktorgradsprosjekt. Det har imidlertid gått på bekostning av stipendiatenes deltagelse i vertsmiljøets faglige virksomhet og dermed også det faglige utbyttet vertsinstitusjonen har hatt av mobilitetsoppholdene.

Prosjektadministratoren var positiv til at Yggdrasil er åpen for alle fagområder og har et bredt geografisk nedslagsfelt, og oppfattet lengden på oppholdet det i dag gis støtte som hensiktsmessig.

Han mente derimot at stipendsatsen er for lav, og argumenterte for at Yggdrasil vil ha betydelig større betydning for norske forskningsmiljøer hvis satsene økes. Han påpekte at satsene er lavere enn satsene for gjesteforskere innenfor andre ordninger i Forskningsrådet, og sa at et høyere støttebeløp vil kunne bidra til å gjøre ordningen mer prestisjefull og attraktiv for toppkvalifiserte unge utenlandske forskere. Det vil bety at norske forskningsmiljøer i større grad enn i dag kan bruke ordningen til å promotere Norge som en attraktiv forskningsdestinasjon og til å utvikle kontakter til ledende internasjonale forskere og forskningsmiljøer.

Prosjektadministratoren kunne også ønsket seg øremerkede midler til å dekke utgiftene som er knyttet til å være vertskap for utenlandske forskere, men så samtidig ulempen ved at det ville øke kostnadene per opphold betydelig.

Case 4

Bakgrunnsinformasjon

<i>Yggdrasil-stipendiat:</i>	Post.doc.	<i>Utlysning:</i>	for 2009/2010 (nr. 1)
<i>Hjemland:</i>	Tyskland	<i>Stipendperiode:</i>	01.01.10-01.06.10 (6 mnd)
<i>Hjemmeinstitusjon:</i>	Universitet	<i>Vertsinstitusjon:</i>	Universitet
<i>Fagområde:</i>	Matematikk og naturvitenskap	<i>Kilder:</i>	Søknad Intervju med vertsforsker

Om Yggdrasil-stipendiaten

Yggdrasil-stipendiaten var på søknadstidspunktet ansatt som post.doc. innenfor fagområdet matematikk og naturvitenskap (fysikk) ved et universitet i Tyskland. Stipendiaten er opprinnelig fra Finland. Stipendiaten avla doktorgraden i 2006 ved et universitet i Finland, arbeidet en periode som forsker ved det samme universitetet, før han ble ansatt i post.doc. -stillingen ved det tyske universitetet. I perioden som Yggdrasil-stipendiat hadde kandidaten også et post.doc. stipend ved et universitet i Nederland. Karriereløpet indikerer en allerede meget mobil forsker.

Bakgrunnen for mobilitetsoppholdet

Vertsforskeren ved det norske universitetet og Yggdrasil-stipendiaten kjente hverandre fra før. Disse to har også hatt flere publikasjoner sammen før gjesteoppholdet. Stipendiaten har tidligere deltatt på flere konferanser og seminarer relatert til hans fagområde, i Norge. Kontakten mellom stipendiaten og vertsforskeren ble først opprettet her (2004).

For Yggdrasil-stipendiaten var det selvfølgelig mange grunner til å ønske et opphold i Norge ved den aktuelle institusjonen, først og fremst vertsinstitusjonens faglige profil og internasjonale miljø. Han knyttet også nye kontakter i løpet av gjesteoppholdet. I utgangspunktet var det meningen at stipendiaten skulle bidra på et spesielt prosjekt ledet av vertsforskeren. I og med at Yggdrasil-stipendene lyses ut en gang i året, kan det være vanskelig å få oppholdet til stipendiaten til å «klaffe» med behovet til vertsinstitusjonen. I dette tilfellet var ikke vertsinstitusjonens behov for Yggdrasil-stipendiatens kompetanse like stort da han kom, som da søknaden ble skrevet.

Imidlertid var vertsforskeren tydelig på at stipendmottagerens kompetanse var av interesse for vertsinstitusjonen. Stipendmottagerens hjemmeinstitusjon og fagmiljøet der, ble ikke nevnt som noe som var av stor betydning for vertsforskeren eller vertsinstitusjonen.

Generelt mente vertsforskeren at det var av interesse og viktighet å være verter for yngre forskere og ph.d.-stipendiater. Disse representerer både høy kompetanse og arbeidskraft og kan utføre grunnforskningen som er nødvendig for den videre forskningen ved vertsinstitusjonen.

Søknaden ble skrevet i samarbeid mellom Yggdrasil-stipendiat og vertsforsker, men søknaden er likevel i hovedsak utformet av stipendiaten.

Både den aktuelle vertsforskeren og vertsinstitusjonen er godt kjent med Yggdrasil og også andre, lignende virkemidler. De er oppdatert og orientert om hvilke muligheter man har for å finansiere forskermobilitet. Vertsforskeren peker imidlertid på at sammenlignet med andre støtteordninger, er det relativt enkelt å søke om støtte gjennom Yggdrasil.

Om mobilitetsoppholdet

Den aktuelle vertsinstitusjonen har gode rutiner for å ta i mot gjesteforskere, og arbeidsstasjon, pc, nøkler osv. blir utlevert uten særlige utfordringer. Også bolig ble ordnet relativt problemfritt gjennom boligkontoret ved vertsinstitusjonen. Vertsforskeren mener at det generelt er for dyrt for utenlandske gjesteforskere å leie bolig i Norge.

Hva gjelder den faglige tilrettelegging og faglig integrasjon av gjesteforskeren, blir gjesteforskeren lagt til i alle relevante maillister, i tillegg til daglige samtaler med vertsforskeren. Med hensyn til den sosiale delen av integrasjonen, så følte ikke vertsforskeren noe stort ansvar utover det som foregikk i arbeidstiden. Også i relasjon til det sosiale er maillister av betydning.

I løpet av de 6 månedene gjesteoppholdet varte, bidro stipendiaten på flere, faglig relaterte måter. Han hjalp blant annet til med en prosjektsøknad samt en prosjektbeskrivelse for en masterstudent. I tillegg var han også veileder for en masterstudent. Han hadde flere foredrag ved vertsinstitusjonen, noe gjesteforskerne ved denne institusjonen er forventet å ha, og deltok på de seminarer som ble arrangert i løpet av perioden.

Etter at oppholdet var over, har han også vært sensor for masterstudenter ved den aktuelle institusjonen, samt gjort flere publikasjoner sammen med forskere fra vertsinstitusjonen. Vertsforskeren mente at 90 prosent av deres Yggdrasil-prosjekter resulterte i publikasjoner.

Yggdrasil-stipendiaten deltok også på flere konferanser i utlandet. Inntrykket har ikke vært at han knyttet mange nye kontakter i Norge utover de kontaktene han knyttet ved vertsmiljøet. En grunn til akkurat det kan være at fagmiljøet er lite og i hovedsak befinner seg ved vertsinstitusjonen.

Vertsforskeren mener at en post.doc.-stipendiat alltid vil ta med seg sitt nettverk til vertsinstitusjonen og at vertsinstitusjonen vil nyte godt av dette. Hva gjelder fremtidig samarbeid, virker det viktigste å være samarbeidet på det individuelle plan.

Det var ingen faglige utfordringer knyttet til språk. Alle parter benytter seg av engelsk som arbeidsspråk. Hvilke eventuelle utfordringer språk kunne by på sosialt hadde vertsforskeren ingen formening om. Generelt mente vertsforskeren at gjesteoppholdet ble mer krevende, både for vertsinstitusjon og for gjesteforsker, desto lengre oppholdet varte.

Synspunkter på virkemiddelapparatet for internasjonal forskermobilitet og Yggdrasils rolle

Vertsforskeren er kjent med Leiv Eiriksson og har brukt denne ordningen en gang. Han søker også støtte gjennom FRIPRO og bruker av disse midlene til å finansiere deler av gjesteforskeropphold. For øvrig bruker vertsinstitusjonen av egne midler for å finansiere forskermobilitet.

Vertsforskeren sier at det viktigste med Yggdrasil er pengene, som gir mulighet for inngående mobilitet. Han tror videre at Yggdrasil har en funksjon i forhold til eksport av norsk forskning, og kunnskap om Norge generelt til andre deler av verden.

Yggdrasil er spesielt viktig for ph.d.-stipendiatene, og mobilitet er generelt meget viktig. Imidlertid er det et viktig ankepunkt ved hvordan ordningen fungerer per i dag: for en forsker (post.doc.) som har forpliktelser overfor hjemmeinstitusjonen (undervisning, veiledning, prosjektarbeid), kan det være vanskelig å være fraværende flere måneder av gangen. Vertsforskeren for dette prosjektet mener muligheten for kortere opphold (to uker), eventuelt flere korte opphold i løpet av en periode, vil være mer formålstjenlig for denne kategorien forskere.

Det er også ønskelig å ha en mer åpen søknadsprosess, med mulighet for å søke om midler flere ganger i løpet av et år. Det aller beste er om man kunne søke når som helst. Dette ville gi vertsinstitusjonen mulighet til å bruke midlene fra Yggdrasil mer strategisk.

Case 5

Bakgrunnsinformasjon

<i>Yggdrasil-stipendiat:</i>	Ph.d.-stipendiat	<i>Utlysning:</i>	for 2010/2011 (nr. 2)
<i>Hjemland:</i>	Portugal	<i>Stipendperiode:</i>	01.02.11-31.07.11 (6 mnd)
<i>Hjemmeinstitusjon:</i>	Universitet	<i>Vertsinstitusjon:</i>	Universitetssykehus
<i>Fagområde:</i>	Medisinske fag	<i>Kilder:</i>	Søknad Sluttrapport Intervju med vertsforsker

Om Yggdrasil-stipendiaten

Yggdrasil-stipendiaten var ph.d.-student innenfor medisinske fag ved et universitet i Portugal, på det tidspunktet hun var på gjesteopphold i Norge. Hun begynte sine ph.d.-studier ved hjemmeinstitusjonen i 2008 og hadde også et kort forskningsopphold i Spania før hun kom til Norge.

Bakgrunnen for mobilitetsoppholdet

Kontakten mellom Yggdrasil-stipendiaten og vertsforskeren/vertsmiljøet var allerede etablert før gjesteoppholdet. Den aktuelle vertsforskeren har vært vert for flere forskere fra det samme miljøet i Portugal som denne Yggdrasil-stipendiaten kom fra. Denne etablerte kontakten mellom de to miljøene blir også fremhevet i anbefalingsbrevet fra Yggdrasil-stipendiatens veileder ved hjemmeinstitusjonen og også i invitasjonsbrevet fra vertsinstitusjonen.

Både vertsmiljøet og hjemmeinstitusjonen ønsker å bruke den etablerte kontakten til å bringe Yggdrasil-stipendiatens forskning videre og mener dermed at et opphold ved vertsinstitusjonen i hovedsak vil være av stor betydning for henne.

Yggdrasil-stipendiaten er den som i hovedsak utarbeider søknaden. Vertsforskeren mente han følte samme ansvar og forpliktelse overfor både kvaliteten på søknaden og overfor gjesten som sådan, uavhengig av hvorvidt det er gjesteforskeren eller vertsinstitusjonen som står som ansvarlig søker.

For Yggdrasil-stipendiaten er det flere faktorer som er av interesse i forhold til et opphold i Norge. Rent faglig forsker vertsinstitusjonen innenfor samme problemstillinger som stipendiaten, men vertsinstitusjonen har høyere kompetanse innenfor enkelte områder, og denne kompetansen vil stipendiaten lære av og nyte godt av.

Vertsforskeren mente også at det er av generell interesse for en forsker å være mobil, dette er noe som ser bra ut på en CV.

Vertsforskeren mente videre at de forskerne han hadde hatt på besøk, likte seg meget godt i Norge og at de gjerne ville komme tilbake.

For vertsinstitusjonen og vertsforskeren er det viktig at gjesteforskeren kan noe de selv ikke er så gode på, slik at gjesteforsker og vertsinstitusjon utfyller hverandre, komplementerer hverandre – faglig.

Også nettverk er viktig, men mer på lang sikt. Yggdrasil-oppholdet kan resultere i et viktig nettverk etter hvert.

Om mobilitetsoppholdet

Noe av ansvaret for administrasjon og organisering av oppholdet faller på den enkelte stipendiat, mens andre deler av oppholdet tar vertsinstitusjonen ansvar for. Dette gjelder spesielt det å skaffe tilgang til det gjesten trenger ved vertsinstitusjonen (adgangskort, arbeidsstasjon, tilgang til lab, osv.). Bolig ordner Yggdrasil-stipendiaten stort sett selv. Imidlertid opplevde akkurat denne Yggdrasil-stipendiaten at det var vanskelig å finne bolig, og ville gjerne hatt mer hjelp, kanskje særlig fra Forskningsrådet, selv om hun også understreket at hun fikk viktig informasjon fra Forskningsrådet når det gjaldt hvordan hun skulle skaffe seg bolig, valuta, offentlig transport. Dessuten er det dyrt å leie bolig, og stipendiaten mente Yggdrasil-stipendiet ikke var tilstrekkelig i så måte.

Ansvar for den rent faglige tilrettelegging og integrering faller i hovedsak på den enkelte vertsforsker, samtidig som dette også i noen grad er automatisert. Yggdrasil-stipendiaten blir invitert med på felles seminarer, lunsj o.l. Hva gjelder akkurat dette prosjektet, mener vertsforskeren at det har vært få utfordringer knyttet til disse tingene.

Det er selvfølgelig en del kostnader knyttet til det å få en ny forsker på besøk, særlig i form av tid, men verten mener at det uansett vil være ressurskrevende å få en ny ansatt, om det er en forsker eller stipendiat som er på besøk eller som er fast ansatt.

I og med at akkurat dette prosjektet innebærer mye lab-arbeid foregår den faglige integreringen mer eller mindre automatisk. Vertsforskeren, som også fungerer som faglig veileder, snakker med Yggdrasil-stipendiaten hver dag.

Det virker som om begge parter mener oppholdet var faglig verdifullt, særlig siden det aktuelle miljøet i Portugal og miljøet ved den norske vertsinstitusjonen komplementerer hverandre hva gjelder forskningsområder og hva de er gode på. Vertsforskeren mener vertsinstitusjonen har fått tilført ny, verdifull kompetanse gjennom Yggdrasil-stipendiatene, i tillegg til at vertsinstitusjonen også lærer nye kulturer å kjenne gjennom stipendiatene.

Yggdrasil-stipendiaten deltok i prosjektarbeid, og oppholdet har også resultert i flere sampublikasjoner. Arbeidet som ble gjort i løpet av gjesteoppholdet, er også blitt presentert på en større, ekstern konferanse. Presentasjonen fikk mye oppmerksomhet, og vertsinstitusjonen ble kreditert.

Både Yggdrasil-stipendiaten og vertsforskeren fremhever at samarbeidet mellom miljøet i Norge og miljøet i Portugal vil fortsette. Enkeltforskere ved de to miljøene har i etterkant av oppholdet skrevet en prosjektsøknad sammen. For øvrig skjer samarbeidet først og fremst på individnivå. Er det snakk om store prosjekter kan samarbeid på institusjonsnivå være mer aktuelt.

Synspunkter på virkemiddelapparatet for internasjonal forskermobilitet og Yggdrasils rolle

På egne vegne mener vertsforskeren at vertsinstitusjonens behov for internasjonal forskermobilitet blir ivarettatt av eksisterende støtteordninger. Vertsinstitusjonen har også søkt om støtte fra Marie Curie, ERASMUS og FRIPRO.

Videre mener vertsforskeren at alle forskningsinstitusjoner er avhengige av «nytt blod», og Yggdrasil spiller en viktig rolle hva gjelder inngående forskermobilitet til norske forskningsinstitusjoner. Vertsforskeren syns Yggdrasil er en attraktiv ordning som gir utlendinger mulighet til å komme til Norge. Det finnes heller ikke mange andre slike ordninger i Europa. For eksempel er mulighetene for utgående mobilitet fra den aktuelle vertsinstitusjonen begrenset og finansieres stort sett gjennom egne prosjektmidler.

Målgruppen for Yggdrasil er helt perfekt, og lengden på oppholdene det gis støttet til er også helt grei. Det vil være vertsinstitusjonen som i hovedsak bestemmer lengden på oppholdet. Størrelsen på støtten er ifølge Yggdrasil-stipendiaten for liten. Vertsforskeren mener støtten er i minste laget, men har likevel forståelse for begrensede midler hos IS.

Vertsinstitusjonen er vant til å forholde seg til utlysninger en gang i året, men ønsker selvfølgelig mer fleksibilitet. Vertsforskeren mener imidlertid at søknadsbehandlingen tar for lang tid.

Både for vertsforsker og for Yggdrasil-stipendiaten har kontakten med Forskningsrådet vært upåklagelig.

Case 6

Bakgrunnsinformasjon

<i>Yggdrasil-stipendiat:</i>	Ph.d.-stipendiat	<i>Utlysning:</i>	for 2012/2013 (nr. 4)
<i>Hjemland:</i>	Tsjekkia	<i>Stipendperiode:</i>	01.02.13-31.07.13 (6 mnd)
<i>Hjemmeinstitusjon:</i>	Universitet	<i>Vertsinstitusjon:</i>	Høyskole
<i>Fagområde:</i>	Humaniora	<i>Kilder:</i>	Søknad Intervju med vertsforsker

Om Yggdrasil-stipendiaten

Yggdrasil-stipendiaten er ph.d.-student innenfor humanistiske fag ved et universitet i Tsjekkia. Han begynte sine ph.d.-studier i 2011, etter å ha fått sin mastergrad ved samme universitet også i 2011. I anbefalingen fra hans veileder ved hjemmeinstitusjonen heter det at Yggdrasil-stipendiaten «is one of the most promising young researchers in this field».

Denne Yggdrasil-utlysningen er den første hvor vertsinstitusjonen står som ansvarlig søker.

Bakgrunnen for mobilitetsoppholdet

Yggdrasil-stipendiaten tok først kontakt med vertsforskeren for ca. 2 år siden for å høre om mulighetene for et opphold ved vertsinstitusjonen. Ut over dette har det ikke vært kontakt mellom stipendiat og vertsforsker/institusjon.

Yggdrasil-stipendiaten er nok den som har hatt størst interesse av å få til dette forskningsoppholdet i Norge. Vertsforskeren mente det var det vertsinstitusjonen forsker på, som var spesielt relevant for stipendiaten, ikke norsk forskning som sådan. Yggdrasil-stipendiaten er blitt introdusert for flere relevante forskere, både internt ved vertsinstitusjonen og også eksternt, mens han har vært i Norge.

For vertsinstitusjonen har Yggdrasil-stipendiaten fremstått som en meget dyktig ph.d.-student. Det har imidlertid ikke vært noen strategiske tanker som lå bak dette gjesteforskeroppholdet. Hjemmeinstitusjonen for gjesteforskeren var ikke kjent for vertsforskeren, og gjesteforskerens nettverk har heller ikke vært av interesse for vertsinstitusjonen.

Timing på gjesteforskeroppholdet var ikke optimalt for vertsforskeren. Hun ville gjerne hatt ham på besøk et halvt år tidligere, da hadde vertsinstitusjonen fått større utbytte av besøket.

Gjesteforskeren skrev søknaden og vertsforskeren skrev et invitasjonsbrev. Vertsforskeren var imidlertid ikke klar over at det var vertsinstitusjonen som stod som søker.

Om mobilitetsoppholdet

Vertsforskeren var lite kjent med administrasjonen av oppholdet. Hun mente imidlertid at det meste av ansvaret for å finne seg til rette lå hos Yggdrasil-stipendiaten selv. Hun vet at han ba om hjelp til å finne et sted å bo, men vertsinstitusjonen har ingen boliger å tilby, heller ikke studentboliger (i invitasjonsbrevet har hun skrevet at vertsinstitusjonen ville hjelpe så godt de kunne med å finne bolig til stipendiaten).

Hva gjelder den faglige tilrettelegging og integrasjon, fikk stipendiaten tilbud om å være med på møter, tilgang til bibliotek osv. Vertsforskeren traff og snakket med stipendiaten bare noen få ganger i løpet av oppholdet hans. Hun fulgte likevel med ham og mente det virket som han fant seg til rette.

Når det gjelder språk, er det et internasjonalt miljø ved vertsinstitusjonen, og de snakker stort sett engelsk. Som verter for en gjesteforsker forventer de ikke at gjesteforskeren skal beherske norsk.

Generelt mente vertsforskeren at slike stipendordninger som Yggdrasil representerer, sjelden tar høyde for hva ting koster i Norge. Det er også et faktum at Norge er dyrt og at det krever mye av vertsinstitusjonen å ha utenlandske forskere på besøk. Hun trodde at Yggdrasil-stipendiaten hadde lønn fra hjemmeinstitusjonen sin.

For øvrig påpekte vertsforskeren at hun aldri har sett noen beskrivelse av hvilken oppgave de som verter for en Yggdrasil-stipendiat egentlig har.

Vertsforskeren mente at det var begrenset hva man kunne få til i løpet av et opphold på 6 måneder. Yggdrasil-stipendiaten hadde ikke bidratt eller fått bidra til noe i løpet av den perioden han var i Norge. Han hadde reist en del i Norge, og også publisert noe (men på tsjekkisk). Vertsforskeren mener stipendiaten har fått etablert et nettverk her i Norge han kan dra nytte av.

Det var heller ingen plan for videre samarbeid, for eksempel i form av publikasjoner, og han har heller ikke tilført vertsinstitusjonen noen form for kompetanse av spesiell interesse. Vertsforskeren konkluderte med at hverken gjesteforskeren eller oppholdet i seg selv vil utgjøre noe av betydning for vertsinstitusjonen.

Vertsforskeren hadde et ønske om at det kunne gjøres enklere for vertsinstitusjonen å «velge» gjesteforskere som forsker på områder som er spesielt relevante for vertsinstitusjonen, og det er også viktig at de kommer på gjesteopphold når det er relevant for vertsinstitusjonen å ha dem på besøk. Alle vil da få et større utbytte av oppholdet.

Synspunkter på virkemiddelapparatet for internasjonal forskermobilitet og Yggdrasils rolle

Vertsinstitusjonen ser helst at deres egne ph.d.-stipendiater får til et 6 måneders utenlandsopphold. Vertsforskeren vet imidlertid lite om hvilke støtteordninger som eventuelt blir brukt i en slik sammenheng, men nevner Forskningsrådsprogrammene FRIPRO og SAMKUL.

Vertsforskeren har ingen sterke meninger om hvorvidt Yggdrasil er hensiktsmessig innrettet, bortsett fra at hun flere ganger nevner at hun savner muligheten til å kunne planlegge bedre, både med hensyn til *hvem* som kommer på besøk, og *når*.

Case 7

Bakgrunnsinformasjon

<i>Yggdrasil-stipendiat:</i>	Post.doc.	<i>Utlysning:</i>	for 2011/2012 (nr. 3)
<i>Hjemland:</i>	Japan	<i>Stipendperiode:</i>	01.12.11-31.07.12 (8 mnd)
<i>Hjemmeinstitusjon:</i>	Universitet	<i>Vertsinstitusjon:</i>	Universitet
<i>Fagområde:</i>	Landbruks- og fiskerifag	<i>Kilder:</i>	Søknad Sluttrapport Intervju med vertsforsker

Om Yggdrasil-stipendiaten

Yggdrasil-stipendiaten er ansatt som post.doc. ved et japansk universitet og forsker innenfor landbruks- og fiskerifag. Han har en ph.d.-grad fra 2007, avlagt ved et annet japansk universitet. Her har han også hatt en post.doc. stilling. Stipendiaten har i tillegg jobbet som forsker i privat sektor i Japan.

Bakgrunnen for mobilitetsoppholdet

Vertsforskeren har selv vært bosatt i Japan i lengre tid og var ansatt ved det samme universitetet som Yggdrasil-stipendiaten avla sin doktorgrad ved. De har imidlertid ikke vært ved samme universitet samtidig og kjente dermed ikke hverandre fra før. De ble introdusert for hverandre gjennom en felles tidligere kollega. Utover dette er ikke vertsforskeren kjent med det miljøet Yggdrasil-stipendiaten var ansatt ved da han kom til Norge.

På utlysningstidspunktet for Yggdrasil-midler, ledet vertsforskeren et større prosjekt finansiert av Norges forskningsråd. Det blir fremhevet både i søknaden og i invitasjonsbrevet at Yggdrasil-stipendiaten skal knyttes opp mot dette prosjektet og at hans tidligere forskning er relevant for det aktuelle prosjektet.

I invitasjonsbrevet fra vertsinstitusjonen pekes det også på at Yggdrasil-oppholdet vil bidra til å knytte enda sterkere bånd mellom vertsinstitusjonen og den institusjonen i Japan hvor stipendiaten avla sin doktorgrad og hvor vertsforskeren tidligere var ansatt.

I sitt arbeid ved hjemmeinstitusjonen forsket Yggdrasil-stipendiaten på de samme problemstillinger som vertsforskeren. Vertsforskeren mente at stipendiaten ville tilføre verdifull kunnskap til det aktuelle prosjektet ved å dele av sin kunnskap med andre forskere og ph.d.-studenter ved vertsinstitusjonen.

Vertsforskeren har prøvd å bruke Yggdrasil strategisk med det som formål å skulle etablere et sterkt forskningsmiljø ved en relativt ny institusjon.

For Yggdrasil-stipendiaten ligger sannsynligvis interessen bak å komme hit at Norge ligger på topp hva gjelder forskning innenfor dette fagfeltet. Dette var for eksempel grunnen til at vertsforskeren i sin tid ville til Norge.

Om mobilitetsoppholdet

Det ble her gjort et poeng ut av at selv om en gjesteforsker blir godt integrert, både faglig og sosialt, så er likevel gjesteforskeren, fra et administrativt ståsted, ikke å betrakte som en vanlig fast ansatt. For denne vertsinstitusjonen byr dette på enkelte administrative utfordringer, slik som f.eks. tilgang til e-post og andre fordeler fast ansatte har.

Yggdrasil-stipendiaten mente formen på utbetalingen av stipendet kompliserte det å skulle gjøre innkjøp relatert til arbeidet. Han så gjerne at stipendet ble utbetalt direkte til vertsinstitusjonen.

Bolig er en generell utfordring, men akkurat i dette tilfellet ordnet dette seg relativt enkelt.

Vertsforskeren er opptatt av å få formidlet at de har hatt en Yggdrasil-stipendiat på besøk som har bidratt med verdifull kompetanse og arbeidskraft. Han mener at mye av grunnen til at denne gjesteforskeren har vært så verdifull for dem, er at dette dreier seg om en yngre forsker som har avlagt doktorgraden, har noen publikasjoner bak seg og også har en definert retning for forskningen sin. Vertsforskeren påpeker at en ph.d.-stipendiat krever mer oppfølging og mer ressurser, og at det vil være vanskelig for en ph.d.-stipendiat å bidra til forskningen ved vertsinstitusjonen i samme grad som en mer erfaren forsker.

Yggdrasil-stipendiaten har bidratt faglig på flere plan ved vertsinstitusjonen. Han har deltatt på en ekstern konferanse, utenfor Norge, med en presentasjon basert på det arbeidet som er blitt gjort ved vertsinstitusjonen i Norge.

Han har også vært i kontakt med andre institusjoner i Norge og blitt introdusert for aktuelle deler av norsk industri. På denne måten har stipendiaten utvidet sitt nettverk. Vertsforskeren var imidlertid opptatt av å fremheve at han selv har opplevd at hans eget nettverk i Japan har blitt styrket og utvidet som en konsekvens av dette Yggdrasil-oppholdet. Han mener videre at sjansen for å etablere mer langsiktige samarbeidsrelasjoner er mye større med forskere som har avlagt sin doktorgrad, en hva den er med ph.d.-stipendiatene.

Synspunkter på virkemiddelapparatet for internasjonal forskermobilitet og Yggdrasils rolle

Vertsforskeren har aktivt søkt etter muligheter for å få utenlandske forskere til sin institusjon og har følgelig søkt etter muligheter for å finansiere gjesteforskeropphold. Han har søkt støtte gjennom SIU – Senter for internasjonalisering av høyere utdanning og forskning, samt at han har søkt støtte gjennom Forskningsrådets FRIPRO. Han mener at for å klare å bygge opp et forskningsmiljø rundt de aktuelle problemstillingene han forsker på, har han vært avhengig av å hente utenlandske forskere. Norske forskere har ikke vært like interessert i å flytte fra allerede etablerte miljøer. Han føler videre at det er en ujevn distribusjon av «forskningsspenger» i Norge, og at det meste havner hos de etablerte miljøene i f.eks. Oslo eller Bergen. Han mener imidlertid at når det gjelder Yggdrasil, er pengene distribuert på tvers og på langs av landet på en god måte.

Yggdrasil er en meget attraktiv ordning, som kunne hatt hele verden som nedslagsfelt. Å bringe inn forskere fra hele verden skaper dynamikk i forskningssystemet. Her bruker han USA som eksempel på et dynamisk forskningssystem. Han kunne også tenkt seg en komponent for utgående mobilitet innenfor Yggdrasil-ordningen.

I tildeling av stipend mener han at nyere institusjoner (i Norge) bør prioriteres. Hva gjelder lengde på oppholdene det gis støtte til, vil han gjerne at dette utvides til 2 til 3 år, med mulighet for forlengelse. For størrelsen på støtten, er det ønskelig med et lite stipend til vertsinstitusjonen eller et stipend som går direkte til det prosjektet gjesteforskeren er ment å bidra på. Utlysninger to ganger i året er det optimale, men han er klar over at dette kan være problematisk rent administrativt for Forskningsrådet. For øvrig er helhetsinntrykket at Yggdrasil drives og administreres på en meget profesjonell måte.

Et tips for å synliggjøre den forskningen Yggdrasil gir støtte til, er at Forskningsrådet utgir en populærvitenskapelig journal hvor alle Yggdrasil-stipendiater er forpliktet til å publisere noe fra oppholdet i Norge.

Case 8

Bakgrunnsinformasjon

<i>Yggdrasil-stipendiat:</i>	Post.doc.	<i>Utlysning:</i>	for 2011/2012 (nr. 3)
<i>Hjemland:</i>	Polen	<i>Stipendperiode:</i>	01.11.11-30.11.11 (1 mnd)
<i>Hjemmeinstitusjon:</i>	Universitet	<i>Vertsinstitusjon:</i>	Universitet
<i>Fagområde:</i>	Humaniora	<i>Kilder:</i>	Søknad Intervju med vertsforskeren og prosjektadministratoren

Om Yggdrasil-stipendiaten

Stipendiaten hadde en post.doc.-stilling ved et universitet i Polen på tidspunktet for Yggdrasil-oppholdet. Han avla ph.d.-graden ved samme institusjon i 2008.

Bakgrunnen for mobilitetsoppholdet

Stipendiaten og prosjektadministratoren ved den norske vertsinstitusjonen var begge med i et uformelt nettverk av forskere fra Norden og Øst-Europa som jobbet med relaterte problemstillinger. Partene traff hverandre først på en større internasjonal konferanse, og så igjen på et seminar stipendiaten arrangerte i Polen som dannet utgangspunktet for utviklingen av forskernettverket.

Stipendiaten forsker innenfor et område som har sitt naturlige faglige sentrum i Skandinavia. Et forskningsopphold i Norge var av stor interesse for arbeidet hans fordi det både ville gi tilgang til faglitteratur han manglet i hjemlandet og anledning til å konsultere forskere i vertsmiljøet. Det var også verdifullt for ham å knytte kontakter og styrke nettverket sitt i Skandinavia.

Vertsmiljøet så på oppholdet som en god mulighet til å bli bedre kjent med stipendiaten og arbeidet hans. Det hadde også betydning at stipendiaten hadde et stort nettverk i Øst-Europa som det var attraktivt for vertsmiljøet å få tilgang til. Den østeuropeiske forskningstradisjonen på feltet har vært vanskelig tilgjengelig for norske forskere på grunn av språk, og stipendiaten og nettverket hans ville kunne tilføre vertsmiljøet nye perspektiver samt øke mulighetene for å utvikle internasjonale prosjekter og søke om nordisk og europeisk forskningsfinansiering.

Initiativet til mobilitetsoppholdet kom fra stipendiaten. Han kjente til Yggdrasil-programmet, og det var han som utformet søknaden. Vertsmiljøet visste imidlertid om ordningen fra før, og hadde hatt Yggdrasil-stipendiater tidligere.

Om mobilitetsoppholdet

Det overordnede ansvaret for å ta i mot og integrere stipendiaten faglig sett lå hos prosjektadministratoren og vertsforskeren. Instituttet de tilhører bisto imidlertid med den praktiske tilretteleggingen, og stipendiaten fikk bo i en av universitetets gjesteforskerboliger. De ansvarlige forskerne understreket at det har stor betydning at det finnes et administrativt støtteapparat, og at de ikke hadde hatt kapasitet til å ta i mot gjesteforskere hvis de hadde måttet engasjere seg i den praktiske tilretteleggingen selv.

Utover å presentere arbeidet sitt på et instituttseminar, var stipendiaten i liten grad involvert i den faglige aktiviteten ved vertsinstitusjonen. Yggdrasil-oppholdet varte bare en måned, og stipendiaten jobbet primært med sitt eget prosjekt. Han hadde imidlertid tett faglig dialog med både prosjektadministratoren og vertsforskeren.

Selv om oppholdet var kort og stipendiaten fokuserte på sitt eget prosjekt mens han var i Norge, hadde vertsmiljøet stort faglig utbytte av Yggdrasil-oppholdet. Miljøet fikk for det første, tilgang til ny kompetanse gjennom den faglige dialogen med stipendiaten. For det andre, fungerte stipendiaten som en inngangsport til østeuropeisk forskning og bidro til at det norske vertsmiljøet knyttet nye kontakter

og styrket sitt eksisterende nettverk i Øst-Europa. Forskeren som var prosjektansvarlig har siden besøkt forskningsmiljøer i regionen, og derigjennom utviklet ny kunnskap.

Vertsmiljøet mente Yggdrasil-oppholdet var en verdifull anledning til å bli bedre kjent med stipendiaten og dannet en plattform for videre samarbeid. Kontakten har blitt opprettholdt, og partene har utviklet et samarbeidsprosjekt de søker om finansiering for. De har også planer for fremtidige sampublikasjoner.

Vertsinstitusjonen har dessuten inngått ERASMUS-avtale med stipendiatens hjemmeinstitusjon, og Yggdrasil-oppholdet har således også bidratt til institusjonelt forankret samarbeid.

Synspunkter på virkemiddelapparatet for internasjonal forskermobilitet og Yggdrasils rolle

Vertsmiljøet har ikke fullstendig oversikt over støtteordningene for internasjonal forskermobilitet, og ga uttrykk for at de kunne ønsket seg en samlet oversikt over eksisterende virkemidler fra Forskningsrådet. De understreket i den sammenheng at Forskningsrådet bør drive informasjonsvirksomhet på instituttnivå i stedet for fakultetsnivå for at informasjonen skal nå frem til forskerne.

Det oppfattes som viktig med støtte til både ut- og inngående mobilitet, men ble kommentert at utgående mobilitet i noen grad kan finansieres gjennom forskernes driftsmidler.

Yggdrasil ble beskrevet som en viktig ordning, som gir norske forskningsmiljøer mulighet til å bli kjent med utenlandske forskere og vurdere om de er attraktive samarbeidspartnere. På den måten kan ordningen være med på «å få snøballen til å rulle» og danne grunnlag for langsiktige samarbeidsrelasjoner. Vertsforskeren sa at forskere ved instituttet hans markedsfører Yggdrasil når de er i utlandet, og at de har benyttet seg strategisk av ordningen for å tiltrekke seg gjesteforskere.

Yggdrasil er ifølge vertsmiljøet forholdsvis godt kjent i utlandet. Det ble imidlertid påpekt at ordningen først og fremst assosieres med ph.d.-studenter, og at Forskningsrådet bør gjøre det bedre kjent at ordningen også gjelder for yngre forskere. Det oppfattes generelt som viktig med et virkemiddel for inngående mobilitet av unge forskere, siden de har en lang karriere foran seg og kan være viktige for langsiktige samarbeidsrelasjoner. Samtidig var vertsforskeren og prosjektadministratoren klare på at yngre forskere med avlagt doktorgrad er en viktigere målgruppe for de norske forskningsmiljøene enn ph.d.-studenter. Det skyldes både at de har mer forskererfaring og større faglig betydning for vertsmiljøet, og en mer etablert akademisk posisjon som danner grunnlag for en langsiktig samarbeidsrelasjon. Ph.d.-studenter vet man ikke om vil få en akademisk karriere, og det ble uttrykt ønske om at det ble øremerket midler til mobilitet blant yngre forskere i mer viderekomne vitenskapelige stillinger.

Det norske vertsmiljøet skulle ønske Yggdrasil omfattet de nordiske landene, som er viktige samarbeidspartnere innenfor deres forskningsfelt.

Mobilitetsoppholdet varte én måned. Yggdrasil-programmet ga støtte til opphold med lengde ned til én måned til og med den tredje utlysningen, men i den neste utlysingsrunden ble minimumslengden endret til tre måneder. Vertsmiljøet var i dette tilfellet klare på at én måned var tilstrekkelig for at både de og stipendiaten fikk godt faglig utbytte av oppholdet. Det ble også pekt på at yngre forskere – i motsetning til ph.d.-studenter – som regel har faste forpliktelser ved hjemmeinstitusjonen, og i mange tilfeller familie, som gjør langvarige utenlandsopphold vanskelig. Med mindre det gis støtte til å dekke lønnsutgifter slik at stipendiaten kan frikjøpe seg fra hjemmeinstitusjonen i en periode, mente vertsmiljøet derfor at det er viktig at Yggdrasil åpner for korte mobilitetsopphold, fortrinnsvis ned til én måned.

Av hensyn til behovet for å koordinere Yggdrasil-oppholdene med pågående prosjekter i vertsmiljøet, ble det argumentert for at programmet bør lyse ut midler minst to ganger i året.

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic Institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no